

ISSN 2786-5339
DOI: 10.53920/ES

Науковий журнал

ECONOMIC SYNERGY

2024

Випуск 3 (13)

Київ, 2024

SCIENTIFIC JOURNAL ECONOMIC SYNERGY

Scientific specialist publication of Ukraine, category "B"

Published since 2021 year

Four time a year

ISSN 2786-5339

Kyiv, 2024, Issue 3 (13)

Establishers: Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University

The journal is included in scientometric databases:

Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=H_C1QI8AAAAJ&hl=uk

Index Copernicus: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=70157&lang=en>

CrossRef: <http://doi.org/10.53920/ES>

The journal publishes the results of scientific research in the following specialties:

051 – Economics, 073 – Management, 075 – Marketing (order of the Ministry of Education and Science № 320 dated 07/04/2022); 076 – Entrepreneurship and trade (order of the Ministry of Education and Science № 491 dated 27/04/2023); 281 – Public management and administration (order of the Ministry of Education and Science № 768 dated 20/06/2023).

Editors: **Veronika Khudolei**, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Kyiv, Ukraine)

Editor board:

Oksana Karpenko, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Kyiv, Ukraine)

Svitlana Tulchynska, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Kyiv, Ukraine)

Alla Hrechko, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Kyiv, Ukraine)

Nataliia Kholiavko, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Chernihiv, Ukraine)

Bogdan Dergaliuk, Doctor of Sciences (Economics), Assoc. Professor (Kyiv, Ukraine)

Rostislav Tulchinsky, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Kyiv, Ukraine)

Kateryna Boiarynova, Doctor of Sciences (Economics), Assoc. Professor (Kyiv, Ukraine)

Vitalina Komirna, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Radom, Poland)

Iryna Kreidych, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Podhájska, Slovakia)

Viktorii Riashchenko, Ph.D. (Economics), Professor (Riga, Latvia)

Maksym Dubyna, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Chernihiv, Ukraine)

Olha Popelo, Doctor of Sciences (Economics), Assoc. Professor (Chernihiv, Ukraine)

Svitlana Boniar, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Kyiv, Ukraine)

Tetiana Shestakovska, Doctor of Sciences (Public Administration), Assoc. Professor (Kyiv, Ukraine)

Tykhon Yarovoy, Doctor of Sciences (Public Administration), Assoc. Professor (Kyiv, Ukraine)

Danylo Berezovskiy, Ph.D. (Public Administration), Assoc. Professor (Kyiv, Ukraine)

Nataliya Tyukhtenko, Doctor of Sciences (Economics), Professor (Kherson, Ukraine)

Roman Yankovoy, Ph.D. (Economics), Assoc. Professor (Kyiv, Ukraine)

Oleksandr Radchenko, Doctor of Science (Public Administration), Professor (Gdansk, Poland)

Olena Mykhalovska, Doctor of Science in (Public Administration), Assoc. Professor (Chernihiv, Ukraine)

Zoryana Gbur, Doctor of Science (Public Administration), Professor (Kyiv, Ukraine)

Oleksandr Tverdokhlib, Doctor of Science (Public Administration), Assoc. Professor (Kyiv, Ukraine)

Technical editor: Olha Brazhnikova

Recommended for publication by the decision of the Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University (Ukraine), protocol № 2/2425 from 24.09.2024

Editorial board address: Scientific journal «ECONOMIC SYNERGY», Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University, provulok Khersonskiy (Mahnitohorskyi), 3, Kyiv, 02094, Ukraine

☎ (066) 353-55-31

✉ journal@istu.edu.ua

🌐 <http://es.istu.edu.ua>

Registered by the Ministry of Justice of Ukraine Certificate of state registration of the print media Series KB № 24896-14836P dated 18.06.2021

© Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ ECONOMIC SYNERGY

Наукове фахове видання України, категорія «Б»

Засновано у 2021 року

Виходить 4 рази на рік

ISSN 2786-5339

Київ, 2024, Випуск 3 (13)

Засновник: Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

Журнал включено до наукометричних баз:

Google Scholar: https://scholar.google.com.ua/citations?user=H_C1QI8AAAAJ&hl=uk

Index Copernicus: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=70157&lang=en>

CrossRef: <http://doi.org/10.53920/ES>

У журналі публікуються результати наукових пошуків зі спеціальностей:

051 – Економіка, 073 – Менеджмент; 075 – Маркетинг (наказ МОН № 320 від 07.04.2022);

076 – Підприємництво та торгівля (наказ МОН № 491 від 27.04.2023);

281 – Публічне управління та адміністрування (наказ МОН № 768 від 20.06.2023).

Головний

Вероніка Юрївна Худoley,

редактор:

доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

Оксана Олександрівна Карпенко, доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Світлана Олександрівна Тульчинська, доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Алла Володимирівна Гречко, доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Наталія Іванівна Холявко, доктор економічних наук, професор (Чернігів, Україна)

Богдан Володимирович Дергалюк, доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Ростислав Володимирович Тульчинський, доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Катерина Олександрівна Бояринова, доктор економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Віталіна Віталіївна Комірна, доктор економічних наук, професор (Радом, Польща)

Ірина Миколаївна Крейдич, доктор економічних наук, професор (Подгайська, Словаччина)

Вікторія Петрівна Рященко, кандидат економічних наук, професор (Рига, Латвія)

Максим Вікторович Дубина, доктор економічних наук, професор (Чернігів, Україна)

Ольга Володимирівна Попело, доктор економічних наук, доцент (Чернігів, Україна)

Світлана Михайлівна Боняр, доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)

Тетяна Леонідівна Шестаковська, доктор наук з державного управління, доцент (Київ, Україна)

Тихон Сергійович Яровой, доктор наук з державного управління, доцент (Київ, Україна)

Данило Олегівч Березовський, кандидат наук з державного управління, доцент (Київ, Україна)

Наталія Анатоліївна Тютенко, доктор економічних наук, професор (Херсон, Україна)

Роман Васильович Янковой, кандидат економічних наук, доцент (Київ, Україна)

Олександр Віталійович Радченко, доктор наук з державного управління, професор (Гданськ, Польща)

Олена Василівна Михаловська, доктор наук з державного управління, доцент (Чернігів, Україна)

Зоряна Володимирівна Гбур, доктор наук з державного управління, професор (Київ, Україна)

Олександр Степанович Твердохліб, доктор наук з державного управління, доцент (Київ, Україна)

Технічний редактор: **Ольга Ігорівна Бражнікова**

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ЗВО «МНТУ», протокол №2/2425 від 24.09.2024

Адреса редакції: Науковий журнал «ECONOMIC SYNERGY», ЗВО «МНТУ»,
провулок Херсонський (Магнітогорський), 3, м. Київ, 02094, Україна

☎ (066) 353-55-31

✉ journal@istu.edu.ua

🌐 <http://es.istu.edu.ua>

Зареєстровано Міністерством юстиції України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 24896-14836Р від 18 червня 2021 року

© ЗВО «МНТУ»

ЗМІСТ

Максим Вікторович ДУБИНА, Денис Сергійович РЕШЕТИЛОВ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА	6
Оксана Олександрівна КАРПЕНКО, Євгенія Леонідівна ОСИПОВА, Наталія Вікторівна ПАХОТА ЗАХИСТ ВІД МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	30
Олена Михайлівна ПАХНЕНКО, Куан ЧЖАН ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	49
Вікторія Вікторівна ШКЛЯР, Зорина Асланівна АТАМАНЧУК, Іванна Іванівна СТІЛОК ТАКСОНОМІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	63
Олександр Вікторович СРЕМЄЄВ, Олена Василівна ТУР ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	83
Олександр Сергійович СОЛОСІЧ, Владислава Анатоліївна ШВЕЦЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	96
Владислав Олексійович ДВОРСЬКИЙ, Микола Миколайович ПОНОМАРЕНКО, Олександр Олександрович ВЕРХУША ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВІД АНАЛІЗУ РИНКУ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ	109
Тетяна Ігорівна МАКАРЕНКО ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ: ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕГУЛЯТОРНИМИ МЕХАНІЗМАМИ	121
Василь Леонідович РАСКІН ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АВТОМОБІЛЬНИХ ЗАПЧАСТИН В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	135

CONTENTS

Maksym DUBYNA, Denys RESHETYLOV

**MECHANISM OF PUBLIC MANAGEMENT
OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL
COMPLEX OF THE REGION: ESSENCE AND STRUCTURE 6**

Oksana KARPENKO, Yevheniia OSYPOVA, Nataliia PAKHOTA

**PROTECTION AGAINST THE MANIPULATIVE INFLUENCE
OF SUGGESTIVE TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT
OF HYBRID WARFARE 30**

Olena PAKHNENKO, Kuan ZHANG

**IMPROVING INTERNATIONAL BUSINESS EFFICIENCY
WITH DIGITAL TECHNOLOGIES 49**

Viktoriiia SHKLIAR, Zorina ATAMANCHUK, Ivanna STRILOK

**TAXONOMY OF FACTORS AFFECTING THE COMPETITIVENESS
OF COUNTRIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES 63**

Oleksandr YEREMIEIEV, Olena TUR

**PREREQUISITES FOR THE TRANSFORMATION
OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE REGIONS
OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS 83**

Oleksandr SOLOSICH, Vladislava SHVETS

**RESEARCH OF THE FACTORS INFLUENCED ON ENSURING
MACROECONOMIC SECURITY OF UKRAINE
UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL LAW 96**

Vladyslav DVORSKYI, Mykola PONOMARENKO, Oleksandr VERKHUSHA

**INNOVATIVE STRATEGIES FOR INCREASE COMPETITIVENESS
OF COMPANIES IN THE DIGITAL ERA: FROM MARKET ANALYSIS
TO IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGIES 109**

Tetiana MAKARENKO

**INNOVATIVE DIGITAL TECHNOLOGIES IN GEOECONOMIC SPACE:
PROBLEMS OF MANAGING REGULATORY MECHANISMS 121**

Vasyl RASKIN

**THEORETICAL BASIS FOR THE FORMATION AND FUNCTIONING
OF THE AUTOMOTIVE SPARE PARTS MARKET IN THE CONTEXT
OF EUROPEAN INTEGRATION 135**

JEL Q13, O13, L66

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-1>

Максим Вікторович ДУБИНА,

доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
ORCID ID: [0000-0002-5305-7815](https://orcid.org/0000-0002-5305-7815)

Денис Сергійович РЕШЕТИЛОВ,

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
ORCID ID: [0009-0001-6104-9006](https://orcid.org/0009-0001-6104-9006)

МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

У статті розглянуто сутність та структуру механізму публічного управління інноваційним розвитком Агропромислового комплексу (АПК) регіону. Проведено детальний аналіз сутності інноваційного розвитку та визначено особливості його забезпечення в сучасних умовах. Також обґрунтовано зміст інноваційного розвитку АПК регіону, що здійснено на основі конкретизації напрямів такого розвитку й виокремлення переваг впровадження моделі інноваційного розвитку АПК для забезпечення економічного розвитку регіону. З метою обґрунтування теоретико-методологічних положень функціонування і трансформації механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону було проаналізовано зміст механізму публічного управління, що здійснено через висвітлення окремих концепцій розгляду сутності такого механізму.

У підсумку було розглянуто зміст таких понять: механізм публічного управління інноваційним розвитком, механізм публічного управління АПК, механізм публічного управління регіоном. Аналіз концепцій теоретичного обґрунтування сутності зазначених понять дозволили визначити зміст механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону.

Детальне обґрунтування змісту механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону дозволило визначити

структуру й конкретизувати основні компоненти, серед яких виділені такі: інститути, методи, інструменти, підходи. У підсумку визначено, що для ефективної роботи такого механізму обов'язковим є дотримання принципів його функціонування і наявність необхідного ресурсного забезпечення. Серед основних компонентів такого забезпечення передусім виокремлено нормативно-правове забезпечення, якість якого впливає на ефективність державної політики у сфері забезпечення інноваційного розвитку АПК регіонів, матеріальне та фінансове забезпечення, яке є основою для здійснення зазначеної політики, інфраструктурне забезпечення, котре є об'єктивно необхідним для розвитку підприємств у галузі АПК на певній території і поступового впровадження інноваційної моделі такого розвитку.

Аналіз структурної будови механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону також дало можливість виокремити й конкретизувати особливості функціонування і розвитку такого механізму, обґрунтувати основні передумови забезпечення його ефективної роботи з урахуванням змінності зовнішнього середовища, у якому здійснюють свою діяльність суб'єкти господарювання в галузі АПК.

Ключові слова: регіон, АПК, інноваційний розвиток, публічне управління, інновація, аграрні технології, регіональна економіка, механізм публічного управління.

Maksym DUBYNA,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University

Denys RESHETYLOV,

PhD student of the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University

MECHANISM OF PUBLIC MANAGEMENT OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF THE REGION: ESSENCE AND STRUCTURE

The article researches the essence and structure of the mechanism of public management of innovative development of the agro-industrial complex of the region. For this purpose, a detailed analysis of the nature of innovative development is carried out, and the peculiarities of its pro-

vision in current conditions are determined. In the article, the content of innovative development of the agro-industrial complex of the region is also substantiated, which was carried out based on specifying directions of this development and highlighting advantages of implementing the model of innovative development of the agro-industrial complex to ensure economic development of the region. To substantiate theoretical and methodological provisions of functioning and transformation of the mechanism of public management of investment development of the agro-industrial complex of the region, the content of the mechanism of public management was analyzed, which was carried out by presenting individual concepts of consideration of the essence of this mechanism.

As a result, in the article, the content of the following concepts was considered, namely: mechanism of public management of innovative development, mechanism of public management of the agro-industrial complex of the region. The analysis of theoretical substantiation of the essence of these concepts allowed for the determination of the concept of the mechanism of public management of innovative development of the region's agro-industrial complex.

The detailed substantiation of the content of the mechanism of public management of innovative development of the agro-industrial complex of the region allowed determining the structure of this mechanism and specifying its main components, among which the following ones are allocated: institutions, methods, tools, and approaches. It is concluded by the author that for efficient work of this mechanism, it is mandatory to comply with the principles of its functioning and to have the necessary resources. Among the main components of this support are as follows: first, regulatory and legal support, the quality of which affects the effectiveness of the state policy in the field of ensuring innovative development of the agro-industrial complex of the region; material and financial support, which is the basis for the implementation of this policy, infrastructure support, which is objectively necessary for the development of enterprises in the agro-industrial complex in a certain territory and ensuring the gradual introduction of the innovative development model.

The analysis of the structure of the mechanism of public management of innovative development of the agro-industrial complex of the region also made it possible to identify and specify peculiarities of functioning and development of this mechanism to substantiate

the main prerequisites for ensuring its effective operation, taking into account the changing external environment in which business entities in the agro-industrial complex operate.

Keywords: *region, agro-industrial complex, innovative development, public management, innovation, agricultural technologies, regional economy, mechanism of public management.*

Постановка проблеми. Забезпечити інноваційний розвиток країни без створення сприятливих умов для розвитку її регіонів неможливо. Фактично поступова модернізація, удосконалення інфраструктурного забезпечення функціонування окремих територій, регіонів і дозволяє досягти стратегічних цілей у розбудові національного господарства на засадах технологічності, інноваційності та ефективності. Формування сприятливої регіональної економічної політики відіграє важливу роль у стимулюванні економічної діяльності суб'єктів господарювання в різних регіонах з урахуванням їхньої специфіки.

Інноваційний розвиток країни полягає також і у поступовому впровадженні сучасних інновацій у всі галузі господарства, соціальної сфери, сферу державного управління. Важливу роль серед таких галузей відіграє АПК, який у більшості країн світу є однією з провідних галузей у розвитку національної економіки та окремих регіонів країни.

Україна на сьогодні перебуває в надскладних умовах економічного та соціального розвитку. Безумовно, війна негативно вплинула на розвиток окремих регіонів країни: деякі з них були окуповані, інші зазнали складних руйнувань. Все це вплинуло на господарську діяльність у цих регіонах. Така ситуація надалі вимагатиме ухвалення складних, але необхідних управлінських рішень для стимулювання відновлення економіки цих територій. Частково прискорити процес такого відновлення можливо через активне залучення сучасних інновацій у різні сфери та галузі регіональної економіки. Серед таких галузей, враховуючи територіальне розміщення регіонів, які найбільше постраждали від війни, важливу роль відіграватиме АПК. Відповідно відновлення регіонів без створення умов для інноваційного розвитку цієї галузі неможливе. При цьому наявні природні ресурси також сприятимуть розвитку аграрної сфери в цих регіонах і дозволять у майбутньому, при вдалому стимулюванні економічної діяльності в цій галузі,

досить швидко відновити довоєнні темпи її розвитку й цим стимулювати загалом економічний розвиток зазначених територій. Це, своєю чергою, вимагає також використання механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК з метою координації процесів відновлення виробничого потенціалу суб'єктів господарювання у цій галузі. Зазначене й зумовлює вибір теми наукової статті та її актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання публічного управління економічним розвитком регіонів розглядалися в наукових працях багатьох учених, з-поміж яких варто відзначити таких: К. М. Войціцька [2], С. В. Корнієвський [11], О. П. Павленко [15], Л. В. Черкаско [24] та ін. Особливості забезпечення інноваційного розвитку АПК також сьогодні активно досліджується вітчизняними науковцями, а саме: О. В. Гончаренко [4], Н. А. Лісевич [13], О. І. Смุลка [21], Л. М. Уніят [23] та ін. У роботах В. В. Готри [5], С. Л. Клименченка [10], І. А. Косач [12], М. М. Пилипенка [16], О. В. Попело, Перепелюкової О. [17], Т. Й. Суса та інших [22] розглядаються питання публічного управління інноваційним розвитком АПК в окремих регіонах.

Попри наявність значної кількості наукових робіт у сфері інноваційного розвитку регіонів, публічного управління економічним розвитком окремих територій, стимулювання господарської діяльності в АПК питання забезпечення ефективного публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону є недостатньо вивченими, а наявні результати досліджень фрагментарними й такими, що потребують поглиблення.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження сутності, структури та особливостей використання механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіонів для відновлення їхнього економічного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний розвиток на сьогодні є складним процесом розроблення, впровадження, використання новітніх ідей, методів, механізмів, технологій з метою удосконалення функціонування економічних систем, об'єктів, галузей і загалом національної економіки. Ученими вже доведено, що без активного використання сучасних технологій, результатів технологічного процесу забезпечити, насамперед, стабільний економічний розвиток країни неможливо. Цю гіпотезу також підтвердив досвід іноземних країн, які у своєму розвитку

пройшли період від використання дешевої робочої праці та здійснення виключно промислової продукції на основі застарілих технологій до етапу інноваційного виробництва, розвитку найбільш технологічно складних галузей господарства. Також світовий досвід підтверджує, що уникнути пастки середніх доходів, з якою стикаються всі без винятку країни світу, які досить швидко проходять період економічного піднесення при початкових, привабливих умовах розвитку господарства, наявності конкурентних переваг, можливо лише через активне використання інноваційних технологій, їх впровадження в усіх галузях та сферах національного господарства.

Саме важливість інновацій для забезпечення економічного розвитку й зумовили наявність значної кількості наукових праць у цьому напрямі. Науковці тривалий період досліджують особливості побудови інноваційної моделі економічного розвитку, аналізують досвід різних країн у використанні методів та інструментів державного стимулювання впровадження такої моделі.

Впровадження інновацій сьогодні є важливим як для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, індивідуального підприємництва, так і загалом для розвитку регіонів країни й відповідно національної економіки. Для їх розробки й використання важливого значення в країні набуває сфера наукових досліджень і загалом розвиток наукової діяльності.

Для інноваційного розвитку як окремого об'єкта дослідження притаманними є певні особливості, а саме:

- винайдення нових технологій, які мають здатність змінювати усталені моделі виробництва, продажу товарів, послуг, здійснення управління економічними системами;
- вимагає наявність високого рівня інтелектуального потенціалу в країні, постійне його нарощення в довгостроковій перспективі;
- вимагає зміни усталеної моделі державних витрат, підтримки наукоємних сфер та галузей національного господарства, розвитку наукової сфери, особливо фундаментальних наук;
- вимагає досить тісної кооперації між окремими суб'єктами господарювання, які можуть здійснювати свою діяльність як у межах однієї країни, так і знаходитися в різних країнах;

- змінює усталену модель економічної діяльності суб'єктів господарювання, вимагає від них здійснення витрат на дослідження, створення інноваційних технологій;
- сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, територій, національних економік на глобальному рівні;
- стимулює трансформацію національного господарства, створення нових галузей економіки, нових ринків, зміни ринку праці;
- сприяє соціальному забезпеченню громадян, підвищенню рівня добробуту та якості життя тощо [4; 22; 25].

Для різних галузей та сфер національного господарства притаманні власні особливості інноваційного розвитку, які зумовлені специфічними рисами економічної діяльності суб'єктів господарювання в таких галузях.

АПК є на сьогодні однією з розвинутих галузей національного господарства України, має значний потенціал до власного відновлення і розвитку в післявоєнний період. Уже сьогодні зрозуміло, що продукція вітчизняного АПК є конкурентоспроможною на світових ринках сільськогосподарської продукції. Ця галузь відіграє одну з ключових ролей у формуванні валютних резервів країни й на сьогодні трансформується на основі використання значної кількості інноваційних технологій. Такі технології, як свідчить досвід, залучаються з метою підвищення ефективності роботи підприємства АПК. Створюючи та використовуючи передові технології в цій галузі, такі суб'єкти господарювання формують основу для її інноваційного розвитку.

Інноваційний розвиток АПК безпосередньо пов'язаний із роботою, залученням, використанням нових технологій, методів, продуктів, зразків у сфері сільського господарства, обробки сільськогосподарської продукції, харчовій промисловості та суміжних галузях господарства. Беззаперечно, впроваджуючи інновації, економічні суб'єкти забезпечують зростання конкурентоспроможності власної продукції, її якості на досить висококонкурентному ринку сільськогосподарської продукції. Також інновації дозволяють створити основу для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки країни й підтримувати його на прийнятному рівні в довгостроковій перспективі.

Сьогодні інновації в АПК тісно пов'язані з процесом цифрової трансформації загалом національної економіки й, відповідно,

сфери сільського господарства. Суб'єкти господарювання намагаються залучати передові цифрові технології у власну діяльність, що дає можливість їм підвищувати власну ефективність та залишатися конкурентоспроможними на різних ринках сільськогосподарської продукції.

Для розвитку АПК в окремих регіонах важливим є розвиток окремих сфер, підгалузей АПК, що безпосередньо пов'язано, насамперед, з природними ресурсами, кліматичними умовами вирощування, обробки та перероблення окремих видів сільськогосподарської продукції. Сьогодні цілком зрозуміло, що інноваційний розвиток АПК у будь-якому регіоні супроводжується активним залученням передових технологій, що розроблені й уже апробовані світовими лідерами у сфері сільського господарства.

На рис. 1 подано теоретичні положення здійснення інноваційного розвитку АПК у різних регіонах. Їх аналіз дозволяє стверджувати, що впровадження моделі інноваційного розвитку АПК стимулює розвиток сільськогосподарських підприємств, модернізацію територіальних господарських структур, сприяє економічному розвитку окремих регіонів з урахуванням їхнього природного потенціалу та можливостей щодо здійснення сільськогосподарської діяльності, формує умови для розбудови національної економіки.

Також варто зазначити, що розвиток АПК у країні залежить від розвитку цієї галузі економіки в різних регіонах, що є цілком зрозумілим. Відповідно, від ефективності організації управління та регулювання розвитку АПК в кожному регіоні й залежать темпи розвитку цієї галузі в межах системи національного господарства. У свою чергу, ефективність організації розвитку АПК в окремих регіонах залежить від низки чинників і тих передумов для ведення сільського господарства, які притаманні кожному з таких регіонів.

Стимулювати розвиток сільського господарства й АПК у кожному регіоні можливо через використання двох основних напрямів: впровадження державної політики стимулювання розвитку окремих видів сільськогосподарської діяльності на рівні держави; стимулювання розвитку окремих економічних суб'єктів, які здійснюють свою діяльність у сфері АПК в межах окремих територій, зокрема й забезпечення підтримки на рівні органів місцевого самоврядування.

Рис. 1. Особливості інноваційного розвитку АПК регіону

Джерело: складено автором на основі [4; 5, С. 18; 13, 25; 21, С. 30 – 32; 23, С. 73 – 74; 17]

Розвиток АПК у регіонах досить тісно пов'язаний із функціонуванням і економічним розвитком територіальних громад, на те-

риторіях яких здійснюється функціонування підприємств цієї галузі. Фактично, ефективний розвиток зазначеної галузі дозволяє значно стимулювати економічний розвиток окремих територій, підвищувати рівень зайнятості, соціального забезпечення громадян, які проживають на цих територіях, залучати їх до побудови соціальної інфраструктури в окремих містах, селищах, на території яких підприємства АПК здійснюють свою діяльність.

Загалом забезпечення інноваційного розвитку АПК в окремих регіонах дозволяє підвищити рівень їхнього економічного розвитку, сприяє підвищенню соціального забезпечення населення, формує позитивну репутацію для таких регіонів щодо подальшого залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій. При цьому також спостерігається зростання продуктивності праці, надходження податків до бюджетів територіальних громад, що позитивно впливає на їхню фінансову спроможність.

Важливу роль в інноваційному розвитку АПК регіонів відіграє ефективно функціонуюча система органів державної влади та місцевого самоврядування. Саме на основі підтримки на державному й регіональному рівні розвитку сфери сільськогосподарського виробництва можливо створити сприятливі умови для активізації економічної діяльності у цій сфері навіть у регіонах, де природні та кліматичні умови не дозволяють забезпечити високий рівень врожайності. Відповідно, здійснення ефективного публічного управління в галузі АПК дозволяє активізувати в її межах економічну діяльність суб'єктів господарювання і створити умови для її інноваційного розвитку в сучасних умовах становлення цифрової економіки та підвищення конкуренції між країнами, окремими регіонами, товарами, продукцією на світових ринках.

Публічне управління як діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, яка спрямована на реалізацію державою покладених на неї функцій, зобов'язує ці інститути здійснювати управління економічним, соціальним розвитком суспільства, координувати власну діяльність з метою забезпечення належного рівня такого розвитку. Система публічного управління є, за своєю природою, досить складною, структурованою системою, для якої притаманні власні суб'єкти, окремі методи, інструменти, принципи та функції. Важливу роль у здійсненні публічного управління відіграє його механізм, через використання якого державні інститути мають можливість здійснювати функцію управління соціально-

економічним розвитком країни. Розглянемо сутність такого механізму та окремі його елементи детальніше. Надамо декілька підходів до розгляду сутності такого механізму:

1) механізм публічного управління – це оптимальне поєднання засад, притаманних товарному виробництву (конкуренція, попит і пропозиція, вільне ціноутворення), цілеспрямованої політики державного регулювання економічних процесів [1];

2) механізм публічного управління – це засоби публічної влади для досягнення стратегічних цілей [9];

3) механізм публічного управління – система, яка забезпечує практичну реалізацію функції публічного управління з метою досягнення визначених цілей, яка характеризується власною структурою, методами, важелями, інструментами впливу на об'єкт управління за допомогою відповідного правового та інформаційного забезпечення [6];

4) механізм публічного управління є сукупністю політичних, економічних, організаційних, мотиваційних та правових засобів впливу суб'єкта управління (органів публічної влади та місцевого самоврядування) на об'єкти управління [20, С. 126];

5) механізм публічного управління – сукупність засобів, заходів, стимулів, інструментів, які реалізуються публічними інституціями задля досягнення визначеної цілі [19, С. 47];

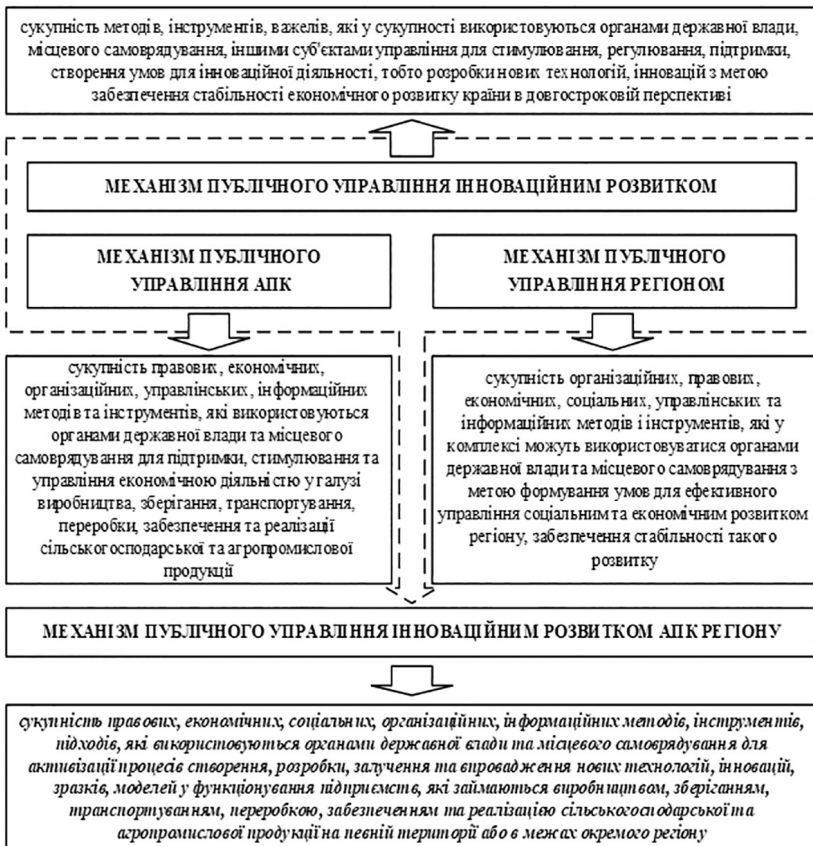
6) механізм публічного управління – демократична організація управлінського впливу на суспільні процеси, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, органів регіонального та місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики в найрізноманітніших сферах суспільного життя [8, С. 116].

Враховуючи подані концепції розгляду сутності механізму публічного управління, можемо стверджувати, що такий механізм – це сукупність організаційних, економічних, нормативно-правових, соціальних, інформаційних інструментів, які використовуються органами державної влади, місцевого самоврядування для управління процесами соціально-економічного розвитку. Безпосередньо цей механізм описує процеси функціонування органів державної влади, здійснення ними власних функцій з метою забезпечення ефективного управління та регулювання національною економікою, соціальною сферою суспільства, дотримання основних прав,

свобод громадян, які визначені Конституцією країни та іншими нормативно-правовими актами.

Визначимо детальніше сутність механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону. Для цього розглянемо теоретичні концепції розгляду сутності таких механізмів: механізм публічного управління інноваційним розвитком; механізм публічного управління АПК; механізм публічного управління регіоном. На рис. 2 подано відповідні концепції трактування сутності зазначених механізмів.

Рис. 2. Сутність механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону

Джерело: складено автором на основі [15; 16, С. 395; 11]

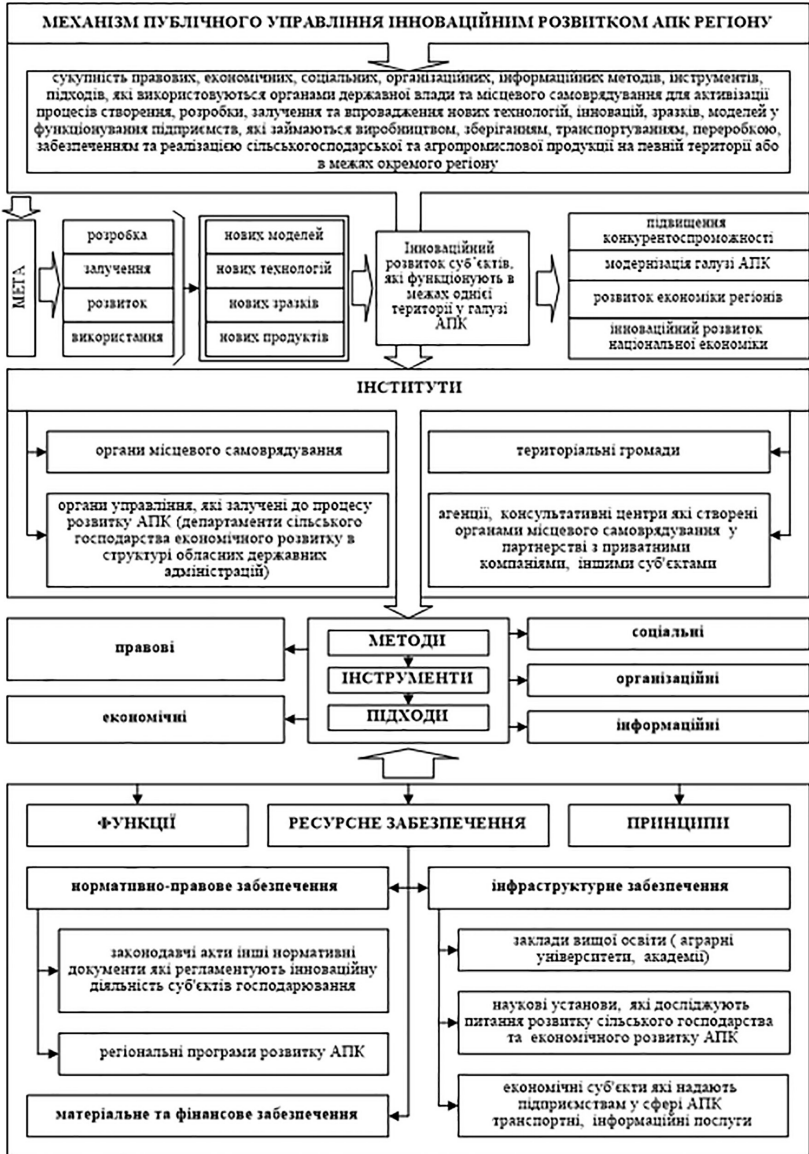
Окреслений механізм безпосередньо є складовою загального механізму публічного управління економічним розвитком у країні й відображає у своїй структурі лише ті елементи, які використовуються державними інститутами для стимулювання інноваційного розвитку АПК в окремих регіонах. До того ж, важливу роль у цьому механізмі відіграють, передусім, органи місцевого самоврядування, які мають можливість підтримувати й ухвалювати рішення щодо розвитку підприємств зазначеної галузі на окремих територіях. Саме забезпечення ефективного взаємозв'язку між такими суб'єктами господарювання, органами місцевого самоврядування, територіальними громадами дозволяє в довгостроковій перспективі створити умови для поступового впровадження моделі інноваційного розвитку суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність у галузі АПК, зростання внутрішніх та зовнішніх інвестицій в цій галузі.

Розглянемо більш докладно структуру механізму інноваційного розвитку АПК регіону. Схема такої структури подана на рис. 3.

Таким чином, аналізуючи структуру механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону, можемо констатувати, що використання такого механізму органами державної влади та місцевого самоврядування дозволяє розробити й реалізувати комплекс управлінських рішень, які полягають у здійсненні планування, прогнозування, підтримки, стимулювання, регулювання економічної діяльності у сфері АПК регіону з метою активізації інноваційного розвитку цієї сфери на окремих територіях.

Серед особливостей механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону можна визначити такі:

- повинен враховувати особливості економічного та соціального розвитку окремих регіонів, їхній потенціал до розвитку АПК, наявність уже діючої системи виробництва в цій галузі, територіальне розміщення конкретного регіону в межах країни (кліматичні, природні умови; взаємозв'язок з іншими регіонами, наявність кордонів з іншими країнами);
- важливість забезпечення ефективної взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування, впровадження узгодженої державної політики у сфері стимулювання розвитку економіки регіонів, підтримки суб'єктів господарювання у сфері АПК;

Рис. 3. Структура механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону

Джерело: складено автором на основі [2; 6; 12, С. 19; 19, С. 126; 23; 24, С. 8]

- доцільність враховувати важливість забезпечення міжнародної співпраці з іноземними організаціями, органами місцевого самоврядування інших країн, подібними підприємствами, які здійснюють свою діяльність у таких країнах або в інших регіонах країни;
- важливість забезпечення підтримки управління та регулювання інноваційним розвитком АПК регіонів у довгостроковій перспективі, що вимагає розробки відповідних стратегічних і тактичних планів, які повинні враховувати основні положення національної стратегії соціально-економічного розвитку та корелювати зі стратегіями такого розвитку окремих регіонів;
- необхідність впровадження заходів щодо розвитку виробничої, транспортної та логістичної інфраструктури для стимулювання залучення інвестицій до сфери АПК, що можливо здійснювати через використання як механізмів державно-приватного партнерства, так і за допомогою використання бюджетних коштів для побудови відповідної інфраструктури;
- важливість забезпечення ефективної взаємодії між підприємствами АПК та територіальними громадами, що може бути забезпечено через активну підтримку органів місцевого самоврядування;
- доцільність здійснення консультативної підтримки органами місцевого самоврядування суб'єктів господарювання у сфері АПК, а саме: фермерів, підприємств агробізнесу, надання інформації про закордонний досвід впровадження новітніх технологій у різних напрямках АПК, ознайомлення з досвідом вітчизняних суб'єктів господарювання в цій сфері, успішними кейсами побудови бізнесу в цій сфері; для цього можуть створюватися відповідні інформаційні платформи, спрямовані на поглиблення знань економічних суб'єктів, які залучені, або можуть бути залученими до сфери АПК в окремих регіонах;
- важливість створення окремих комісій, колегіальних органів при органах державної влади, місцевого самоврядування, робота яких дозволяла б підвищити ефективність взаємодії між цими державними інститутами, підприємствами у сфері АПК, територіальними громадами, що

забезпечило б більш оперативне реагування на проблеми та виклики, які сьогодні відбуваються в цій сфері та стримують її інноваційний розвиток;

- необхідність підтримки і стимулювання взаємодії між підприємствами АПК, територіальними громадами та освітніми й науковими установами, які функціонують в окремому регіоні, залучення інтелектуального капіталу до розробки нових інновацій, технологій, продуктів, зразків у цій сфері;
- важливість забезпечення транспарентності дій органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання у галузі АПК, які діють у межах конкретного регіону, що сприятиме формуванню довіри між цими суб'єктами й надалі позитивно впливатиме на інноваційний розвиток такої галузі;
- доцільність підтримки балансу між економічним та соціальним розвитком територіальних громад, залучення підприємств АПК до підтримки такого розвитку, фінансування побудови соціальної інфраструктури, впровадження інших соціальних та екологічних проєктів, спрямованих на підвищення якості життя громадян;
- врахування важливості підтримки місцевих виробників у галузі АПК, залучення їх до співпраці з органами державної влади, місцевого самоврядування для розробки спільних рішень у сфері підтримки та стимулювання інноваційного розвитку цієї галузі [3; 7, С. 74; 10, С. 181; 14; 18; 26].

Механізм публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону за своїм змістом є складною і динамічною системою, яка постійно змінюється, розвивається відповідно до нових викликів, стану соціально-економічного розвитку країни. Отже, трансформація такого механізму є одним із важливих аспектів забезпечення ефективності його функціонування, що в підсумку дозволяє раціонально використовувати такий механізм для стимулювання розробки та використання інновацій суб'єктами господарювання в галузі АПК, які здійснюють свою діяльність на окремій території.

Висновки та пропозиції. У статті проведено дослідження сутності і структури механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону. Це реалізовано через обґрунтування змісту механізму інноваційного розвитку та визначення особливостей

її використання суб'єктами господарювання, які здійснюють свою діяльність у галузі АПК на певній території країни. Встановлено, що в сучасних реаліях такі економічні суб'єкти впроваджують інновації фактично в усіх підгалузях АПК і намагаються використати їхній потенціал для удосконалення операційної діяльності, підвищення рівня продуктивності, врожайності з метою зростання рівня конкурентоспроможності товарів, продукції та забезпечення їх власної конкурентоспроможності і стабільності функціонування в сучасних змінних умовах економічного розвитку.

У статті з'ясовано, що є об'єктивна потреба в підтримці та стимулюванні інноваційного розвитку АПК регіону, яку можуть здійснювати органи державної влади та місцевого самоврядування. У зв'язку з цим, у статті важливу увагу присвячено дослідженню ролі цих інститутів у функціонуванні підприємств у галузі АПК, які здійснюють свою діяльність на певній території. Для цього розглянуто сутність механізму публічного управління, проаналізовано сформовані в науковій літературі підходи до розуміння змісту такого механізму.

У підсумку встановлено, що механізм публічного управління інноваційним розвитком АПК в регіоні є складовою загального механізму публічного управління і формується на основі ефективного забезпечення функціонування механізму публічного управління АПК, механізму публічного управління регіоном, механізму публічного управління інноваційним розвитком. У статті розглянуто зміст зазначених типів механізмів і конкретизовано сутність механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону. Цей механізм запропоновано розглядати як сукупність правових, економічних, соціальних, організаційних, інформаційних методів, інструментів, підходів, які використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування щодо активізації процесів створення, розробки, залучення та впровадження нових технологій, інновацій, зразків, моделей у функціонування підприємств, які займаються виробництвом, зберіганням, транспортуванням, переробкою, забезпеченням та реалізацією сільськогосподарської та агропромислової продукції на певній території або в межах окремого регіону.

Також у статті досліджено структуру механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону і констатовано її складність. Серед компонентів такого механізму визначено основні інститути, які залучаються до забезпечення такого розвитку,

основні методи, інструменти, підходи, котрі можуть використовуватися органами державної влади та місцевого самоврядування для управління і регулювання розвитку суб'єктів господарювання у галузі АПК, що здійснюють свою діяльність на певній території з метою формування умов для їх модернізації.

Детальний аналіз змісту та структури механізму публічного управління інноваційним розвитком АПК регіону дозволяє виокремити основні особливості функціонування такого механізму, що дало можливість визначити напрями забезпечення його ефективної роботи та з'ясувати, що, насамперед, для цього необхідно створити умови для ефективної взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування, підприємствами у галузі АПК, територіальними громадами. Це має сприяти поступовому формуванню довіри між зазначеними суб'єктами та налаштовувати на спільну їхню роботу в пошуку та впровадженні заходів стимулювання інноваційного розвитку суб'єктів господарювання в галузі АПК, які здійснюють свою діяльність у конкретних регіонах країни.

© **Дубина М.В., Решетилів Д.С., 2024**

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик О. І., Лукашевська У. Т. Сутність, значення та розвиток публічного механізму. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 177 – 180. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/28.pdf.

2. Войціцька К.М. Публічне управління економічним розвитком урбанізованих територій : дис. ... д-ра філософії : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» / Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир. 2023. 296 с.

3. Головка К. О. Аналіз наукових досліджень механізмів публічного управління в аграрній сфері. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2024. № 1. С. 40 – 47. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2024/9.pdf.

4. Гончаренко О. В. Інноваційні засади конкурентоспроможного розвитку агропромислового виробництва. *Ефективна економіка*. 2016. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5058>.

5. Готра В. В., Ігнатко М. І. Теоретичні основи управління інноваційним розвитком агропромислового виробництва України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2017. Вип. 1(7). С. 16 – 21. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/28198/1/1-7-1-2017-2.pdf>.

6. Дорофеев О., Пашнев В. Поняття та структура механізму публічно-го управління. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 6 (324). С. 256 – 261. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=20661>.

7. Дубина М. В., Дергалюк М. О. Особливості цифрової трансформації регіонів України: сучасні реалії, проблеми та шляхи вирішення. *Economic Synergy*. 2023. № 1. С. 66 – 81. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-1-6>.

8. Ісаєнко І. А. Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 5. С. 114 – 117. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/32.pdf.

9. Іщенко М. І., Міщук Є. В., Костенко А. С. Механізми та технології публічного управління й адміністрування у сфері партнерства місцевої влади з бізнес-структурами. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»* 2019. № 3. С. 159 – 164. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/31.pdf.

10. Клименченко С. Л. Напрями модернізації механізмів державного регулювання інвестиційної діяльності аграрного сектору. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 20. С. 180 – 182. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4019&i=39>.

11. Корнієвський С. Наукометричний контент-аналіз дисертаційних досліджень з державного управління економічним розвитком. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 4(43). С. 6 – 13. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/220/193>.

12. Косач І. А., Пилипенко М. М. Система публічного управління інноваційним розвитком АПК: концептуальні засади. *Наукові перспективи*. 2022. № 12(30). С. 12 – 21. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3239/3254>.

13. Лісевич Н. А. Інноваційно-інвестиційний розвиток виробництва продукції тваринництва агропромисловими підприємствами : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський. 2019. 266 с. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-lisevich.pdf>.

14. Науменко А. О. Механізми державного управління агропромисловим комплексом України : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Національний університет цивільного захисту України. Харків, 2020. 391 с.

15. Павленко О. П. Публічне управління регіонами у процесі реалізації стратегії сталого розвитку : автореф. дис. ... д-ра екон. наук :

спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Одес. нац. акад. харч. технологій, [Одес. держ. екол. ун-т]. Одеса, 2021. 40 с. URL: <https://card-file.ontu.edu.ua/items/f2f71203-757b-4048-9553-e87b8c99ec95>.

16. Пилипенко М. Публічне управління інноваційним розвитком регіонального АПК в контексті системного підходу. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 393 – 397. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1518>.

17. Попело О., Перепелюкова О. Механізм формування брендингу аграрних регіонів у контексті забезпечення продовольчої безпеки. *Наукові перспективи. СЕРІЯ «Економіка»*. 2024. № 3(45). С. 692 – 703. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-692-703](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-692-703).

18. Публічне управління розвитком аграрної сфери: регіональний контекст : монографія / О. Руденко, Т. Шестаковська, С. Гривко, М. Гурський, А. Котеленець, П. Халімон. Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2022. 327 с. (навчально-наукова серія: «Публічне управління та адміністрування»; випуск 17). URL: https://pumo.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/03/17_monografiya_agro.pdf.

19. П'ятничук І. Д. Класифікація механізмів публічного управління вищою освітою. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. Т. 34(73). № 6. С. 46 – 52. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/6_2023/8.pdf.

20. Радчук Т. М. Класифікація механізмів публічного управління інноваційним розвитком економіки. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Вип. 19. С. 124 – 127. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/19-2020/26.pdf>.

21. Смукла О. І. Забезпечення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств : дис. ... д-ра філософії : спец. 051 «Економіка» / Львівський національний аграрний університет; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2020. 249 с. URL: https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2020/10/DIS_%D0%A1%D0%BC%D1%83%D0%BB%D0%BA%D0%B0.pdf.

22. Сус Т., Судук Н., Ємець О., Мовчун С., Цюпа О. Інноваційний розвиток аграрного сектора: моделі фінансування та оцінка впливу фінансування на регіональному рівні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. № 2(49). С. 181 – 193. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.4021>.

23. Уніят Л. М. Організаційно-економічне забезпечення інноваційного розвитку підприємств агропромислового бізнесу в умовах конкурент-

ного середовища : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.04 / ТНЕУ. Тернопіль, 2020. 512 с.

24. Черкаско Л. В. Публічне управління регіональним розвитком на засадах економіки знань : дис. ... д-ра філософії : 281 «Публічне управління та адміністрування (Галузь знань 28 – Публічне управління та адміністрування)» / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2024. 240 с.

25. Шкарлет С., Іванова Н., Попело О., Дубина М., Жук О. Інфраструктурний та регіональний розвиток: теоретичні аспекти та практичні питання. *Studies of Applied Economics*. 2020. Т. 38. № 4. URL: <https://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4002>.

26. Derhaliuk M., Popelo O., Tulchynska S., Mashnenkov K., Berezovskyi D. State policy of the potential-forming space transformation in the context of the regional development intensification. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39, Issue 70. P. 80. URL: <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A1%3A3086321/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A153567289&crl=c>.

REFERENCES

1. Bilyk, O.I., Lukashevskya, U.T. (2017). Sutnist, znachennia ta rozvytok publichnoho mekhanizmu [The essence, significance and development of the public mechanism]. *Ekonomika i suspilstvo*. № 12. Pp. 177 – 180. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/28.pdf.

2. Voitsitska, K.M. (2023). Publichne upravlinnia ekonomichnym rozvytkom urbanizovanykh terytorii [Dissertatio of Doctor of philosophy, Derzhavnyi universytet «Zhytomyrska politekhnika»]. Zhytomyr.

3. Holovko, K.O. (2024). Analiz naukovykh doslidzhen mekhanizmiv publichnoho upravlinnia v ahrarnii sferi [Analysis of scientific studies of mechanisms of public management in the agrarian sphere]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Publichne upravlinnia i administruvannia*. No 1. Pp. 40 – 47. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2024/9.pdf.

4. Honcharenko, O.V. (2016). Innovatsiinizasady konkurentospromozhnoho rozvytku ahropromysloвого vyrobnytstva [Innovative principles of competitive development of agro-industrial production]. *Efektivna ekonomika*. No 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5058>.

5. Hotra, V.V., Ihnatko, M.I. (2017). Teoretychni osnovy upravlinnia innovatsiynym rozvytkom ahropromysloвого vyrobnytstva Ukrainy [Theoretical foundations of management of innovative development of agro-industrial production of Ukraine]. *Naukovi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Serii Ekonomika*. Vol. 1(7). Pp. 16 – 21. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/28198/1/1-7-1-2017-2.pdf>.

6. Dorofiev, O., Pashniev, V. (2023). Poniattia ta struktura mekhanizmu publichnoho upravlinnia. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu [Concept and structure of the mechanism of public administration]. *Ekonomichni nauky*. No 6 (324). Pp. 256 – 261. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=20661>.

7. Dubyna, M.V., Derhaliuk, M.O. (2023). Osoblyvosti tsyfrovoi transformatsii rehioniv ukrainy: suchasni realii, problemy ta shliakhy vyrishennia [Peculiarities of the digital transformation of the regions of Ukraine: modern realities, problems and solutions]. *Economic Synergy*. No 1. Pp. 66 – 81. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-1-6>.

8. Isaienko, I.A. (2012). Yevropeiskii pidkhody do funktsionuvannia mekhanizmiv publichnoho upravlinnia [European approaches to the functioning of mechanisms of public administration]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. No 5. Pp. 114-117. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/32.pdf.

9. Ishchenko, M.I., Mishchuk, Ye.V., Kostenko, A.S. (2019). Mekhanizmy ta tekhnolohii publichnoho upravlinnia y administruvannia u sferi partnerstva mistsevoi vlady z biznes-strukturamy [Mechanisms and technologies of public management and administration in the sphere of partnership of local authorities with business structures]. *Derzhava ta rehiony. Ser. Derzh. upr.* No 3. Pp. 159 – 164. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/31.pdf.

10. Klymenchenko, S.L. (2014). Napriamy modernizatsii mekhanizmiv derzhavnogo rehuliuвання investytsiinoi diialnosti aharnoho sektoru [Directions of modernization of mechanisms of state regulation of investment activities of the agrarian sector]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. No 20. Pp. 180 – 182. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4019&i=39>.

11. Kornievskiy, S. (2019). Naukometrychnyi kontent-analiz dysertatsiinykh doslidzhen z derzhavnogo upravlinnia ekonomichnym rozvytkom [Scientometric content analysis of dissertation studies on state management of economic development]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. Vol. 4(43). Pp. 6 – 13. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/220/193>.

12. Kosach, I.A., Pylypenko, M.M. (2022). Systema publichnoho upravlinnia innovatsiynym rozvytkom APK: kontseptualni zasady [The system of public management of innovative development of the agricultural industry: conceptual foundation]. *Naukovi perspektyvy*. No 12(30). Pp. 12 – 21. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3239/3254>.

13. Lisevych, N. A. (2019). Innovatsiino-investytsiyni rozvytok vyrobnytstva produktsii tvarynnytstva ahropromyslovymy pidpriemstvamy [Innovative and investment development of production of livestock products by agro-industrial enterprises:] [PhD dissertation; Podilskyi derzhavnyi

ahrarno-tekhnichnyi universytet]. Kamianets-Podilskiy. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-lisevich.pdf>.

14. Naumenko, A. O. (2020). Mekhanizmy derzhavnogo upravlinnia ahropromislovym kompleksom Ukrainy [Mechanisms of state management of the agro-industrial complex of Ukraine] [dissertation of doctor of science in public administration; Natsionalnyi universytet tsyvilnoho zakhystu Ukrainy]. Kharkiv.

15. Pavlenko, O.P. (2021). Publichne upravlinnia rehionamy u protsesi realizatsii stratehii staloho rozvytku [Public management of regions in the process of implementing the sustainable development strategy] [PhD dissertation; Odes. nats. akad. kharch. tekhnolohii, Odes. derzh. ekol. un-t]. Odesa. URL: <https://card-file.ontu.edu.ua/items/f2f71203-757b-4048-9553-e87b8c99ec95>.

16. Pylypenko, M. (2024). Publichne upravlinnia innovatsiynym rozvytkom rehionalnoho APK v konteksti systemnoho pidkholdu [Public management of innovative development of the regional agricultural industry in the context of a systemic approach]. *Ekonomichnyi prostir*. No 190. Pp. 393 – 397. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1518>.

17. Popelo, O., Perepeliukova, O. (2024). Mekhanizm formuvannia brendynhu ahrarynykh rehioniv u konteksti zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [The mechanism of branding of agrarian regions in the context of ensuring food security]. *Naukovi perspektyvy. SERIIA «Ekonomika»*. No 3(45). Pp. 692 – 703. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3\(45\)-692-703](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-692-703).

18. Rudenko, O., Shestakovska, T., Hryvko, S., Hurskyi, M., Kotelenets, A., Khalimon, P. (2022). Publichne upravlinnia rozvytkom ahrarynoi sfery: rehionalnyi kontekst [Public management of the development of the agrarian sphere: regional context]. Chernihiv: NU «Chernihivska politekhnikha». URL: https://pumo.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/03/17_monografiya_agro.pdf.

19. Piatnychuk, I.D. (2023). Klyasyfikatsiia mekhanizmv publichnoho upravlinnia vyshchoiu osvitoiu [Classification of mechanisms of public management of higher education]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. Vol. 34(73), No 6. Pp. 46 – 52. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/6_2023/8.pdf.

20. Radchuk, T.M. (2020). Klyasyfikatsiia mekhanizmv publichnoho upravlinnia innovatsiynym rozvytkom ekonomiky [Classification of mechanisms of public management of innovative economic development]. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*. Vol. 19. Pp. 124 – 127. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/19-2020/26.pdf>.

21. Smulka, O.I. (2020). Zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku silskohospodarskykh pidpryiemstv [Ensuring innovative development of agricultural enterprises] [Dissertatio of Doctor of philosophy, Lvivskiy natsionalnyi ahrarnyi universytet; DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka»]. Ivano-Frankivsk. URL: https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2020/10/DIS_%D0%A1%D0%BC%D1%83%D0%BB%D0%BA%D0%B0.pdf.

22. Sus, T., Suduk, N., Yemets, O., Movchun, S., Tsiupa, O. (2023). Innovatsiinyi rozvytok ahrarnoho sektora: modeli finansuvannia ta otsinka vplyvu finansuvannia na rehionalnomu rivni [Innovative development of the agricultural sector: financing models and assessment of the impact of financing at the regional level]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. № 2(49). Pp. 181 – 193. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptive.2.49.2023.4021>.

23. Uniiat, L.M. (2020). Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku pidpryiemstv ahropromysloвого biznesu v umovakh konkurentnoho seredovyshcha [Organizational and economic support of innovative development of agro-industrial business enterprises in the conditions of a competitive environment] [Doctor dissertation; TNEU]. Ternopil.

24. Cherkasko, L.V. (2024). Publichne upravlinnia rehionalnym rozvytkom na zasadakh ekonomiky znan [Public management of regional development on the basis of knowledge economy] [Dissertatio of Doctor of philosophy, Kharkivskiy natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina]. Kharkiv.

25. Shkarlet, S., Ivanova, N., Popelo, O., Dubyna, M., Zhuk, O. (2020). Infrastrukturnyi ta rehionalnyi rozvytok: teoretychni aspekty ta praktychni pytannia [Infrastructural and regional development: theoretical aspects and practical issues]. *Studies of Applied Economics*. Vol. 38. No 4. URL: <https://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4002>.

26. Derhaliuk, M., Popelo, O., Tulchynska, S., Mashnenkov, K., Berezovskyi, D. (2021). State policy of the potential-forming space transformation in the context of the regional development intensification. *Cuestiones Políticas*. Vol. 39. Issue 70. P. 80. URL: <https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Aagcd%3A1%3A3086321/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Aagcd%3A153567289&crl=c>.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 24.08.2024

JEL H56, F42, O33

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-2>

Оксана Олександрівна КАРПЕНКО,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, маркетингу
та публічного адміністрування,
Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний
університет імені академіка Юрія Бугая»
ORCID ID: [0000-0003-2943-1982](https://orcid.org/0000-0003-2943-1982)

Євгенія Леонідівна ОСИПОВА,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
публічного управління та адміністрування,
Державний університет інфраструктури та технологій)
ORCID ID: [0000-0003-3266-1164](https://orcid.org/0000-0003-3266-1164)

Наталія Вікторівна ПАХОТА,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
публічного управління та адміністрування,
Державний університет інфраструктури та технологій)
ORCID ID: [0000-0001-7905-8085](https://orcid.org/0000-0001-7905-8085)

ЗАХИСТ ВІД МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ¹

У статті розглянуто сутність поняття «інформаційно-комунікативне суспільство» та проведено аналіз його складових. Проаналізовано можливості маніпулятивного впливу на особистість. Описані особливості застосування технологій маніпулятивного впливу при веденні гібридних війн. Автори акцентують увагу на такому інструменті потужного психологічного впливу як сугестія, який може формувати переконання та поведінкові моделі без критичної оцінки з боку людини. Маніпулятивний вплив на суспільство є прихованим

¹ Стаття підготовлена на основі матеріалів проекту WARN «Академічна протидія гібридним загрозам» (610133-EPP-1-2019-1-FI-EPPKA2-SBHE-JP), що співфінансується програмою Erasmus+ Європейського Союзу. Підтримка Європейською Комісією у створення матеріалів, розміщених в статті, не є схваленням змісту, який відображає погляди лише авторів, і Комісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

механізмом управління свідомістю та поведінкою великих груп людей з метою досягнення певних політичних, економічних або соціальних цілей. В інформаційно-психологічному вимірі війни сугестія є одним із найбільш дієвих способів маніпулятивного впливу, має латентний характер і не усвідомлюється реципієнтом, у якого складається враження самостійності формування об'єктивної думки щодо певного об'єкта або явища. Повністю позбавитися впливу сугестії неможливо, це призведе до невідвортної соціальної дезінтеграції, однак можна обмежити, локалізувати і зменшити її вплив. Запропоновано модель ефективної протидії особистості сугестивним впливам під час гібридної війни, в основі якої лежить критичне мислення, інформаційна грамотність та управління емоційним здоров'ям.

Ключові слова: гібридна війна, сугестія, маніпулятивний вплив, інформаційно-комунікативне суспільство, психологічна безпека, управління, критичне мислення.

Oksana KARPENKO,

Doctor of Science in Economics, Professor,
Professor of the Department of Management,
Marketing and Public Administration,
Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay
International Scientific and Technical University»

Yevheniia OSYPOVA,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Management and Public Administration,
State University of Infrastructure and Technologies

Nataliia PAKHOTA,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Management and Public Administration,
State University of Infrastructure and Technologies

PROTECTION AGAINST THE MANIPULATIVE INFLUENCE OF SUGGESTIVE TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF HYBRID WARFARE

The article considers the essence of the concept of 'information and communication society' and analyses its components. The possibilities of manipulative influence on a person are analysed. The features of

the use of manipulative influence technologies in hybrid warfare are described. The authors focus on such a powerful psychological influence tool as suggestion, which can form beliefs and behavioral patterns without critical evaluation by a person. Manipulative influence on society is a hidden mechanism for controlling the consciousness and behavior of large groups of people in order to achieve certain political, economic or social goals. The main characteristic of manipulation is that it is carried out without the explicit consent or awareness of its objects - society, which becomes a tool in the hands of the manipulator. The main consequences are identified and possible mechanisms of manipulative influence are described.

In the information and psychological dimension of warfare, suggestion is one of the most effective ways of manipulative influence, it is latent and not realised by the recipient, who has the impression of independence in forming an objective opinion about a particular object or phenomenon. It is impossible to completely get rid of the influence of suggestion, which would lead to inevitable social disintegration, but it is possible to limit, localise and reduce its impact.

Suggestion has a great impact on mass behavior. People under the influence of suggestion can participate in mass movements, actions or support certain political decisions without realising that these actions were inspired by manipulative means. It is also important to note that suggestion is often used to reinforce stereotypes or create negative images of certain social groups, which can contribute to social divisions and escalate conflicts. Thus, suggestion is a powerful tool for manipulating mass consciousness, using emotions, repetition and authority to shape people's desired behavior or beliefs. Knowledge about the mechanisms of suggestion allows us to better understand how public opinion is manipulated and helps to develop critical thinking that helps to resist its influence.

The author proposes a model of effective individual counteraction to suggestive influences during a hybrid war, based on critical thinking, information literacy and emotional health management.

Keywords: hybrid warfare, suggestion, manipulative influence, information and communication society, psychological security, management, critical thinking.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку комунікативних технологій привели до появи такого феномену як «інформаційно-комунікативне суспільство», в якому інформація і знання стають основним ресурсом розвитку. Відмінною рисою цього суспільства є домінування інформаційних технологій у всіх сферах життя, включаючи економіку, культуру, науку та соціальну взаємодію. Швидкий обмін інформацією, її збирання, зберігання та передача стають ключовими процесами, які визначають ефективність функціонування суспільства. З появою інформаційно-комунікативного суспільства змінюється і структура соціальних відносин. Інтернет, соціальні мережі, онлайн-платформи та цифрові медіа стають ключовими інструментами комунікації та обміну інформацією між людьми. Водночас виникають нові виклики, зокрема питання захисту приватних даних, кібербезпеки, інформаційної нерівності, етики в цифровому просторі, розширюються можливості маніпулятивного впливу, вдосконалюються нетрадиційні методи ведення війни. Поєднання різних методів ведення бойових дій з використанням не лише військових, а й інформаційних, економічних, політичних та психологічних засобів, призвело до появи концепції гібридної війни. Гібридна війна – синхронізоване використання багатьох інструментів влади, підібраних з урахуванням конкретних вразливостей у всьому спектрі соціальних функцій для досягнення синергетичних ефектів [1]. Можливості сучасних інформаційно-комунікаційних, соціально-політичних та соціально-психологічних технологій зробили гібридні війни більш руйнівними і небезпечними.

За допомогою сучасних маніпулятивних технологій руйнуються суспільні організми (державні, політичні, соціальні інститути і організації), деформується цивілізаційно-культурний код нації і суспільна мораль, руйнується почуття патріотизму, розхищується людська психіка, паралізується здатність народу до спротиву агресії ворога. Домінування інформаційних чинників при веденні гібридних війн зумовлюється сутністю інформаційно-комунікативного суспільства, яке визначається якісним переходом людської цивілізації від аграрної та індустріальної до інформаційної стадії розвитку, коли інформаційно-комунікативні ресурси стають набагато важливішими, ніж матеріально-технічні ресурси суспільства [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливості використання сугестивних технологій в умовах гібридної війни є актуальним предметом вивчення науковців. В працях Бебика В. [2] та Реви Т. [3] досліджено теоретичні аспекти взаємодії методів ведення гібридних війн. Розробці інструментарію протидії сугестивному впливу за допомогою критичного мислення присвячені дослідження Курила В., Карамана О., Степаненка В. [4] та Богданової О. [5]. Сугестивні технології маніпулятивного впливу в сучасному інформаційному просторі досліджували Петрик В., Присяжнюк М., Компанцева Л., Скулиш Є., Бойко О., Остроухов В. [6], Твердохліб О. та Гайович Г. [7].

Мета статті – аналіз існуючих технологій маніпулятивного впливу та розробка моделі протидії сугестивним технологіям в умовах гібридної війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з визначальних факторів успішності гібридних війн є інформаційна складова, яка здатна впливати на психічний стан та здоров'я цивільного населення, бойовий дух військовослужбовців, ефективність воєнних дій і результат війни в цілому. Переповнення інформаційного простору псевдоповідомленнями та фейками з боку російських ЗМІ з метою психологічного виснаження особистості, виклику агресії, сумнівів та паніки актуалізує питання розвитку навичок диференціювання такої інформації, її критичного осмислення та розробки відповідного інструментарію захисту. В інформаційно-психологічній війні здатність громадян критично мислити і захищатися від маніпуляцій є питанням особистісної і національної безпеки [4].

Інформаційно-комунікативне суспільство змінює традиційний підхід до концепції людини. Особливу цінність здобувають такі складові [6]:

- ефективна особистість (людина, яка озброєна знаннями інформаційних технологій);
- високопродуктивний колектив (що використовує у своїй діяльності комп'ютерні технології);
- інтегроване підприємство (корпорація, яка володіє цілісною внутрішньою інформаційною структурою);
- розширене підприємство (міжкорпоративні комп'ютерні мережі, що зв'язують кілька різних організацій);
- ділова активність у міжмережевому середовищі.

Перераховані особливості створюють безпрецедентні можливості маніпулятивного впливу на особистість:

1. Перспектива тотального контролю над суспільством за допомогою сучасних засобів телекомунікації.

2. Інтернет зробив неможливою державну монополію на інформацію, що змінює характер взаємозв'язків громадян із владою. Кожен громадянин в Інтернеті одержує можливість не тільки споживати інформацію, але й поширювати її. Таким чином змінюються ієрархічні моделі організації суспільства, яке існувало до інформаційної революції.

3. Позитивний вплив на суспільство електронної демократії, додаткових можливостей поширення інформації, розширення комунікативних можливостей спілкування змусив суспільство забути про наслідки, до яких може призвести хаос у транснаціональних мережах Інтернету без відповідного рівня керованості та регуляторної політики.

4. Інтернет відкриває можливість заочної участі в політиці, коли людина стає членом свого роду «диванної партії»: залишаючись у домашньому комфорті, в масштабі реального часу охоче вникає й емоційно реагує на стрічку новин, але майже нічого практично важливого зробити не може за допомогою клавіатури.

5. Завдяки Інтернету поширюється значна кількість матеріалів, сприйняття яких призводить до девальвації духовних цінностей, зниження морального й творчого потенціалу населення [6].

Процеси та явища, що стосуються розвитку складових інформаційно-комунікативного суспільства в Україні, підкреслюють важливість вирішення проблем, пов'язаних із необхідністю зменшення або повного усунення інформаційних впливів на суспільну свідомість.

Відповідним чином змінюється і концепція ведення війни зі зміщенням акцентів у бік негативних гібридних впливів на індивідів та суспільства в цілому. Виокремлюють три особливості гібридних війн [3]:

- Основна мета – вплив на вирішення конфлікту невійськовими засобами, тобто спрямованість на досягнення успіху в психологічному, моральному та правовому середовищі, а не у військовому тиску.
- Латентне та багаторівневе поєднання різних типів, форм та концепцій війни та ведення бойових дій. Латентна

форма полягає у асиметричному впливі та маніпулюванні механізмами прийняття рішень завдяки контролю семантичного поля або габітусу суспільства, тобто формується необхідна когнітивна платформа у об'єктів впливу. Багаторівневість втілюється в одночасному впливі на різних рівнях функціонування суспільства та охоплює різні сфери. Має місце неієрархічна модель війни, де відсутній єдиний засіб атаки, на який спрямовані всі ресурси, натомість паралельно використовуються всі інструменти, що зумовлюють один одного і атака стає не спрямованою на одну ціль, а багатоаспектною.

- Розмиття встановлених категорій порядку шляхом навмисного функціонування у сірих зонах різних інтерфейсів, тобто шляхом впливу на аксіологічний стан суспільства та його політичну культуру відбувається трансформація громадських настроїв та дискредитація демократичної системи прийняття рішень та цінностей.

Сучасна війна реалізується як в матеріальному (фізичному), так і в дискурсивному (мовленневому, текстовому) вимірах. У контексті дезінформації, дії гібридних війн слід розуміти як маневри, спрямовані на дискредитацію ліберального демократичного врядування шляхом націлювання на його основні засади, конституційні цінності та відмінні норми ліберально-демократичного врядування [8].

Супротивник може отримати відчутну перевагу за допомогою засобів масової інформації – без соціальних мереж сучасна гібридна війна втратила б сенс. На перше місце виходять маніпулятивні технології впливу на суспільство. Маніпулятивний вплив на суспільство є прихованим механізмом управління свідомістю та поведінкою великих груп людей, з метою досягнення певних політичних, економічних або соціальних цілей. Основною характеристикою маніпуляції є те, що вона здійснюється без явної згоди чи усвідомлення її об'єктів – суспільства, яке стає інструментом в руках маніпулятора. Основні механізми маніпулятивного впливу наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Механізми маніпулятивних впливів

Назва	Характеристика впливу
Інформаційні впливи	Вибіркове висвітлення подій, перекручення фактів, підміна понять, подання інформації з емоційним забарвленням дозволяють створити потрібну картину реальності, яку люди починають сприймати за об'єктивну
Соціальний тиск та формування масової думки	Використання феномену «суспільного консенсусу» або «загальної думки», для створення відчуття, що всі навколо підтримують певну ідею або поведінку. Люди, прагнучи уникнути конфліктів або соціального відторгнення, часто піддаються впливу цього тиску і починають діяти відповідно до нав'язуваних стандартів
Апеляція до емоцій	Використовуючи страх, гнів, тривогу або співчуття, маніпулятори створюють умови, коли люди приймають рішення на основі емоцій, а не критичного мислення.
Стереотипи та соціальні шаблони	Маніпуляція суспільством часто ґрунтується на поширених стереотипах або усталених соціальних нормах. За допомогою акцентування на цих стереотипах маніпулятори можуть посилювати ворожість до певних соціальних груп, формувати негативні установки або підтримувати нерівність
Створення фальшивих дилем	Нав'язування фальшивого вибору, коли суспільству пропонуються лише два варіанти дій, обидва з яких вигідні маніпулятору. У такому випадку люди вважають, що мають вибір, хоча насправді їх варіанти вже обмежені і спрямовані у потрібне русло

Джерело: узагальнено авторами

До основних наслідків маніпулятивного впливу належать:

- підрив здатності людей до самостійного, критичного мислення, що призводить до прийняття рішень на основі обмеженої або викривленої інформації. Це може впливати на виборчий процес, економічні рішення, соціальні стосунки, підтримку військових і багато інших сфер життя;
- сприяння формуванню розколу в суспільстві. Використовуючи ряд психологічних технік і прийомів, маніпулятори можуть штучно посилювати соціальні конфлікти, створюючи розбрат між різними групами, що полегшує контроль над суспільством;

- підрив довіри до інституцій, медіа та соціальних структур. Коли маніпуляції стають явними або викриваються, це викликає розчарування і відчуття несправедливості, що посилює соціальну нестабільність і розчарування громадян у демократичних процесах;
- підвищення рівня стресу, тривожності та емоційного виснаження. Людина може відчувати, що змушена діяти певним чином, навіть якщо це суперечить її власним інтересам.

Одним з ефективних інструментів ведення гібридних війн вважається сугестія, як складова маніпулювання масовою свідомістю і поведінкою, що використовується для впливу на думки, переконання та емоції людей без критичної оцінки інформації.

Сугестія (навіювання) — це процес впливу на психіку людини, пов'язаний зі зниженням свідомості й критичності при сприйнятті навіяного змісту, який не вимагає ані розгорнутого особистого аналізу, ані оцінки спонукання до певних дій. Суть навіювання полягає у впливі на відчуття людини, а через них — на її волю і розум [6].

Сугестія має великий вплив на масову поведінку. Люди, перебуваючи під сугестивним впливом, можуть брати участь у масових рухах, акціях або підтримувати певні політичні рішення, не усвідомлюючи, що ці дії були навіяні через маніпулятивні засоби. Важливо також зазначити, що сугестія часто використовується для зміцнення стереотипів або створення негативних образів тих чи інших соціальних груп, що може сприяти розколу в суспільстві та ескалації конфліктів.

Сугестивність, як особлива якість психіки людини на яку здійснюють вплив, є однією з умов ефективного навіювання. З одного боку, сугестивність — це нормальна властивість нервової системи. З іншого боку, сугестивність полягає в здатності людини змінювати свою поведінку на вимогу іншої особи чи групи людей, не спираючись при цьому на логіку чи свідомі мотиви. Тобто людина підсвідомо підлегла вимогам інших людей і, виконуючи дію, часто впевнена, що це є результатом самостійно прийнятого нею рішення (рис. 1).

**СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ СУГЕСТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ:
індивідуальне спілкування, масові комунікації (включаючи медіа, рекламу та політичні кампанії)**

ОСНОВНІ ЗАСОБИ СУГЕСТІЇ:

Вербальні засоби:

Повторення: Постійне повторення однієї і тієї ж ідеї або повідомлення закріплює її у свідомості людини, сприймаючи її як істину. Цей механізм часто використовується в рекламі та політичній риторичі.

Емоційно заряджені слова: Використання слів, що викликають сильні емоційні реакції (страх, радість, тривога), посилює вплив повідомлення, роблячи його більш запам'ятовуваним і впливовим. Такі слова зазвичай активізують підсвідомі механізми прийняття рішень.

Риторичні запитання: Це питання, які не вимагають відповіді, але спрямовані на те, щоб сформулювати певну думку або уявлення. Наприклад, політики можуть використовувати такі запитання для навіювання необхідності певних змін або політики.

Невербальні засоби:

Жести та міміка: Невербальні сигнали, такі як вираз обличчя, рухи тіла, пози, можуть підсилювати вербальні послання і впливати на підсвідоме сприйняття. Впевнений погляд, спокійна постава або дружня усмішка сприяють довірі та прийняттю навіюваного повідомлення.

Використання простору: Відстань між комунікантами, фізична близькість або дистанція також можуть слугувати засобами сугестії. Наприклад, близькість до співрозмовника може навіювати довіру та комфорт, тоді як надмірна дистанція може викликати відчуття відчуження або домінування.

Візуальні засоби:

Символи та образи: Використання символів, які асоціюються з певними емоціями або ідеями, є ефективним засобом сугестії. Наприклад, національні прапори, історичні постаті або символічні кольори можуть викликати патріотичні почуття або повагу до певних цінностей.

Візуальні контрасти: Яскраві контрасти у зображеннях, відео або презентаціях привертають увагу та можуть створювати сильні емоційні реакції. Контрастні кольори, світло і тіні, рухи або зміна планів роблять повідомлення більш впливовим.

Музика та звуки:

Звукові ефекти: Аудіальні засоби, такі як музичний супровід або звукові ефекти, можуть значно підсилювати вплив сугестії. Тривожна або натхненна музика може викликати відповідні емоційні реакції та посилювати сприйняття навіюваного повідомлення.

Тембр і тон голосу: Інтонація, тембр і швидкість мовлення можуть впливати на рівень сугестивного впливу. Низький, спокійний тон голосу може створити відчуття впевненості та довіри, тоді як швидка, енергійна мова може збудити аудиторію або спонукати до дії

Психологічні засоби:

Апеляція до авторитету: Люди часто схильні довіряти думкам і заявам авторитетних осіб або організацій, навіть якщо їхні аргументи не є критично обґрунтованими. Сугестія через апеляцію до авторитету є потужним засобом, що використовується в політиці, рекламі та медіа.

Формування загальної думки: Створення враження, що більшість людей підтримує певну ідею чи дію, може спонукати інших приєднатися до цієї більшості. Люди часто піддаються впливу соціального тиску та хочуть бути частиною «загальної думки».

Ефект повторення: Інформація, яку постійно повторюють у різних формах та джерелах, починає сприйматися як правдива навіть без фактологічної перевірки. Це створює ефект закріплення ідеї у свідомості.

Маніпулювання часом і контекстом:

Часова обмеженість: Навіювання через обмеженість у часі або ресурсах (наприклад, «пропозиція дійсна лише сьогодні») може примусити людей приймати рішення поспіхом, не маючи часу для критичного осмислення.

Зміна контексту: Представлення інформації в різних контекстах може суттєво змінити сприйняття. Один і той самий факт у різних ситуаціях може викликати абсолютно різні емоції або реакції

Ефект повторення: Інформація, яку постійно повторюють у різних формах та джерелах, починає сприйматися як правдива навіть без фактологічної перевірки. Це створює ефект закріплення ідеї у свідомості.

Рис. 1. Основні засоби сугестії

Джерело: узагальнено авторами на основі [9]

Окрім зазначеного, важливими елементами психолого-лінгвістичних сугестивних технологій є [10]:

- гіперболізація, тобто перебільшення;
- маніпулятивне емоціонування (надання виразності, акцентування на чомусь), яке може розгортатися двома шляхами: емоціонування позитивної інформації (зазвичай про себе) чи емоціонування негативної інформації (зазвичай про опонента). Ця технологія втілюється за допомогою повторів та паралелізмів; порівнянь, протиставлень і зіставлень;
- інформаційне перевантаження, метою якого є позбавлення можливості відчуватися, логічно, критично, спокійно обмірковувати інформацію, а натомість підштовхування до сприйняття даних «на віру».

Основні пропагандистські прийоми введення в оману, в основу яких покладено сугестивний маніпулятивний вплив, наведено на рис. 2.

Рис. 2. Основні пропагандистські прийоми

Джерело: узагальнено авторами на основі [4]

Однією з головних особливостей сугестії є те, що вона базується на емоційних аспектах сприйняття, а не на раціональних аргументах. Люди під впливом сугестії можуть приймати рішення або змінювати свої переконання, орієнтуючись на емоції або повторювані меседжі, що постійно підсилюються в інформаційному полі. Це особливо ефективно в умовах масових комунікацій, коли засоби масової інформації, соціальні мережі та рекламні кампанії діють як канали для передачі навіюваних ідей.

Ключовим фактором ефективності сугестії є двосторонній характер процесу, який залежить від особливостей обох сторін, що беруть участь у взаємодії – сугестора (того, хто здійснює навіювання) і сугеренда (одержувача впливу). Рівень розвитку, інтелектуальний та емоційний стан, вміння налагоджувати комунікацію між ними мають значний вплив на ефективність процесу навіювання. Висока компетентність у навіюванні в поєднанні із вразливістю або сприйнятливістю реципієнта може призвести до сильного і тривалого ефекту, який змінює світогляд і поведінку людини.

Таким чином, сугестія – це не просто пасивна передача інформації, а активний процес взаємодії, в якому обидві сторони відіграють важливу роль. Успіх сугестії залежить від бажання того, хто навіює, і готовності того, хто сприймає, що робить її ефективним інструментом для зміни поведінки та мислення людей.

Для розробки ефективних механізмів протидії маніпулятивним впливам, необхідно інформаційний простір оцінювати за низкою взаємопов'язаних критеріїв [7]:

- *комплексності*, що охоплює явища, дії, властивості, спрямовані на протидію поширенню можливих впливів з усіх можливих напрямів, забезпечення органами публічного управління стійкості усіх компонентів інформаційного простору;
- *консенсуальності управлінських рішень*, тобто досягнення загальної згоди у спірних питаннях, яка характеризується відсутністю серйозних заперечень щодо суттєвих питань і досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думок усіх зацікавлених сторін (суб'єктів та об'єктів державної інформаційної та безпекової політики) та узгодження розбіжних поглядів на паритетних засадах;

- *сталості*, що передбачає досягнення збалансованості, спрямованої на створення повноцінного інформаційного середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів, технологічного переоснащення, удосконалення інфраструктури, збереження та збагачення різноманіття та культурної спадщини;
- *раціональності*, яка ґрунтується на вимогах логіки, розуму, доцільності та спрямована на краще, розумніше застосування основних положень і засадничих принципів щодо аналізу й вироблення державної політики за відповідними напрямками;
- *універсальності*, тобто її всеосяжності з урахуванням встановленого рівня якості та ефективності діяльності органів і установ, віднесених до її інституційного середовища.

Людина не може повністю позбавитися впливу сугестії, проте за допомогою різних засобів може обмежити, локалізувати, зменшити її вплив на себе [11]. Інструменти боротьби з сугестивним впливом наведені в табл. 2.

Таблиця 2. Інструменти боротьби із сугестією

Інструмент	Характер протидії сугестивному впливу
Розвиток критичного мислення	Критичне мислення є основним інструментом протидії сугестії. Це здатність аналізувати інформацію, піддавати її сумніву та перевіряти факти перед тим, як прийняти рішення або сформувавши думку. Людина, що розвиває в собі критичне мислення, зможе ігнорувати нав'язливі ідеї та зберігати самостійність у прийнятті рішень.
Інформаційна грамотність	Вміння розрізняти правдиву інформацію від фейкової є ключовим для запобігання сугестивним впливам. Підвищення рівня медіаграмотності допомагає краще розуміти, як працюють медіа, реклами, соціальні мережі і як вони використовують різні маніпулятивні прийоми для формування думок і поведінки.
Саморефлексія та емоційна регуляція	Людина піддається сугестії, коли її емоційний стан вразливий. Усвідомлення власних емоцій і вміння керувати ними знижує ризик потрапити під вплив маніпуляцій. Практики саморефлексії, такі як медитація або ведення щоденника, дозволяють глибше усвідомлювати власні почуття та емоції, що допомагає уникнути їхнього використання для зовнішнього впливу.

Закінчення таблиці 2

Інструмент	Характер протидії сугестивному впливу
Освіта та самоосвіта	Широкі знання та розуміння процесів у світі, а також здатність до самоосвіти сприяють розвитку незалежного мислення.
Соціальна підтримка та комунікація	Спілкування з людьми, які володіють навичками критичного мислення, допомагає обговорювати та розвивати власні погляди. Соціальні зв'язки та підтримка з боку оточення допомагають уникнути почуття ізольованості, яке може зробити людину вразливою до сугестивного впливу.
Фільтрація джерел інформації	Контроль над тим, з яких джерел надходить інформація, допомагає уникати пропаганди, маніпулятивних повідомлень та інших форм сугестії. Регулярна перевірка джерел, критичний підхід до новин і аналіз мотивації відправників інформації дозволяють знизити ризик бути введеним в оману.

Джерело: узагальнено авторами

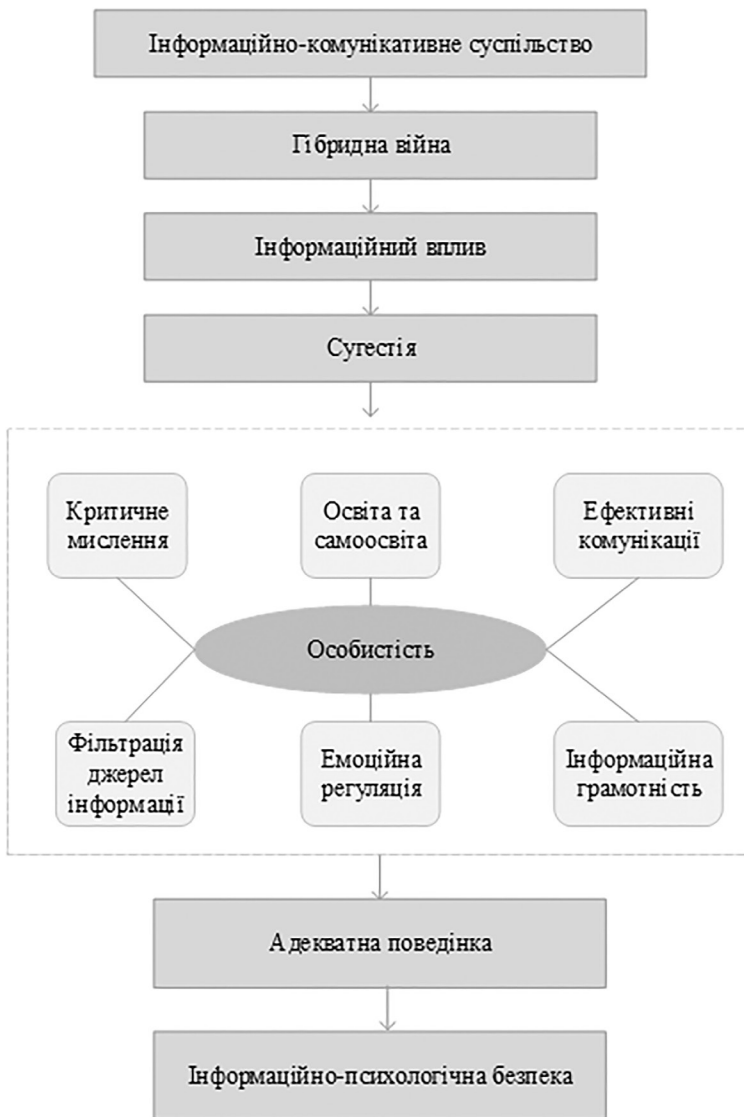
Для ефективної протидії гібридним інструментам та створення надійної системи захисту необхідно залучати усі домени – потенційні об'єкти гібридних атак, а також створити надійну систему синергії між академічною і практичною сферами суспільства і держави [12].

В інформаційно-психологічному вимірі війни виокремлюють такі тактики контрсугестії [5]:

- недовіра до джерела інформації;
- попередження про здійснення впливу;
- спростування аргументів адресанта повідомлення;
- використання декількох джерел інформації для виявлення максимально об'єктивного стану речей;
- збереження емоційної рівноваги.

Розробка універсального підходу до виявлення та фіксації дезінформаційної діяльності дасть можливість більш ефективно протидіяти маніпулятивним впливам [13].

На підставі проведеного аналізу розроблено модель ефективної протидії особистості сугестивним впливам під час гібридної війни (рис. 3).

Рис. 3. Модель ефективної протидії особистості сугестивним впливам в умовах гібридної війни

Джерело: авторська розробка

Запропонована модель дозволить:

- формувати уміння розпізнавати найпоширеніші фейки (фото, відео, текст), які активно поширюються через соціальні мережі та мас-медіа;
- запобігати когнітивній дезорієнтації людини;
- сприяти збереженню здатності до адекватного сприйняття дійсності;
- зберегти засвоєні норми моралі, адекватні уявлення про добро і зло;
- протистояти інформаційному тиску, негативному навіюванню, маніпулюванню;
- зберігати емоційне здоров'я.

Висновки та пропозиції. Дослідження вразливостей інформаційно-комунікативного суспільства дає можливість передбачати можливі негативні впливи в умовах гібридної війни, на основі аналізу яких можна розробити дієві механізми протидії особистості сугестивним впливам і сформувати умови для створення психологічно-безпекового середовища на основі критичного мислення, інформаційної грамотності та управління емоційним здоров'ям.

© Карпенко О.О., Осипова Є.Л., Пахота Н.В., 2024

ЛІТЕРАТУРА

1. Glossary Hybrid Threats / Глосарій з гібридних загроз / упоряд. С.В. Гришко та ін.; за заг. ред. С.В. Гришко. 2021. 113 с. <https://openarchive.nure.ua/handle/document/16258>.
2. Бебик В. М. Теоретичні та праксеологічні засади гібридних війн. Гібридна війна: сутність, виклики та загрози: зб. матер. круглого столу (Київ, 8 липня 2021 р.). Київ. НА СБУ, 2021. С. 10-14.
3. Рева Т. Гібридні загрози та гібридні війни: сутність та аспекти взаємодії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 40. С. 186 – 191. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/40_2022/24.pdf.
4. Курило В., Караман О., Степаненко В. Сугестія і контрсугестія крізь призму критичного мислення в інформаційно-психологічному вимірі війни. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 65. Т. 2. 2023. С. 289 – 298. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-41>.

5. Богданова О. В. Формування критичного мислення курсантів під час навчання. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2020. Вип. 2 (36). С. 11 – 14.

6. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В.М. Петрик, М.М. Присяжнюк, Л.Ф. Компанцева, Є.Д. Скулиш, О.Д. Бойко, В.В. Остроухов; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_1353_77641912.pdf.

7. Твердохліб О., Гайович Г. Сугестія та її прояви в сучасному інформаційному просторі держави. *Науковий вісник: Державне управління*. 2022. № 1(11). С. 222 – 239. DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-222-239](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-222-239).

8. Lebrun M. (2023) Anticipating cognitive intrusions: Framing the phenomenon. Hybrid CoE Strategic Analysis 33. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-strategic-analysis-33-anticipating-cognitive-intrusions-framing-the-phenomenon/>.

9. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 336 с.

10. Пояс безпеки та процвітання: Кулеба розповів перші подробиці про новий формат співпраці з Британією і Польщею. URL: <https://tsn.ua/politika/poyas-bezpeki-ta-procvitannya-kuleba-rozpoviv-pershiodrobici-pro-noviy-format-spivpraci-z-britaniyeyu-i-polscheyu-1966723.htm>.

11. Коваленко А.Б., Корнев М.Н. Соціальна психологія: підручник. Київ : Геопринт, 2006. 400 с.

12. Методика навчання в умовах гібридних загроз: посібник /Е. Балашов, М. Білоконь, Т. Борозенцева, М. Головянко, С. Гришко, Т. Жовтенко та ін. Харків : ТОВ «ТЕХНО-ЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР ГРУП», 2023. 84 с. ULR: <https://sciencebookgroup.org/catalog/book/338>.

13. Newman H. (2022) Foreign information manipulation and interference defence standards: Test for rapid adoption of the common language and framework 'DISARM'. Hybrid CoE Research Report 7. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-research-report-7-foreign-information-manipulation-and-interference-defence-standards-test-for-rapid-adoption-of-the-common-language-and-framework-disarm/>.

REFERENCES

1. Hlosarii z hibrydnykh zahroz [Hlosarii z hibrydnykh zahroz] (2021), ed. S.V. Hryshko et al. 113 p. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/16258> (Accessed:02.09.2024), (in Ukrainian).

2. Bebyk V. M. (2021), Teoretychni ta prakseolohichni zasady hibrydnykh viin. Hibrydna viina: sutnist, vyklyky ta zahrozy [Theoretical and pragmatic

foundations of hybrid wars. Hybrid War: Essence, Challenges and Threats]: Collection of materials of the round table (Kyiv, 8 July 2021). Kyiv. NSAU. Pp. 10 – 14. (in Ukrainian).

3. Reva T. (2022), Hibrydni zahrozy ta hibrydni viiny: sutnist ta aspekty vzaiemodii [Hybrid threats and hybrid wars: the essence and aspects of interaction.], *Bulletin of Lviv University. Series of philosophical and political studies*. Issue 40. Pp. 186 – 191. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/40_2022/24.pdf (Accessed:02.09.2024), (in Ukrainian).

4. Kurylo V., Karaman O., Stepanenko V. (2023), Suhestiia i kontrsuhestiia kriz pryzmu krytychnoho myslennia v informatsiino-psykholohichnomu vymiri viiny [Suggestion and Counter-Suggestion through the Prism of Critical Thinking in the Information-Psychological Dimension of War], *Topical Issues of the Humanities*. Issue 65. Vol. 2. Pp. 289 – 298. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-41> (Accessed:02.09.2024), (in Ukrainian).

5. Bohdanova O.V. (2020), Formuvannia krytychnoho myslennia kursantiv pid chas navchannia [Formation of critical thinking of cadets during training], *Collection of scientific papers of the National Academy of the National Guard of Ukraine*. Issue 2 (36). Pp. 11 – 14. (in Ukrainian).

6. Suhestyvni tekhnolohii manipuliatyvnoho vplyvu [Suggestive technologies of manipulative influence] (2011) : a training manual / Petryk V.M., Prysiazhniuk M.M., Kompantseva L.F., Skulysh Ye.D., Boiko O.D., Ostroukhov V.V., Edited by E.D. Skulysh, 2nd ed. Kyiv : VIPOL. 248 p. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_1353_77641912.pdf (Accessed: 02.09.2024). (in Ukrainian).

7. Tverdokhlib O., Haiovych H. (2022), Suhestiia ta yii proiavy v suchasnomu informatsiinomu prostori derzhavy [Suggestion and its manifestations in the modern information space of the state]. *Scientific Bulletin: Public Administration*. No 1(11). Pp. 222 – 239. (in Ukrainian).

8. Lebrun M. (2023) Anticipating cognitive intrusions: Framing the phenomenon. Hybrid CoE Strategic Analysis 33. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-strategic-analysis-33-anticipating-cognitive-intrusions-framing-the-phenomenon/> (Accessed:02.09.2024), (in English).

9. Butenko N. Yu. (2005), Komunikatyvna maisternist vykladacha [Communicative skills of the teacher] : a training manual. Kyiv : KNEU, 2005. 336 p. (in Ukrainian).

10. Poias bezpeky ta protsvitannia: Kuleba rozpoviv pershi podrobytsi pro novyi format spivpratsi z Brytaniieiu i Polshcheiu [Security and Prosperity Belt : Kuleba gave the first details about the new format of cooperation with Britain and Poland], <https://tsn.ua/politika/poyas-bezpeki-ta-procvitannya-kuleba-rozpoviv-pershipodrobici-pro-noviy-format-spivpraci-z-britaniyeyu-i-polscheyu-1966723.htm> (Accessed: 02.09.2024) (in Ukrainian).

11. Kovalenko A.B., Korniev M.N. (2006), Sotsialna psykholohiia [Social Psychology]: a tutorial. Kyiv : Geoprint, 400 p. (in Ukrainian).

12. Metodyka navchannia v umovakh hibrydnykh zahroz [Methods of training in the conditions of hybrid threats], (2023): a manual / E. Balashov, M. Bilokon, T. Borozentseva, M. Holovianko, S. Hryshko, T. Zhovtenko et al. Kharkiv: TECHNOLOGICAL CENTRE GROUP LLC, 84 p. URL: <https://sciencebookgroup.org/catalog/book/338> (Accessed: 02.09.2024). (in Ukrainian).

13. Newman H. (2022) Foreign information manipulation and interference defence standards: Test for rapid adoption of the common language and framework 'DISARM'. Hybrid CoE Research Report 7. URL: <https://www.hybridcoe.fi/publications/hybrid-coe-research-report-7-foreign-information-manipulation-and-interference-defence-standards-test-for-rapid-adoption-of-the-common-language-and-framework-disarm/> (Accessed:02.09.2024). (in English).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 02.09.2024

JEL: M2, O1, O3

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-3>

Olena PAKHNENKO,

PhD in Economics, Associate professor,
Sumy State University

ORCID ID: [0000-0002-4703-4078](https://orcid.org/0000-0002-4703-4078)

Kuan ZHANG,

PhD student of Economic,
Sumy State University

ORCID ID: [0000-0002-3992-0838](https://orcid.org/0000-0002-3992-0838)

IMPROVING INTERNATIONAL BUSINESS EFFICIENCY WITH DIGITAL TECHNOLOGIES

The rapid advancement of digital technologies is reshaping international business, offering new opportunities for growth and efficiency. Technologies like AI, Big Data analytics, blockchain, and IoT are revolutionizing business processes, enhancing decision-making, and enabling more effective execution of international projects. The adoption of these technologies has accelerated due to their ability to streamline business operations, improve coordination, and foster collaboration. In the face of intense global competition, businesses increasingly turn to digital solutions to stay ahead. The COVID-19 pandemic further underscored the importance of digital technologies in reducing costs, saving time, and facilitating global trade during times of crisis. While digital technologies offer significant benefits, they also bring challenges, such as the need to balance old and new values within organizations. However, the potential to reduce production and sales costs, improve capacity utilization, and streamline processes outweighs these challenges. Additionally, digital technologies enable direct online interactions with international customers, reducing the need for intermediaries and lowering the cost of sales. The study aims to examine how specific digital technologies impact the efficiency of international business operations. For this purpose, a survey of 101 respondents with experience in international business was conducted. The processing of survey results using regression analysis methods revealed that the implementation of cloud technologies had the greatest impact on increasing the efficiency of operational processes in international business; blockchain technology also played an important role. In

addition, the use of digital technologies in international business has a substantial impact on the cost structure due to a significant reduction in operating costs.

Keywords: *International business efficiency, Digital technologies, Supply chain management, Financial management, Collaboration, Cost reduction.*

Олена Михайлівна ПАХНЕНКО,
кандидат економічних наук, доцент,
Сумський державний університет
Куан ЧЖАН,
аспірант,
Сумський державний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Швидкий розвиток цифрових технологій змінює міжнародний бізнес, пропонуючи нові можливості для зростання та ефективності. Такі технології, як штучний інтелект, аналітика великих даних, блокчейн та Інтернет речей революціонізують бізнес-процеси, покращують процес прийняття рішень і дозволяють ефективніше виконувати міжнародні проєкти. Запровадження цих технологій прискорилося завдяки їхній здатності оптимізувати бізнес-операції, покращувати координацію та сприяти співпраці. В умовах гострої глобальної конкуренції компанії все частіше звертаються до цифрових рішень, щоб залишатися попереду. Пандемія COVID-19 ще більше підкреслила важливість цифрових технологій для зниження витрат, економії часу та сприяння світовій торгівлі під час кризи. Незважаючи на те, що цифрові технології пропонують значні переваги, вони також створюють проблеми, а саме: необхідність збалансувати старі та нові цінності в організаціях. Однак потенціал скорочення витрат на виробництво та збут, покращення використання потужностей і оптимізації процесів переважає ці виклики. Крім того, цифрові технології забезпечують пряму онлайн-взаємодію з міжнародними клієнтами, зменшуючи потребу в посередниках і знижуючи собівартість продажів. Дослідження спрямоване на вивчення того, як конкретні цифрові технології впливають на ефективність міжнародних бізнес-операцій. З цієї метою було проведено опитування 101 респондента, які мають досвід роботи в міжнародному бізнесі. Обробка

результатів опитування, з використанням методів регресійного аналізу, дозволила виявити, що найбільший вплив на підвищення ефективності операційних процесів в міжнародному бізнесі забезпечило впровадження хмарних технологій. Також вагому роль відіграла технологія блокчейн. Крім того, застосування цифрових технологій в міжнародному бізнесі істотно впливає на структуру витрат завдяки суттєвому скороченню операційних витрат.

Ключові слова: ефективність міжнародного бізнесу, цифрові технології, управління ланцюгом поставок, фінансовий менеджмент, співпраця, скорочення витрат.

Formulation of the problem. Modern technologies such as Internet of Things (IoT), Artificial Intelligence (AI), Big Data analytics, blockchain technologies, cloud computing, robotics, and advanced analytics can be used to improve business processes. These technologies notably improve supply chain management effectiveness and financial management. Robotics facilitate automation, while advanced analytics enhance risk and inventory management. Cloud-based collaboration platforms and video conferencing tools significantly improve international business processes such as collaboration and communication. Moreover, the implementation of these digital technologies has led to significant cost reductions in international business operations. The emergence of quantum computing, AI-driven development, and blockchain innovations will greatly impact the efficiency of international business operations in the next decade.

There are, however, an array of challenges that can arise in international business processes that impede the full exploitation of digital technology. Complex trade laws are one key barrier to the optimization of global value chains [13]. Despite massive simplification in trade procedures following the 1996 WTO Trade Facilitation Agreement, operational trade costs are still high, especially for developing countries [11]. Imports into many developing countries require, on average, twice as much paperwork as those in high-income countries, with attempts made by various international organizations to eliminate inefficiencies in documentation and hence speed up the release of goods lost out to the higher goal of ensuring security in supply chains [8]. Moreover, trade between developing countries tends to be less facilitating, with 73% of developing countries' exports facing non-tariff barriers from other countries in developing markets [13].

Another potential challenge is missing or incomplete cross-border digital technologies infrastructures [11]. Many countries have active initiatives to stimulate the growth of the digital economy, with many having specific e-trade aims, such as easing e-contracting and dispute resolution, enabling cross border data flows, and promoting trust and confidence in e-identification and e-authentication. However, beyond these initiatives, major roadblocks exist in various areas, such as local data storage regulations, internet censorship, cross-border delivery, and tax structures [13]. Restrictive communications typically affect the trade opportunities of international businesses, and international e-commerce firms run into these barriers particularly when aligned with ICT-enabled enablers such as cloud computing, and non-tariff measures, especially with reference to information and communication services, remain in newer trade agreements such as the Trans-Pacific Partnership [11].

Despite the rapid advancement of digital technologies such as IoT, AI, and blockchain, there is limited research on their specific impacts on international business efficiency. This study aims to address this gap by investigating how these technologies improve supply chain and financial management, enhance collaboration, and reduce operating costs.

Literature Review. The study of the impact of digital technologies on international business is the subject of research by many scientists, in particular Bai H. [1], Bennet D. [2], Hervé A. [4], Holopainen M. [5], Jum'a L. [6], Krasnyuk M. [7], Liu Z. [9], Martínez-Caro E. [10], Meyer K. [11], Purwaningsih E. [12], etc.

Hacioglu (2020) suggests that digital technologies can bring about significant change in international business processes [3]. Holopainen, Saunila & Ukko (2024) explain blockchain as a chain of data blocks linked through cryptography, ensuring data integrity and security [3]. Martínez-Caro et al. (2020) describe cloud computing as delivering computing services over the internet, offering on-demand capabilities with low administration costs [10]. The literature suggests that these digital technologies play a crucial role in enhancing international business efficiency.

The purpose of the article. This research aims to explore how digital technologies enhance international business efficiency, focusing on identifying effective technologies and their impacts, using survey methods to collect data and regression analysis to process the results.

Presentation of the main research materials. Based on the reviewed literature and the identified gaps in literature, the following hypotheses were developed.

H1=Digital technologies are effective in improving business processes in international business, with a significant positive impact on supply chain management and financial management.

H2=The implemented digital technologies have significantly reduced the cost of operations in international business.

Data collection for the study was carried out using a survey, which was conducted in several stages: pre-test study, study survey, data processing.

The pre-test study involved two online surveys: one of prospective consumers and one of the respondents who confirmed that they were participants of international small and medium enterprises. The survey respondents were encouraged through email and communications with the representatives of the research sponsors to complete the survey. It was not possible to guarantee that all of the original firms were represented in the final number of survey completions nor to determine the response rate. It was sufficient to accumulate an adequate number of observations to successfully verify the assumed research question.

Email was used as one of the main channels for the distribution of the possible survey. The respondents were strategically grouped by industry, home region, firm size, and operations profession. Based on experience communication, it was assumed that information about certain business practices conducted in already established enterprises by members of the international business community would provide helpful guidance as to what training and knowledge sharing were available for the entrepreneurs in the planning phase. This information could also provide contributions to members considering entering international business as to what they should include in their operational plans such that they could meet the requirements of their partners abroad.

After the pre-test study, the final questionnaire was formed, which included both general questions (gender, age, years of experience) and special questions about the use of digital technologies, namely:

Q1. Which of the following digital technologies have been implemented in your organization's business operations?

- A. Cloud Computing
- B. Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML)
- C. Blockchain

- D. Internet of Things (IoT)
- E. Big Data Analytics
- F. Enterprise Resource Planning (ERP) Systems
- G. Customer Relationship Management (CRM) Systems
- H. Robotics and Automation

Q2. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have improved the effectiveness of international business operations?

- A. Reduced operational costs
- B. Increased initial investment costs
- C. Reduced labour costs
- D. Increased maintenance costs
- E. Reduced transaction costs
- F. Increased training costs

Q3. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have impacted your overall cost structure?

Q4. What Metrics does your organization use to measure the ROI from implementing digital technologies for international business operations?

Q5. How frequently do you assess the ROI of your digital technology investments?

Q6. On a scale from 1 to 5, how confident are you in your ability to accurately measure the ROI of digital technologies?

Q7. Which emerging digital technologies do you believe will have the most significant impact on international business efficiency in the next 5-10 years?

Q8. Which among the above digital technologies will most significantly impact the efficiency of international business operations in the 5-10 years?

Q9. On a scale from 1 to 5, how prepared is your organization to adopt these emerging technologies?

The study survey involved 100 respondents who have work experience in promoting the digitalization of international business and access to information on improving international business by using digital technologies, and who work in various sectors of the economy and at different levels of the company. In order to assess and determine the efficiency of the digitalization of international business, the author's analysis of the literature on digital technologies focused on the modernization of international business led to the formation

of the concept of "effectiveness of the use of digital technologies to increase the efficiency of international business" and the creation of a list of factors affecting the improvement of the international business efficiency, through digital technologies based on the implementation of modern solutions for the development of international business, a significant improvement in the efficiency of the business. To measure the responses, a 5-point Likert scale was used. Data was processed in Excel and SPSS Statistics programs.

To test the hypothesis H1 regarding the possibility of the influence of digital technologies on the improvement of business processes in international business, the respondents' answers to the following questionnaire questions were used: Q1. Which of the following digital technologies have been implemented in your organization's business operations? (answers were collected separately for each digital technology from the list A-H); Q2. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have improved the effectiveness of international business operations? (a generalized assessment of the impact of digital technologies on organization's business operations on a scale of 1-5, where 1 = "not improve at all", 2 = "not improve", 3 = "slightly improve", 4 = "improve", 5 = "significantly improve").

A regression analysis of the dependence of the efficiency of international business on digital technologies was carried out based on these data (Table 1 – Table 3). According to model summary (table 1), R squared = 0.518, indicating that the independent variables explain 51.8% of the dependent variable, showing that the formed regression model is quite reliable.

Table 1. Model Summary of H1

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0.720a	0.518	0.476	0.910
a. Predictors: (Constant), Cloud Computing, Blockchain, Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML), Enterprise Resource Planning (ERP) Systems, Customer Relationship Management (CRM) Systems, Internet of Things (IoT), Big Data Analytics, Robotics and Automation.				
b. Dependent Variable: Effectiveness of international business operations (Q2. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have improved the effectiveness of international business operations?)				

Source: developed by the authors

The ANOVA statistic was applied to test H1, the specific comparison was between the various digital technologies and their impact on improving international business efficiency. In Table 2, $F(8, 92) = 12.348$, p value <0.05 , suggesting that this model can significantly predict the outcome in this study. The decision rule to support or reject the hypothesis is as follows: if more than 50% of the predictors show statistical significance (p value <0.05), then the hypothesis is supported. Otherwise, it is rejected.

Table 2. ANOVA of H1

ANOVA						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	81.891	8	10.236	12.348	0.000b
	Residual	76.267	92	0.829		
	Total	158.158	100			
a. Dependent Variable: Q2. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have improved the effectiveness of international business operations?						
b. Predictors: (Constant), Robotics and Automation, Big Data Analytics, Internet of Things (IoT), Customer Relationship Management (CRM) Systems, Enterprise Resource Planning (ERP) Systems, Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML), Blockchain, Cloud Computing						

Source: developed by the authors

In Table 3, five out of eight predictors (cloud computing, blockchain technologies, Internet of Things, Enterprise Resource Planning Systems, Robotics and Automation) showed statistical significance, suggesting that the hypothesis H1 is supported. The implementation of cloud technologies had the greatest impact on increasing the efficiency of operational processes in international business; blockchain technology also played an important role.

To test the hypothesis H2 regarding the possibility of digital technologies to reduce the cost of operations in international business, the respondents' answers to the following questionnaire questions were used: Q2. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have improved the effectiveness of international business operations? (answers were collected separately for each possible cost reduction direction: reduced operational costs; increased initial investment costs; reduced labor costs; increased maintenance costs; reduced transaction costs;

Increased training costs); Q3. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have impacted your overall cost structure? (a generalized assessment of the impact of digital technologies on the cost structure on a scale of 1-5).

According to model summary (Table 4), R squared = 0.116, indicating that the independent variables explain only 11.6% of the dependent variable. The analytical quality of the formed regression model is low.

Table 3. Coefficients of H1

Coefficients								
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics		
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF	
1	(Constant)	0.687	0.718		0.957	0.341		
	Cloud Computing	0.819	0.299	0.729	2.736	0.007	0.074	13.537
	Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML)	-0.248	0.225	-0.148	-1.103	0.273	0.290	3.451
	Blockchain	0.244	0.240	0.225	1.014	0.013	0.107	9.378
	Internet of Things (IoT)	0.047	0.076	0.047	0.621	0.036	0.915	1.092
	Big Data Analytics	-0.267	0.194	-0.252	-1.371	0.174	0.155	6.469
	Enterprise Resource Planning (ERP) Systems	0.085	0.083	0.086	1.028	0.006	0.743	1.347
	Customer Relationship Management (CRM) Systems	0.019	0.082	0.019	0.236	0.814	0.804	1.244
	Robotics and Automation	0.096	0.185	0.064	0.519	0.005	0.346	2.890

a. Dependent Variable: Q2. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have improved the effectiveness of international business operations?

Source: developed by the authors

Table 4. Model Summary of H2

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	0.340a	0.116	0.069	1.209
a. Predictors: (Constant), Increased training costs, Increased initial investment costs, Reduced labor costs, Reduced transaction costs, Increased maintenance costs				
b. Dependent Variable: Q3. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have impacted your overall cost structure?				

Source: developed by the authors

However, ANOVA results (Table 5) show $F(5, 95) = 2.483$, p value < 0.05 , suggesting that this model can predict the outcome in this study.

Table 5. ANOVA of H2

ANOVA						
	Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	18.142	5	3.628	2.483	0.037b
	Residual	138.848	95	1.462		
	Total	156.990	100			
a. Dependent Variable: Q3. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have impacted your overall cost structure?						
b. Predictors: (Constant), Increased training costs, Increased initial investment costs, Reduced labor costs, Reduced transaction costs, Increased maintenance costs						

Source: developed by the authors

Using the same decision rule, Table 6 shows that all the predictors showed statistical significance, suggesting that the hypothesis H2 is supported, and the conclusion made is that the implemented digital technologies have significantly reduced the cost of operations in international business. In other words, the digital technologies have significantly impacted the cost structure of international business.

Table 6. Coefficients of H2

Coefficients								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	5.335	0.706		7.557	0.000		
	Increased initial investment costs	0.340	0.219	0.203	1.551	0.024	0.545	1.835
	Reduced labor costs	-0.054	0.120	-0.059	-0.455	0.650	0.549	1.820
	Increased maintenance costs	-0.022	0.152	-0.023	-0.145	0.885	0.387	2.587
	Reduced transaction costs	-0.428	0.177	-0.320	-2.413	0.018	0.528	1.894
	Increased training costs	-0.144	0.172	-0.133	-0.836	0.05	0.369	2.713

a. Dependent Variable: Q3. To what extent do you believe that digital technologies implemented in your organization have impacted your overall cost structure?

Source: developed by the authors

Conclusions and suggestions. The study concludes that digital technologies such as the Internet of Things (IoT), Artificial Intelligence (AI), Big Data analytics, blockchain, cloud computing, robotics, and advanced analytics are highly effective in enhancing business processes. These technologies have a substantial positive impact on supply chain management effectiveness and financial management. IoT enables real-time tracking of goods, AI aids in forecasting and financial operations optimization, blockchain ensures transparency, big data analytics enhances insight generation, and cloud computing enables scalability and collaboration. Robotics automate critical tasks, while advanced analytics improve risk and inventory management. Cloud-based collaboration platforms and video conferencing tools greatly enhance international business processes by facilitating collaboration and communication.

The implementation of these digital technologies has significantly reduced operational costs in international business. Looking forward, emerging technologies such as quantum computing, AI-driven development, and blockchain innovations are expected to have a profound impact on the efficiency of international business operations in the coming decade.

Future research directions should focus on characterizing digital maturity at different levels, including micro (single enterprise), meso (industry), and mega levels. While this study primarily focused on intrinsic digital technologies that directly contribute to business improvement, there is a growing argument for the importance of extrinsic digital technologies. These technologies change how companies interact with clients, suppliers, partners, and competitors, offering additional avenues for business growth and improvement.

© **Pakhnenko O., Zhang K., 2024**

REFERENCES

1. Bai H. (2021). Role of Digital Technology in Transforming Organizational Competencies Influencing Green Economy: Moderating Role of Product Knowledge Hiding. *Frontiers in Psychology*. 12. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.792550.
2. Bennet D., Maria L., Sanjaya Y., Zahra A. (2024). Blockchain technology: Revolutionizing transactions in the digital age. *ADI Journal on Recent Innovation*. 5(2). 194 – 199. DOI: 10.34306/ajri.v5i2.1065.
3. Hacıoglu U. (2020). Digital business strategies in blockchain ecosystems. *Transformational Design and Future of Global Business*. Springer International Publishing. DOI: 10.1007/978-3-030-29739-8.
4. Hervé A., Schmitt C., Baldegger R. (2020). Internationalization and Digitalization: Applying digital technologies to the internationalization process of small and medium-sized enterprises. *Technology Innovation Management Review*. 10(7). 29 – 41. DOI: 10.22215/timreview/1373.
5. Holopainen M., Saunila M., Ukko J. (2024). The effects of digital business strategy on the collaboration performance of companies: the moderating effect of digitally enabled performance measurement. *International Journal of Industrial Engineering and Operations Management*. 6(1). 64 – 81. DOI: 10.1108/IJIEOM-04-2023-0040.
6. Jum'a L., Zimon D., Madzik P. (2024). Impact of big data technological and personal capabilities on sustainable performance on Jordanian manufacturing companies: the mediating role of innovation. *Journal of*

Enterprise Information Management. 37(2). 329 – 354. DOI: 10.1108/JEIM-09-2022-0323.

7. Krasnyuk M., Kulynych Y., Tuhaienko V., Krasniuk S. (2022). E-business and e-commerce technologies as an important factor for economic efficiency and stability in the modern conditions of the digital economy (on the example of oil and gas company. *Grail of Science*. 17. 69 – 81. DOI: 10.36074/grail-of-science.22.07.2022.009.

8. Limani Y., Stapleton L., Groumpos P. P. (2018). The challenges of digital transformation in post-conflict transition regions: digital technology adoption in Kosovo. *IFAC-PapersOnLine*. 51(30). 186 – 191. DOI: 10.1016/j.ifacol.2018.11.284.

9. Liu Z., Yu H., Fan G., Chen L. (2022). Reliability modelling and optimization for microservice-based cloud application using multi-agent system. *IET Communications*. 16(10). 1182-1199. DOI:10.1049/cmu2.12371.

10. Martínez-Caro E., Cegarra-Navarro J. G., Alfonso-Ruiz F. J. (2020). Digital technologies and firm performance: The role of digital organisational culture. *Technological Forecasting and Social Change*. 154. 119962. DOI: 10.1016/j.techfore.2020.119962.

11. Meyer K. E., Li J., Brouthers K. D. (2023). International business in the digital age: Global strategies in a world of national institutions. *Journal of International Business Studies*. 54(4). 577 – 598. DOI: 10.1057/s41267-023-00618-x.

12. Purwaningsih E., Muslikh M., Suhaeri S., Basrowi B. (2024). Utilizing blockchain technology in enhancing supply chain efficiency and export performance, and its implications on the financial performance of SMEs. *Uncertain Supply Chain Management*. 12(1). 449 – 460. DOI: 10.5267/j.uscm.2023.9.007.

13. Skare M., Soriano D. R. (2021). How globalization is changing digital technology adoption: An international perspective. *Journal of Innovation & Knowledge*. 6(4). 222 – 233. DOI: 10.1016/j.jik.2021.04.001.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bai H. Role of Digital Technology in Transforming Organizational Competencies Influencing Green Economy: Moderating Role of Product Knowledge Hiding. *Frontiers in Psychology*. 2021. Vol.12. DOI:10.3389/fpsyg.2021.792550.

2. Bennet D., Maria L., Sanjaya Y., Zahra A. Blockchain technology: Revolutionizing transactions in the digital age. *ADI Journal on Recent Innovation*. 2024. Vol. 5(2). Pp.194 – 199. DOI:10.34306/ajri.v5i2.1065.

3. Hacıoglu U. Digital business strategies in blockchain ecosystems. *Transformational Design and Future of Global Business*. Springer International Publishing. 2020. DOI:10.1007/978-3-030-29739-8

4. Hervé A., Schmitt C., Baldegger R. Internationalization and Digitalization: Applying digital technologies to the internationalization process of small and medium-sized enterprises. *Technology Innovation Management Review*. 2020. Vol.10(7). Pp. 29 – 41. DOI:10.22215/timreview/1373.

5. Holopainen M., Saunila M., Ukko J. The effects of digital business strategy on the collaboration performance of companies: the moderating effect of digitally enabled performance measurement. *International Journal of Industrial Engineering and Operations Management*. 2024. Vol. 6(1). Pp. 64–81. DOI:10.1108/IJIEOM-04-2023-0040.

6. Jum'a L., Zimon D., Madzik P. Impact of big data technological and personal capabilities on sustainable performance on Jordanian manufacturing companies: the mediating role of innovation. *Journal of Enterprise Information Management*. 2024. Vol. 37(2). Pp. 329–354. DOI:10.1108/JEIM-09-2022-0323

7. Krasnyuk M., Kulynych Y., Tuhaienko V., Krasniuk S. E-business and e-commerce technologies as an important factor for economic efficiency and stability in the modern conditions of the digital economy (on the example of oil and gas company). *Grail of Science*. 2022. Vol. 17. Pp. 69 – 81. DOI: 10.36074/grail-of-science.22.07.2022.009.

8. Limani Y., Stapleton L., Groumpos P. P. The challenges of digital transformation in post-conflict transition regions: digital technology adoption in Kosovo. *IFAC-PapersOnLine*. 2018. Vol. 51(30). Pp. 186 – 191. DOI: 10.1016/j.ifacol.2018.11.284.

9. Liu Z., Yu H., Fan G., Chen L. Reliability modelling and optimization for microservice-based cloud application using multi-agent system. *IET Communications*. 2022. Vol. 16(10). Pp. 1182–1199. DOI:10.1049/cmu2.12371

10. Martínez-Caro E., Cegarra-Navarro J. G., Alfonso-Ruiz F. J. Digital technologies and firm performance: The role of digital organisational culture. *Technological Forecasting and Social Change*. 2020. Vol. 154. Pp. 119962. DOI:10.1016/j.techfore.2020.119962.

11. Meyer K. E., Li J., Brouters K. D. International business in the digital age: Global strategies in a world of national institutions. *Journal of International Business Studies*. 2023. Vol. 54(4). Pp. 577 – 598. DOI:10.1057/s41267-023-00618-x.

12. Purwaningsih E., Muslikh M., Suhaeri S., Basrowi B. Utilizing blockchain technology in enhancing supply chain efficiency and export performance, and its implications on the financial performance of SMEs. *Uncertain Supply Chain Management*. 2024. Vol. 12(1). Pp. 449 – 460. DOI:10.5267/j.uscm.2023.9.007.

13. Skare M., Soriano D. R. How globalization is changing digital technology adoption: An international perspective. *Journal of Innovation & Knowledge*. 2021. Vol. 6(4). Pp. 222 – 233. DOI:10.1016/j.jik.2021.04.001.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 24.06.2024

JEL F01, F20, O11

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-4>

Вікторія Вікторівна ШКЛЯР,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій,
ORCID ID: [0000-0003-2651-0319](https://orcid.org/0000-0003-2651-0319)

Зорина Асланівна АТАМАНЧУК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
ORCID ID: [0000-0002-6139-1653](https://orcid.org/0000-0002-6139-1653)

Іванна Іванівна СТІЛОК,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій
ORCID ID: [0000-0002-4689-2839](https://orcid.org/0000-0002-4689-2839)

ТАКСОНОМІЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Утримування високого рівня конкурентоспроможності в сучасних мінливих умовах навколишнього середовища потребує постійного моніторингу та вжиття адаптаційних заходів щодо факторів впливу, які породжуються глобальними викликами. Фактори внутрішнього та зовнішнього середовища впливають на поточний стан економіки, здатність функціонувати на світовому ринку, макроекономічну стійкість, рівень інвестиційної та інноваційної привабливості, можливість інтегруватися на міжнародні ринки тощо. Тому доцільним є використання комплексного підходу до аналізу факторів впливу на підставі їх таксономії, що дозволяє країні ефективно розвиватися, підтримувати економічну стабільність та покращувати свої позиції на світовому ринку.

У статті визначено основні глобалізаційні виклики сьогодення, з якими стикаються країни на світових ринках, та які впливають на їхню економічну стійкість і конкурентоспроможність. До основних з них належать: економічна нестабільність та інфляція, зміна клімату та екологічні вимоги, технологічні зміни та цифрова трансформація, геополітична нестабільність, демографічні зміни та міграція, зміни в глобальній торгівлі, зростання нерівності, високий рівень боргового навантаження, виклики мультикультуралізму і національної ідентичності.

Розглянуто особливості конкурентоспроможності на різних рівнях управління та встановлено, що найбільш впливовими на конкурентоспроможність країни є фактори макrorівня та мегарівня, оскільки вони мають найбільшу вагомість та впливають на економічну ефективність країни.

Систематизовано фактори впливу на конкурентоспроможність країни відповідно до рівнів управління, а саме: до макrorівня та мегарівня. Визначено основні групи факторів, що притаманні кожному з них (економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, економічні, форс-мажорні, що відповідають обом рівням, а також соціальні, що більшою мірою властиві макrorівню) та охарактеризовано їх складові. Обґрунтовано взаємозв'язок та взаємовплив факторів даних рівнів на конкурентоспроможність країни.

Для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності країни необхідно здійснювати систематичний аналіз визначених факторів, розробляти і впроваджувати ефективні стратегії управління з їх врахуванням.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, глобальні виклики, класифікація факторів, фактори впливу макrorівня та мегарівня, економічне зростання.

Viktoriiia SHKLIAR,

Candidate of Sciences Economics, Associate Professor
Associate Professor of Department of Theoretical and Applied
Economics,
State University of Infrastructure and Technologies

Zorina ATAMANCHUK,

Candidate of Sciences Economics, Associate Professor
Associate Professor, International Economic Relations Department,
Vasyl' Stus Donetsk National University, Ukraine

Ivanna STRILOK,

Candidate of Sciences Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Theoretical and Applied
Economics,
State University of Infrastructure and Technologies

TAXONOMY OF FACTORS AFFECTING THE COMPETITIVENESS OF COUNTRIES IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

Maintaining a high level of competitiveness in today's changing environment requires constant monitoring and adaptive measures to

address the impact factors caused by global challenges. Internal and external environmental factors affect the current state of the economy, the ability to operate in the global market, macroeconomic stability, the level of investment and innovation attractiveness, the ability to integrate into international markets, etc. Therefore, it is advisable to use an integrated approach to the analysis of influence factors based on their taxonomy, which allows a country to develop effectively, maintain economic stability and improve its position in the global market.

The article identifies the main globalisation challenges faced by countries in the world markets and affecting their economic sustainability and competitiveness. The main ones are economic instability and inflation, climate change and environmental requirements, technological changes and digital transformation, geopolitical instability, demographic changes and migration, changes in global trade, rising inequality, high debt burden, challenges of multiculturalism and national identity.

The features of competitiveness at different levels of government are considered and it is determined that the most influential factors on the country's competitiveness are the macro-level and mega-level factors, since they are of the greatest importance and affect the economic efficiency of the country.

The factors of influence on the country's competitiveness are systematised according to the levels of management, namely, the macro-level and the mega-level. The main groups of factors inherent in each of them (economic, political, technological, investment, resource, infrastructure, institutional, economic, force majeure, which are inherent in both levels, as well as social, which are more inherent in the macro level) are identified and their components are characterised. The interrelation and mutual influence of the factors of these levels on the country's competitiveness are substantiated.

In order to ensure a high level of competitiveness of the country, it is necessary to carry out a systematic analysis of the identified factors, develop and implement effective management strategies with their consideration.

Keywords: competitiveness of the country, global challenges, classification of factors, macro-level and mega-level factors of influence, economic growth.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та швидких змін у світовій економіці, питання забезпечення та підвищення

конкурентоспроможності країн стає надзвичайно важливим. Конкурентоспроможність визначає здатність країни ефективно використовувати наявні ресурси, залучати інвестиції, стимулювати інновації та забезпечувати високий рівень життя для населення. Глобальні виклики, такі, як економічні кризи, зміни в міжнародній торговельній політиці, кліматичні зміни та технологічний прогрес, вимагають від країн адаптивних стратегій та інноваційних підходів до управління економікою. Тому значною актуальністю характеризується вивчення факторів впливу на конкурентоспроможність країни, що формуються під впливом глобальних змін. Наявність таксономії, тобто впорядкованої класифікаційної системи таких факторів, спрощує розуміння сили і напрямів їх впливу, що відіграє ключову роль при становленні країни, як самостійної та впливової одиниці у конкурентному середовищі міжнародних економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу глобалізації на конкурентоспроможність країни, її підвищення та методи оцінки є предметом дослідження досить значної кількості як вітчизняних, так і закордонних науковців, а саме: В.Я. Брича, В.І. Охоти [1], О.А. Брусенцевої [2], Н. Волоснікової, С. Климової, Н. Губанова, М. Косич, В. Яцини [5], О.Є. Денисова [6], Т. Марченко, В. Охоти [8], Medeiros V., Gonçalves Godoi L., Camargos Teixeira E. [13], Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg [14] та інших. Проте розкриття тематики впливу факторів на конкурентоспроможність країни здійснено незначною кількістю дослідників, основними з них є: О. Вертелева [3], Войнова Є.І. [4], С.М. Макуха [7], О.М. Панкратова [9], Ю.В. Полунеев [10], Г. Харламова, О. Вертеліева [11], Malgorzata Zmuda [12]. На сьогодні у науковій літературі питанню дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність країн приділяється недостатньо уваги, що підтверджує актуальність обраної тематики.

Метою статті є дослідження та систематизація класифікації факторів впливу на конкурентоспроможність країн з урахуванням глобалізаційних викликів сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активні інтеграційні та глобалізаційні процеси сприяють розширенню міжнародних взаємовідносин між країнами. Кожна країна, що виходить на зовнішні ринки збуту, націлена на «завоювання» певної частки

ринку, її закріплення та розширення. Міжнародна взаємодія на світовому ринку супроводжується певними перевагами, а саме: економічним зростанням, розширенням ринку збуту, зменшенням залежності від внутрішнього попиту, покращенням платіжного балансу, доступом до нових технологій і знань, політичною та економічною стабільністю тощо.

Звичайно, експорт продукції та послуг дозволяє країні отримувати іноземну валюту, що підвищує національний дохід і стимулює економічне зростання. Також він допомагає збалансувати імпорт товарів та послуг, покращуючи загальний стан платіжного балансу країни. Внутрішній ринок може бути обмеженим за обсягом, тоді як міжнародний ринок відкриває доступ до більшої кількості споживачів. Це дозволяє підприємствам збільшувати виробництво і, відповідно, свої доходи. Якщо попит на внутрішньому ринку коливається, то є можливість реалізації товарів на міжнародному ринку, що допомагає зменшити ризики для національних виробників. Експорт товарів часто пов'язаний з інтеграцією до глобальних виробничих ланцюгів, що може сприяти отриманню нових знань, технологій та інновацій. Торгівля з іншими країнами може сприяти зміцненню дипломатичних відносин і підвищенню політичної стабільності, що в свою чергу позитивно впливає на економічний розвиток. Крім того, країни можуть спеціалізуватися на виробництві товарів, у яких вони мають конкурентну перевагу, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси і забезпечує вигідніші умови торгівлі. У сукупності дані переваги закладають основу для конкурентоспроможності країни та формують її економічний потенціал.

Проте утримувати високий рівень конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів та мінливості навколишнього середовища стає дедалі складніше. Фактори внутрішнього та зовнішнього середовища впливають на поточний стан економіки, здатність функціонувати на світовому ринку, макроекономічну стійкість, рівень інвестиційної та інноваційної привабливості, можливість інтегруватися на міжнародні ринки тощо. Тому доцільним є використання комплексного підходу до аналізу факторів впливу на основі їх таксономії, що дозволяє країні ефективно розвиватися, підтримувати економічну стабільність та покращувати свої позиції на світовому ринку.

Досліджуючи пріоритетні фактори забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації С.М. Макуха розпо-

діляє їх на фактори мікро- та макрорівня. Відповідно до факторів мікрорівня належать дві групи факторів: розвиток національних компаній (технологія виробничого процесу, рівень кваліфікації менеджерів вищої ланки, досвід у галузі маркетингу) і якість мікроекономічного бізнес-середовища (інтенсивність конкуренції на внутрішньому ринку, розвиток інформаційної інфраструктури, відповідність внутрішньої пропозиції товарів попиту). У свою чергу, фактори макрорівня проявляються в активній ролі держави, у створенні сприятливих умов для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів на міжнародних ринках. Крім того, автор зазначає, що із плином часу, особливо за умов переходу від індустріальної до постіндустріальної економіки, фактори, які колись визначали високу конкурентоспроможність, перетворились на свою протилежність і починають негативно впливати на конкурентні позиції. Зважаючи на зазначені обставини, здійснити прорив на міжнародні ринки транзитивні країни зможуть тільки на основі виробництва інноваційних товарів з високим рівнем обробки [7].

Войновою Є.І. проведено ґрунтовне вивчення факторів впливу на конкурентоспроможність країн, відповідно до якого вони розподіляються на дві основні групи – зовнішні та внутрішні. У межах кожної з груп фактори градовані залежно від характеру впливу на фактори втрати, розширення, звуження та отримання конкурентоспроможності, а також деталізовані відповідно до напрямів, а саме: політичні, економічні, технологічні, соціально-демографічні, екологічні. Крім того, кожній з груп факторів властивий різний час впливу на конкурентоспроможність країни. Запропонована класифікація покликана встановити чітке розмежування між факторами конкурентоспроможності країни та її передумовами й наслідками, які часто подаються у науковій літературі саме факторами впливу [4].

Розгляд наукових праць закордонних та вітчизняних авторів, таких як Malgorzata Zmuda [12], Medeiros V., Gonçalves Godoi L., Camargos Teixeira E. [13], Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg [14], О.Є. Денисова [6], Т. Марченко, В. Охота [8], О.М. Панкратова [9], Ю.В. Полунеев [10], Г. Харламова, О. Вертелієва [11] свідчать про відсутність цілісної систематизації факторів впливу на конкурентоспроможність країни, і передбачає

лише визначення та характеристику деяких з них. Зауважимо, що на сьогодні відсутня комплексна, систематизована, логічно побудована таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країни, яка б враховувала сучасні глобальні виклики. Тому перед формуванням такої класифікації доцільним є визначення основних викликів сьогодення.

Країни стикаються з низкою глобальних викликів на світових ринках, які впливають на їхню економічну стійкість і конкурентоспроможність. Ці виклики мають багатогранний характер і часто потребують колективних рішень та використання адаптаційних заходів. До основних з них належать такі:

- *Економічна нестабільність та інфляція.* Коливання світових цін на енергоносії та сировину, особливо зростання цін на нафту, газ та інші ресурси, може призводити до підвищення витрат на виробництво і транспортування, що підриває конкурентоспроможність товарів на міжнародному ринку. У свою чергу високий рівень інфляції у провідних країнах (наприклад, США, країнах ЄС) впливає на зростання витрат і зменшення купівельної спроможності, що скорочує попит на товари й послуги.
- *Зміна клімату та екологічні вимоги.* Посилення екологічних стандартів, вимог до викидів CO₂ та впровадження «зелених» технологій збільшують витрати виробників. Країни, що не можуть швидко адаптуватися до екологічних стандартів, ризикують втратити конкурентні переваги. Часті зміни клімату, зокрема посухи, повені та урагани, призводять до збитків у сільському господарстві та інфраструктурі, що впливає на стабільність економік.
- *Технологічні зміни та цифрова трансформація.* Країни, які не інвестують достатньо в технологічний розвиток та автоматизацію виробництв, можуть втратити позиції через відсталість у технологічній конкуренції. Розвиток цифрової економіки супроводжується підвищенням загроз кіберзлочинності, що потребує інвестицій у захист даних та інформаційних систем, тобто розвитку кібербезпеки.
- *Геополітична нестабільність.* Політичні конфлікти та торгові війни порушують міжнародні ланцюги постачання, знижують торгову активність та спричиняють додаткові витрати для країн. Геополітична напруженість призво-

дять до впровадження санкцій, торговельних та інших бар'єрів, що негативно впливають на економічні відносини між країнами.

- *Демографічні зміни та міграція.* Однією з основних проблем високорозвинених країн є старіння населення, що збільшує навантаження на систему соціального забезпечення і зменшує кількість працездатного населення, необхідного для економічного зростання. Збільшення кількості мігрантів як через економічні, так і через кліматичні чи політичні причини, створює виклики для соціальних систем і ринків праці країн.
- *Зміни в глобальній торгівлі.* Перебудова глобальних ланцюгів постачання, з якою зіткнулися у період пандемії COVID-19, повномасштабного вторгнення РФ в Україну та інші політичні конфлікти змусили багато країн переглянути свої логістичні ланцюги, шукаючи нові джерела постачання сировини та компоненти для мінімізації ризиків. Підвищення тарифів та впровадження нових митних правил також призводять до зростання витрат на міжнародну торгівлю.
- *Зростання нерівності.* Економічна та технологічна нерівність є одними з ключових викликів сьогодення. Нерівномірний розподіл доходів і можливостей між країнами та всередині країн може спричинити соціальні заворушення, що впливає на внутрішню та зовнішню стабільність економіки. А країни з недостатнім доступом до сучасних технологій можуть відставати в розвитку, що підсилює розрив у рівні життя між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.
- *Високий рівень боргового навантаження.* Багато країн, особливо в умовах економічних криз, змушені брати великі позики для підтримки економіки, що призводить до накопичення боргу і створює ризики для стабільності в майбутньому.
- *Виклики мультикультуралізму і національної ідентичності.* Зростання націоналістичних рухів та популізму у багатьох країнах створює виклики для міжнародної співпраці та глобальної торгівлі, підриваючи існуючі економічні та політичні союзи.

Таким чином, глобальні виклики сьогодення вимагають від країн комплексного підходу до вивчення факторів впливу на формування своїх конкурентних переваг на світових ринках.

З іншого боку, не можна нехтувати тим фактом, що конкурентоспроможність розглядається на різних рівнях управління і вони також є визначальними під час удосконалення таксономії факторів впливу. Детальний огляд різних підходів учених-економістів свідчить, що конкурентоспроможність, як категорію, розглядають на мікро- (товарів або послуг, підприємств), мезо- (галузей, регіонів), макро- (країни, як економічного середовища для формування конкурентних переваг) та мегарівнях (країни, їх політична та економічна репутація, відносини з наднаціональними органами) (рис. 1).

Рис. 1. Характеристика рівнів конкурентоспроможності

Джерело: сформовано за [1, 12] та доповнено авторами

Оскільки конкурентоспроможність країни відображає ефективність її економіки у порівнянні з іншими країнами, то ключовими у її досягненні та підвищенні стають саме фактори, які властиві макро- та мегарівню. З метою підвищення раціональності та зручності використання таксономії факторів їх варто розділити відповідно до класифікаційних груп, а саме: економічні, політичні, технологічні, інвестиційні, ресурсні, інфраструктурні, інституційні, економічні, форс-мажорні групи, що притаманні обом рівням та ще соціальній групі, що більшою мірою властиві макрорівню.

Фактори мегарівня, по суті, є відображенням процесів, що відбуваються у глобальній економіці та формують певні тренди, перепони, вимоги до підвищення функціональності країн. Більшою мірою країна має враховувати та максимально швидко адаптуватися до даних факторів, оскільки вплинути чи ліквідувати їх не в змозі.

Вивчення економічних факторів мегарівня має ключове значення для формування конкурентоспроможності країни, оскільки ці фактори визначають зовнішнє середовище, у якому функціонує національна економіка. До даної групи варто віднести такі фактори: рівень світових цін, зміна попиту та пропозиції на світовому ринку, економічні і фінансові кризи. Звичайно світові ціни на сировину, енергоносії, продукти та інші товари впливають на економіку будь-якої країни. Коливання цін на світових ринках можуть призводити до змін у витратах виробництва та вартості експорту/імпорту. Зміна світового попиту та пропозиції на ключові товари впливає на обсяги виробництва, експортні можливості та конкурентоспроможність країни. Тому країна, що своєчасно адаптується до змін у світовому попиті та пропозиції, зможе краще захистити свою економіку від зовнішніх шоків і підвищити свою конкурентоспроможність. Світові економічні та фінансові кризи, такі як фінансова криза 2008 р. або пандемія COVID-19, мають глобальні наслідки, що супроводжуються зниженням обсягів міжнародної торгівлі, інвестицій і загального попиту на світовому ринку. Економіки, залежні від експорту, можуть зазнати значних втрат, що вплине на рівень зайнятості, доходів і валютний курс.

Важливість групи політичних факторів мегарівня обумовлюється тим, що міжнародні політичні рішення безпосередньо впливають на економічні можливості та позицію країни на глобальному ринку. Наприклад, міжнародні санкції несуть негативний вплив на економіку, обмежують розвиток інновацій, знижують довіру інвесторів чи країн партнерів. Наслідками введення ембарго є втрата експортних ринків та дефіцит стратегічних товарів. Міжнародні торговельні партнерства та договори розширюють доступ до нових ринків, сприяють зниженню тарифів і бар'єрів, покращують інвестиційний клімат та налагоджують технологічний обмін.

До групи технологічних факторів належать розробка і впровадження інновацій та цифрова трансформація. Ці фактори визначають здатність країни активно впроваджувати сучасні технології

для зміцнення своїх позицій на світовій арені, а також є ключовими для формування довгострокової конкурентоспроможності. Інновації забезпечують країну новими можливостями для економічного розвитку, а цифрові технології сприяють ефективній інтеграції у світову економіку та підвищенню продуктивності. Країни, які активно впроваджують технології та інновації, можуть значно зміцнити свої позиції на міжнародному ринку та забезпечити стає економічне зростання.

Рух інвестиційного капіталу є наступним фактором, що визначає конкурентоспроможність країни на мегарівні. Розподіл інвестиційних потоків напряму впливає на розвиток національних економік, модернізацію виробничих процесів і стимулювання інновацій. Тому даний фактор представляє інвестиційну групу.

До групи ресурсних факторів входять світові міграційні процеси та рух інтелектуального капіталу. Міграція робочої сили дозволяє країні отримати необхідні людські ресурси, а рух інтелектуального капіталу сприяє розвитку інновацій та підвищенню рівня науково-технічного потенціалу за рахунок притоку висококваліфікованих кадрів, міжнародного обміну знаннями та технологіями тощо. Ефективне використання цих ресурсів може забезпечити країні сталий розвиток та зміцнення її позицій на світовій арені.

Світові комунікаційні мережі є фундаментальним інфраструктурним фактором мегарівня, оскільки саме вони забезпечують доступ до глобальних ринків, сприяють розвитку міжнародного бізнесу, підтримують інновації та цифрову трансформацію, зміцнюють національну безпеку та розвивають людський капітал. Ефективна комунікаційна інфраструктура дозволяє країнам швидше адаптуватися до глобальних змін та активно брати участь у світовій економіці, що є вирішальним для їхньої конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Група інституційних факторів представлена міжнародними інституціями, а саме: міжнародними організаціями, угрупованнями, конгресами, комісіями. Міжнародні інституції створюють глобальні правила гри, що визначають умови торгівлі, економічної співпраці, вирішення конфліктів, екологічні стандарти та багато іншого. Участь у цих інституціях дозволяє країні впливати на міжнародну політику, отримувати доступ до нових ринків, технологій, знань та фінансових ресурсів, що значно підвищує її конкурентоспроможність.

Екологічна група включає фактор – зміна клімату. Кліматичні зміни створюють нові виклики, які впливають на різні галузі економіки, ресурси та міжнародну торгівлю. Країни, які адаптуються до цих змін і активно інвестують у розвиток «зелених» технологій, екологічну відповідальність та стійкі економічні моделі, зможуть зберегти свою конкурентоспроможність на світовій арені, залучити інвестиції та зміцнювати свою репутацію як лідери сталого розвитку.

Група форс-мажорних факторів на мегарівні представлена можливістю виникнення пандемій. Пандемії, як глобальні кризи, здатні значно впливати на економіку, здоров'я населення та соціальні процеси, що вимагає від урядів і бізнесу адаптації та готовності до непередбачуваних ситуацій. Адекватне реагування на пандемії може визначати успіх країни у збереженні стабільності та конкурентних переваг у глобальному масштабі.

На макrorівні фактори впливу на конкурентоспроможність країни відображають більшою мірою рівень, динаміку, тенденції, умови та можливості в середині країни. Контроль за оптимізацією їх впливу є важливим елементом в управлінні національною економікою та побудові високого рівня конкурентоспроможності на зовнішніх ринках.

Економічна група факторів – це інфляція, державний борг, бюджетний дефіцит і платоспроможність населення. Конкурентоспроможність країни залежить від її здатності ефективно управляти макроекономічними показниками для створення привабливого бізнес-клімату та сприяння економічному зростанню. Інфляція є важливим макроекономічним показником, що впливає на купівельну спроможність населення, вартість виробничих ресурсів та рівень економічної стабільності. Рівень державного боргу безпосередньо впливає на економічну стабільність країни та її здатність фінансувати державні програми, розвивати інфраструктуру та підтримувати соціальні виплати. Збалансована боргова політика сприяє підтриманню довіри інвесторів, забезпечує стабільність бюджетних видатків та підвищує здатність держави інвестувати у розвиток економіки. Контроль над бюджетним дефіцитом дозволяє підтримувати стабільність державних фінансів і зберігати макроекономічну рівновагу, що є важливою умовою для економічного зростання. Підвищення платоспроможності населення сприяє економічній стабільності, розвитку внутрішнього ринку та стимулює зростання національного бізнесу.

Політичні фактори формують основу для економічного розвитку, впливають на довіру інвесторів, ефективність державного управління та бізнес-клімат у країні. Стабільні політичні інститути забезпечують послідовність у проведенні економічної політики та гарантують ефективне управління ресурсами країни. Уряди, що працюють в умовах політичної стабільності, здатні реалізовувати довгострокові економічні стратегії та забезпечувати підтримку економічних реформ, що позитивно впливає на розвиток бізнесу та конкурентоспроможність країни. Регуляторне середовище визначає правила та норми, за якими працюють підприємства та інвестори в країні. Його ефективність безпосередньо впливає на бізнес-клімат, економічну активність та інноваційний потенціал країни. Отже, до групи політичних факторів варто віднести політичну стабільність та регуляторне середовище.

До групи технологічних факторів внесено рівень інноваційності та технологічну готовність. Технологічні зміни впливають на ефективність виробництва, можливості розвитку нових галузей, здатність країни адаптуватися до глобальних ринкових умов та підтримувати сталий економічний розвиток. Рівень інноваційності країни визначає залученість до розвитку та використання нових продуктів, технологій та бізнес-моделей, які забезпечують переваги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Високий рівень інноваційності дозволяє підвищити продуктивність праці та ефективність виробничих процесів, створювати нові продукти та формувати нові ринкові сегменти, залучати інвестиції та генерувати нові робочі місця тощо. Технологічна готовність країни характеризується спроможністю ефективно впроваджувати та використовувати сучасні технології в різних галузях.

До інвестиційної групи належать: рівень прямих іноземних інвестицій (ПІІ), умови для ведення бізнесу та доступ до фінансових ресурсів, оскільки вони впливають на здатність економіки залучати капітал, розвивати бізнес-середовище, забезпечувати передачу технологій і знань, створювати робочі місця. Рівень ПІІ є важливим індикатором економічної стабільності та конкурентоспроможності країни на глобальній арені. Захист прав власності та контрактів, низькі бар'єри для входу на ринок, регуляторна підтримка є базовими умовами для ведення бізнесу. Доступ до фінансових ресурсів, таких, як кредити, венчурний капітал, державні та приватні інвестиційні фонди, має велике значення

для розвитку підприємництва та забезпечення економічного зростання країни.

Основоположні фактори, що впливають на економічний розвиток, продуктивність праці, інноваційну активність та здатність країни виходити на світову арену належать до групи ресурсних, а саме: кількість населення, освіченість і кваліфікація робочої сили, рівень безробіття, якість людського потенціалу, природні ресурси та надра. Кількість населення впливає на економічний потенціал країни через розміри ринку праці та споживчий попит, що є важливим для формування конкурентних переваг. Освіченість та кваліфікація робочої сили є критичними для створення економіки, орієнтованої на інновації та технології, що підвищує її конкурентоспроможність. Низький рівень безробіття є важливим для підтримки економічної та соціальної стабільності. Якість людського потенціалу визначає спроможність країни до ефективного використання ресурсів та підвищення продуктивності праці. Природні ресурси є важливим елементом економічної сили країни, особливо в енергетично залежних або ресурсно-орієнтованих економіках.

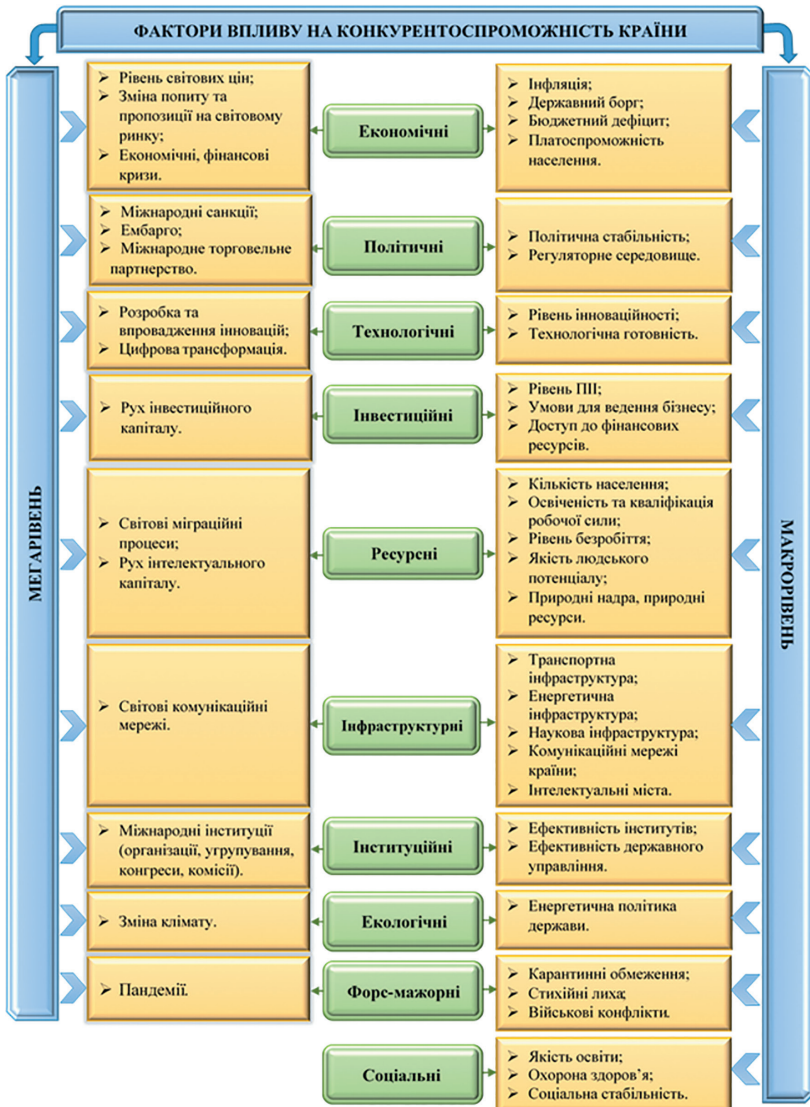
Вивчення групи інфраструктурних факторів необхідне для підвищення економічного розвитку, продуктивності та інновацій, що дозволяє країні конкурувати на глобальній арені. До даної групи належать такі фактори, як транспортна інфраструктура, енергетична інфраструктура, наукова інфраструктура, комунікаційні мережі та інтелектуальні міста. Розвинена транспортна інфраструктура дозволяє зменшити витрати на перевезення товарів, що робить продукцію конкурентоспроможною на внутрішньому та міжнародному ринках, а також підвищує доступність до міжнародних ринків. Енергетична інфраструктура є критично важливою для підтримки промислового виробництва, інновацій та економічного зростання. Наукова інфраструктура, з одного боку, дозволяє країні активно займатися дослідженнями та розробками, що сприяє створенню нових продуктів, технологій та інновацій, а з іншого – забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів, які є основою для розвитку наукоємних галузей, таких, як ІТ, біотехнології, інженерія тощо. Сучасні комунікаційні мережі, включно з інтернетом, телекомунікаціями та ІТ-інфраструктурою, є основою для цифровізації економіки та ефективної взаємодії як на рівні країни, так і за її межами. Інтелектуальні міста стають центрами інновацій

і розвитку, створюючи сприятливі умови для бізнесу, інвестицій і талантів, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни на глобальному рівні.

Група інституційних факторів, а саме: ефективність інститутів та ефективність державного управління, є надзвичайно важливим для формування конкурентоспроможності країни. Інститути забезпечують правове середовище, стабільність, захист прав власності, регулювання бізнесу та впровадження політик, що безпосередньо впливає на економічний розвиток, залучення інвестицій та ефективне функціонування ринку. Ефективність державного управління характеризує здатність уряду впроваджувати економічні та соціальні політики, забезпечувати регуляторні функції, а також координувати роботу державних установ для досягнення загальнонаціональних цілей.

Урахування групи соціальних факторів також є важливими при визначенні рівня конкурентоспроможності країни. Країни з високим рівнем освіти здатні конкурувати у високотехнологічних секторах, створюючи інноваційні продукти та рішення, які користуються попитом на світових ринках. Наявність розвиненої системи охорони здоров'я у країні приваблює більше інвестицій, оскільки бізнеси знають, що здорові працівники є стабільною базою для продуктивності. Також це створює позитивний імідж держави, що сприяє міжнародній співпраці. Соціальна стабільність є основою для довгострокового розвитку економіки, залучення інвестицій та створення сприятливих умов для бізнесу і суспільства. Тому до даної групи належать такі фактори: якість освіти, охорона здоров'я, соціальна стабільність.

Енергетична політика держави, яка більшою мірою визначається впровадженням та використанням альтернативних джерел енергії у функціонуванні різних суб'єктів національної економіки, також впливає на конкурентоспроможність країни. Оскільки світова економіка поступово переходить на більш екологічно чисті джерела енергії, стратегічні рішення у цій сфері знижують енергетичну залежність, сприяють зменшенню екологічного навантаження, стимулюють інновації та економічний розвиток, залучають інвестиції та забезпечують стабільність енергетичного сектору. Крім того, такі ініціативи зміцнюють міжнародний імідж країни як екологічно відповідальної та конкурентної на світовому ринку. Отже, даний фактор внесено у групу екологічних факторів.

Рис. 2. Таксономія факторів впливу на конкурентоспроможність країни

Джерело: сформовано авторами

Група форс-мажорних факторів є значущою в сучасних глобалізаційних умовах функціонування країни, оскільки карантинні обмеження, стихійні лиха та військові конфлікти несуть негативні наслідки для збереження конкурентних позицій в міжнародному співтоваристві. Карантинні обмеження, у зв'язку з пандеміями, можуть призвести до різкого зниження економічної активності через закриття підприємств, порушення ланцюгів постачання та обмеження мобільності робочої сили. Країни, що вчасно адаптуються до нових умов і швидко впроваджують цифрові технології та віддалені форми роботи, стають більш конкурентоспроможними. Стихійні лиха, такі, як землетруси, повені, урагани, можуть завдати значних збитків національній економіці. Руйнація інфраструктури, втрата робочих місць та скорочення продуктивності можуть призвести до тривалого економічного спаду. Наявність військових конфліктів має катастрофічні наслідки для конкурентоспроможності країни, що супроводжуються руйнуванням інфраструктури, перерозподілом фінансових ресурсів, зовнішньо-економічною ізоляцією тощо.

Отже, врахування глобальних викликів сьогодення на формування конкурентоспроможності країни передбачає необхідність дослідження таких факторів впливу мега- та макрорівня, які подані на рис. 2.

Висновки та пропозиції. Дослідження факторів впливу на конкурентоспроможність країни дозволило встановити тісний взаємозв'язок факторів впливу мега- та макрорівнів, а також систематизувати та сформувані їх таксономію. Вивчення економічних факторів мегарівня дозволяє країнам краще розуміти та адаптуватися до зовнішніх змін, знижувати ризики від світових коливань і криз. Вчасне реагування на зміни у глобальній економіці забезпечує спроможність країни протистояти потрясінням різного роду. Регулювання рівня впливу факторів макрорівня забезпечує підтримку стабільності, нарощення потенціалу та зміцнення конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. Тому для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності країни необхідно здійснювати систематичний аналіз визначених факторів, розробляти і впроваджувати ефективні стратегії управління з їх врахуванням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брич В.Я., Охота В.І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 212 с.
2. Брусенцева О.А. Розвиток і конкурентоспроможність країн в умовах глобальної економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2016. Вип. 14. С. 46 – 49.
3. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України. *Вісник КНТЕУ «Держава та економіка»*. 2016. № 3. С. 33 – 48.
4. Войнова Є.І. Глобальна конкурентоспроможність країни: обґрунтування категорії, типи, фактори та наслідки. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 36 – 45.
5. Волоснікова Н., Климова С., Губанова Н., Косич М., Яцина В. Напрями розвитку конкурентоспроможності України в умовах глобалізації. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2022. Том 4 (45). С. 365 – 373. DOI: 10.55643/fcaptr.4.45.2022.3784.
6. Денисов О.Є. Глобалізація як фактор зміни вектору з конкуренції між державами до конкуренції всередині галузей на міжнародному ринку. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 4. С. 33 – 36.
7. Макуха С.М. Пріоритетні фактори забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2010. № 3. С. 20 – 27.
8. Марченко Т., Охота В. Сучасні тенденції забезпечення конкурентоспроможності країн в глобальній економіці. *Економічний дискурс*. 2020. Вип. 4. С. 55 – 63. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-6>.
9. Панкратова О.М. Підвищення ролі конкурентоспроможності національної економіки як фактор економічного зростання в умовах глобалізації. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 52. С. 37 – 41. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastructure52-6>.
10. Полунеев Ю.В. Технологія економічного прориву: конкурентоспроможність країни та визначення стратегічних орієнтирів. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2. С. 29 – 41.
11. Kharlamova G. & Vertelieva O. (2013). The International Competitiveness of Countries: Economic-Mathematical Approach. *Economics and Sociology*. Vol. 6. № 2. Pp. 39 – 52. DOI:10.14254/2071-789X.2013/6-2/4. URL: https://www.researchgate.net/publication/270527297_The_International_Competitiveness_of_Countries_Economic-Mathematical_Approach.
12. Malgorzata Zmuda (2017). Towards a Taxonomy of International Competitiveness. *Journal of Management and Business Administration Central*

Europe. Vol. 25. №. 3. Pp. 97 – 116. DOI:10.7206/jmba.ce.2450-7814.204 URL: https://www.researchgate.net/publication/320177981_Towards_a_Taxonomy_of_International_Competitiveness.

13. Medeiros V., Gonçalves Godoi L. & Camargos Teixeira E. (2019). Competitiveness and its determinants: a systemic analysis for developing countries. *CEPAL. Review* № 129. Pp. 7 – 25. URL: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/9d3e2709-5d9b-4530-ab49-7cafff358f01/content>.

14. Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg. Assessing the global competitiveness of European countries. *Jornal of Competitiveness*. Pp. 36 – 52. URL: <https://www.cjournal.cz/files/505.pdf>.

REFERENCES

1. Brych V.Ia., Okhota V.I. (2019). Mizhnarodna konkurentospromozhnist krain v umovakh hlobalizatsii [International competitiveness of countries in the context of globalisation]: monohrafiia. Ternopil: TNEU, 212 p.

2. Brusientseva O.A. (2016). Rozvytok i konkurentospromozhnist krain v umovakh hlobalnoi ekonomiky [Development and competitiveness of countries in the global economy]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*. Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho. Vyp. 14. Pp. 46 – 49.

3. Vertelieva O. (2016). Faktory mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti Ukrainy [Factors of international competitiveness of Ukraine]. *Visnyk KNTEU «Derzhava ta ekonomika»*. № 3. Pp. 33 – 48.

4. Voinova Ye.I. (2018). Hlobalna konkurentospromozhnist krainy: obgruntuvannia katehoriy, typy, faktory ta naslidky [Global country competitiveness: category, types, factors and consequences]. *Ekonomika i suspilstvo*. № 16. Pp. 36 – 45.

5. Volosnikova N., Klymova S., Hubanova N., Kosych M., Yatsyna V. (2022). Napriamy rozvytku konkurentospromozhnosti Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Directions of development of ukraine's competitiveness in the conditions of globalization]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*. Tom 4 (45). Pp. 365 – 373. DOI: 10.55643/fcaptop.4.45.2022.3784.

6. Denysov O.Ie. (2017). Hlobalizatsiia yak faktor zminy vektoruz konkurentsii mizh derzhavamy do konkurentsii vseredyni haluzei na mizhnarodnomu rynku [Globalization as a factor of competition shifting from nations to industries at the international market]. *Infrastruktura rynku*. Vyp. 4. Pp. 33 – 36.

7. Makukha S.M. (2010). Priorytetni faktory zabezpechennia konkurentospromozhnosti krainy v umovakh hlobalizatsii [Priority factors of

the provision to competitiveness of the Ukraine in condition globalization]. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*. № 3. Pp. 20 – 27.

8. Marchenko T., Okhota V. (2020). Suchasni tendentsii zabezpechennia konkurentospromozhnosti krain v hlobalnii ekonomitsi [Current trends in ensuring the competitiveness of countries in the global economy]. *Ekonomichnyi dyskurs*. Vyp. 4. Pp. 55 – 63. DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-4-6>.

9. Pankratova O.M. (2021). Pidvyshchennia roli konkurentospromozhnosti natsionalnoi ekonomiky yak faktor ekonomichnoho zrostantia v umovakh hlobalizatsii [Increasing the role of competitiveness of the national economy as a factor of economic growth in the conditions of globalization]. *Infrastruktura rynku*. Vyp. 52. Pp. 37 – 41. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct52-6>.

10. Poluneev Yu.V. (2008). Tekhnolohiia ekonomichnoho proryvu: konkurentospromozhnist krainy ta vyznachennia stratehichnykh oriientyriv [The technology of economic breakthrough: the country's competitiveness and the definition of strategic guidelines]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*. № 2. Pp. 29-41. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8797/03-Poluneev.pdf?sequence=1>.

11. Kharlamova G. & Vertelieva O. (2013). The International Competitiveness of Countries: Economic-Mathematical Approach. *Economics and Sociology*. Vol. 6. № 2. Pp. 39 – 52. DOI:10.14254/2071-789X.2013/6-2/4. URL: https://www.researchgate.net/publication/270527297_The_International_Competitiveness_of_Countries_Economic-Mathematical_Approach.

12. Malgorzata Zmuda (2017). Towards a Taxonomy of International Competitiveness. *Journal of Management and Business Administration Central Europe*. Vol. 25. №. 3. Pp. 97 – 116. DOI:10.7206/jmba.ce.2450-7814.204. URL: https://www.researchgate.net/publication/320177981_Towards_a_Taxonomy_of_International_Competitiveness.

13. Medeiros V., Gonçalves Godoi L. & Camargos Teixeira E. (2019). Competitiveness and its determinants: a systemic analysis for developing countries. *CEPAL. Review* № 129. Pp. 7 – 25. URL: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/9d3e2709-5d9b-4530-ab49-7cafff358f01/content>.

14. Romualdas Ginevičius, Eigirdas Žemaitis, Karel Šuhajda, Martin Schieg. Assessing the global competitiveness of European countries. *Journal of Competitiveness*. Pp. 36 – 52. URL: <https://www.cjournal.cz/files/505.pdf>.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 04.09.2024

JEL A 13, D72, R11, R50

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-5>

Олександр Вікторович ЄРЕМЕЄВ,

здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку Національної академії наук України
ORCID ID: [0000-0003-1722-0328](https://orcid.org/0000-0003-1722-0328)

Олена Василівна ТУР,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
відділ макроекономічної політики та регіонального розвитку,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку Національної академії наук України
ORCID ID: [0000-0001-6229-8605](https://orcid.org/0000-0001-6229-8605)

ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено особливості публічного управління в регіонах України, визначено передумови трансформаційних змін в публічному управлінні в сучасних умовах, виокремлено основні проблеми розвитку системи публічного управління в Україні. Обґрунтовано, що важливим аспектом публічного управління є ефективний розвиток регіонів, який на сьогодні характеризується нерівномірністю в економічному, соціальному, інфраструктурному розвитку. Доведено, що в сучасних реаліях безпекова ситуація впливає на всі сфери функціонування регіонів та публічного управління, оскільки бойові дії призвели до руйнації інфраструктури та економіки в регіонах, а значне переміщення населення – до додаткових потреб в соціальному та економічному забезпеченні внутрішньо переміщених осіб. Визначено, що ефективність публічного управління є важливою складовою розвитку регіонів та країни в цілому. Обґрунтовано, що існуючі методики потребують значних масивів даних та мають складність у використанні, тому найчастіше для таких цілей застосовується динаміка показника валового регіонального продукту за регіонами та валового внутрішнього продукту у розрахунку на одну особу. Досліджено динаміку показників регіонального розвитку з виокремленням більш розвинених та менш розвинених регіонів. Встановлено, що ефективність публічного управління також прослідковується на основі стабільних позицій регіонів за тривалий час. Обґрунтовано, що трансформаційні процеси в публічному

управлінні регіональним розвитком реалізуються на підставі відповідних механізмів, які містять певні складові. Було виокремлено складнощі в розвитку публічного управління, які поділено на фактори інституційного, організаційного, політико-правового характеру. Встановлено, що на сьогодні ефективним методом удосконалення системи публічного управління вважається залучення громадськості до процесів регіонального розвитку.

Ключові слова: публічне управління, регіональний розвиток, система, трансформація, владні повноваження.

Oleksandr YEREMIEIEV,

recipient of the higher education of degree of the Doctor of

Philosophy,

Scientific and Research Center for Industrial Development Problems

of the National Academy of Sciences of Ukraine

Olena TUR,

Ph.D. in Economics, Senior Research Scientist

Development of Productive Forces and Regional Economics

Scientific and Research Center for Industrial Development Problems

of the National Academy of Sciences of Ukraine

PREREQUISITES FOR THE TRANSFORMATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE REGIONS OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

The article examines the peculiarities of public administration in the regions of Ukraine. The prerequisites for transformational changes in public administration in modern conditions are determined. The main problems of the development of the public administration system in Ukraine are highlighted. It is substantiated that an important aspect of public administration is the effective development of regions, which today is characterized by uneven economic, social and infrastructural development. It is proved that in modern realities, the security situation affects all areas of regional functioning and public administration since hostilities have led to the destruction of infrastructure and economy in the region. The significant displacement of the population has led to additional needs for social and economic support of internally displaced persons. It is determined that the effectiveness of public administration is an important component of the development of regions and the

country as a whole. It is substantiated that the existing methods require significant amounts of data and are difficult to use, so the dynamics of the gross regional product by region and the gross domestic product per capita are most often used for such purposes. The dynamics of regional development indicators are studied with the allocation of more developed and less developed regions. It is established that the effectiveness of public administration can also be traced based on the stable positions of regions over time. It is substantiated that the transformation processes in the public administration of regional development are implemented based on appropriate mechanisms that include certain components. Certain difficulties in the development of public administration have been identified, which are divided into factors of institutional, organizational, political and legal nature. It is established that today an effective method of improving the public administration system is considered to be public involvement in the processes of regional development.

Keywords: public administration, regional development, system, transformation, powers.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану в Україні розвиток публічного управління має певні особливості, які вимагають нових підходів та пропозицій в питаннях виокремлення пріоритетних напрямів підвищення ефективності державного управління. Для вирішення цього завдання необхідно проаналізувати відповідні інституційні трансформації, які на сьогодні відбуваються в нашій державі. Потребують значних змін підходи щодо удосконалення системи прийняття управлінських рішень на регіональному та державному рівнях. На рівень розвитку публічного управління мають вплив процеси глобалізації, технологічні та інформаційні трансформації, що потребує розробки нових інструментів та механізмів регіонального розвитку.

Трансформація системи публічного управління обумовлена не тільки процесами, які відбуваються сьогодні в Україні, але й загостренням світової конкуренції територій в питаннях залучення та збереження ресурсів. На сьогодні стратегічним напрямом зміни інституцій є трансформація системи регіонального управління та публічної влади з урахуванням європейського вектора розвитку, оскільки держава повинна сприяти підтримці економічної, політичної та соціальної стабільності в регіонах

на основі забезпечення їх ефективної взаємодії та вирішення відповідних проблем окремих регіонів в єдності загального вектора розвитку держави. Ефективне публічне управління на регіональному рівні є одним з пріоритетних завдань державної політики, що потребує відповідного організаційно-правового забезпечення.

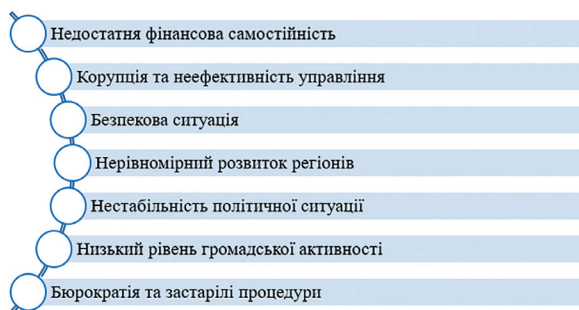
З урахуванням сучасного стану «виживання регіонів» через воєнні дії на території держави, є потреба у відповідній трансформації і публічному управлінні, що й обумовлює актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики публічного управління в регіонах присвячено роботи багатьох вітчизняних вчених, серед яких можна виокремити праці Н. Васильєвої та інших [4], З. Варналія [3], Н. Гринчук та інших [1], Б. Данилишина [5], В. Кравців, Сторонянської І. З. [6], С. Шульц, Войтенко О. А. [9]. Проте питання трансформації публічного управління в регіонах України в сучасних умовах потребують подальших наукових доробок.

Метою дослідження є виокремлення передумов трансформації публічного управління в регіонах України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Загальний розвиток держави залежить від розвитку окремих її територій, що супроводжується певними проблемами та завданнями, серед яких забезпечення регіонального розвитку та підвищення регіонального публічного управління. Досягнення результативності регіонального управління ґрунтується на використанні ефективних механізмів державного управління на засадах європейських норм. Можна визначити, що основною метою регіонального управління є забезпечення комплексного розвитку територій з підвищенням рівня задоволеності соціально-економічних потреб населення. Таким чином, публічне управління на регіональному рівні доцільно розглядати як діяльність органів влади відповідного рівня територіальної організації. Реалізація таких напрямів здійснюється на основі залучення недержавних інституцій та націлена на реалізацію повноважень, які закріплені в Конституції України, законодавчих нормах, рішеннях регіональних органів влади.

Розвиток публічного управління стикається з низкою проблем, які ускладнюють ефективне управління територіальним розвитком. До основних проблем публічного управління, в загальному вигляді, належать такі (рис. 1):

Рис. 1. Основні проблеми розвитку публічного управління в регіонах

Джерело: запропоновано автором

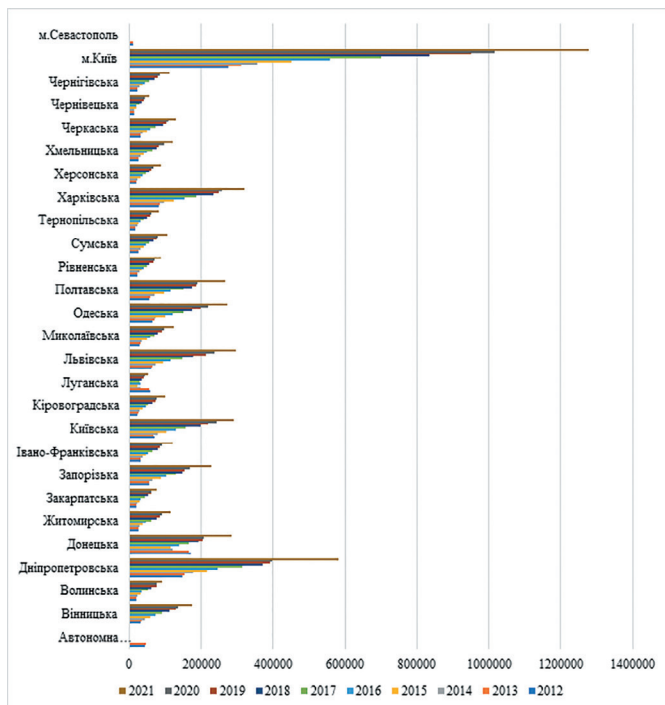
В умовах війни в державі пріоритетність завдань значно змінилася: від перспектив на майбутнє до напрямів виживання, що відображено на перерозподілі фінансування витрат. Попри те, що реформа децентралізації передбачає передачу фінансових ресурсів, громади стикаються з обмеженими бюджетними можливостями, що впливає на здатність ефективної реалізації місцевих проєктів. Незважаючи на прогрес у боротьбі з корупцією, в Україні на сьогодні залишається ця проблема. Неефективне використання ресурсів, зловживання владою та низький рівень контролю з боку громадськості підривають довіру до місцевих органів влади. Важливим аспектом публічного управління є ефективний розвиток регіонів, який на сьогодні характеризується нерівномірністю в економічному, соціальному, інфраструктурному розвитку. Регіони на сході та півдні країни на сьогодні залишаються економічно слабшими та менш розвиненими, що потребує додаткових зусиль для вирівнювання можливостей їх розвитку.

Безпекова ситуація впливає на всі сфери функціонування регіонів та публічного управління, оскільки бойові дії спричинили значну руйнацію інфраструктури та економіки в регіоні. Значне переміщення населення призвело до додаткових потреб у соціальному та економічному забезпеченні внутрішньо переміщених осіб.

Ефективність публічного управління багато в чому залежить від участі громадськості в процесі прийняття рішень. Через низький рівень участі громадян в процесах прийняття рішень та контролю діяльності органів місцевої влади знижується ефективність управлінського апарату. Зміна складу органів місцевої

влади, політична конкуренція та вплив різних політичних сил на місцевий рівень управління можуть призводити до нестабільності та перешкоджати довгостроковому плануванню та реалізації стратегічних ініціатив. Бюрократичні перепони та застарілі адміністративні процедури залишаються суттєвою проблемою для місцевого самоврядування. Вони сповільнюють прийняття рішень та впровадження інновацій.

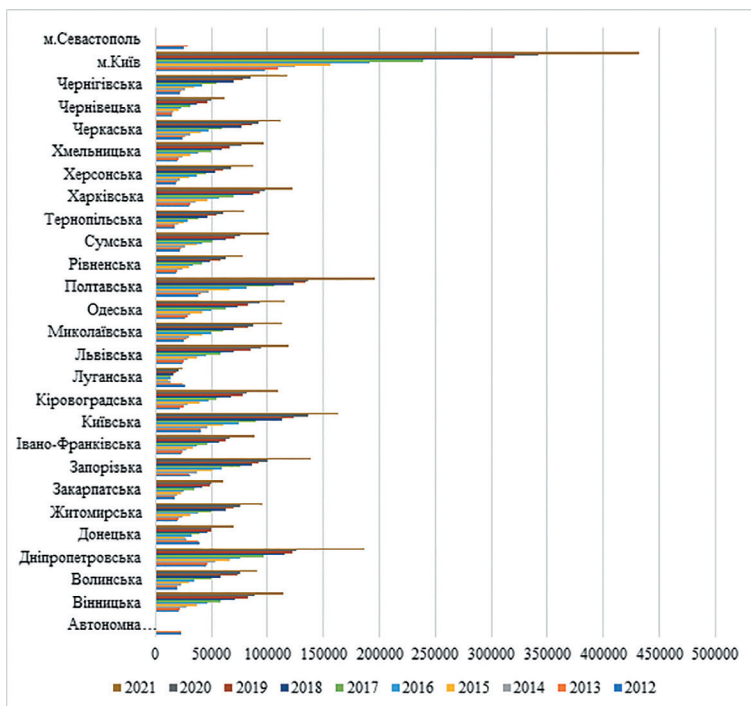
Ефективність публічного управління є важливою складовою розвитку регіонів та країни в цілому. Оцінити наскільки ефективно працює публічна влада на місцях досить складно. Існуючі методики потребують значних масивів даних та мають складність у використанні, тому найчастіше для таких цілей використовується динаміка показника валового регіонального продукту за регіонами та валового внутрішнього продукту у розрахунку на 1 особу (рис. 2 – 3).

Рис. 2. Динаміка валового регіонального продукту за 2012 – 2021 рр. (млн грн)

Джерело: узагальнено автором на основі [7]

Рис. 3. Динаміка валового регіонального продукту у розрахунку на 1 особу за 2012 – 2021 рр. (грн)

Джерело: узагальнено автором на основі [7]

Як видно з динаміки валового регіонального продукту найбільший його показник за аналізований період в м. Києві, Дніпропетровській, Запорізькій, Харківській, Полтавській, Львівській областях. Це економічно розвинені регіони, які за рахунок розвитку промислових видів діяльності, сільського господарства мають високий економічний та соціальний потенціал розвитку. Також такий розвиток свідчить про ефективність прийняття адміністративних рішень на місцях. Якщо порівнювати показники в регіональному розрізі за 2015 та 2021 рік, то трійка лідерів за вказаний період не змінилася (м. Київ, Дніпропетровська, Харківська області). У 2015 році наступними регіонами за показником валового регіонального продукту є Донецька, Київська, Одеська, Полтавська, Львівська, Запорізька області. У 2021 році позиції регіонів дещо змінилися: так на 4 місці опинилася Львівська область (покрасивши свої позиції

на 4 пункти), Київська область не змінила свої позиції, на 6 місці опинилась Донецька область (знизивши свої позиції на 2 пункти), Одеська область знизила свої позиції на 1 пункт як і Полтавська область, Запорізька область не змінила своїх позицій. Незмінними залишились позиції за показником валового регіонального продукту за 2015 – 2019 роки у Луганській, Чернівецькій, Закарпатській, Тернопільській, Рівненській та Волинській областях.

Показники валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу також вказують на збільшення означеного показника в регіонах, які є загально більш розвиненими в економічному та соціальному аспектах. Якщо розглядати в регіональному розрізі показник валового регіонального продукту в розрахунку на 1 особу за період 2015 – 2021 рр., то до регіонів трійки лідерів можна віднести м. Київ, Полтавську та Дніпропетровську області як в 2015, так і в 2021 році трійка не змінилася. Наступними регіонами в рейтингу є Київська, Запорізька, Харківська, Одеська, Миколаївська області як за період 2015 року, так і за період 2021 року. До регіонів з нижчим показником валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу належать: Луганська, Чернівецька, Закарпатська, Донецька, Рівненська області. Ефективність публічного управління також прослідковується на основі стабільних позицій регіонів за тривалий час. Проте, не зважаючи на позитивні тенденції в деяких регіонах, загалом система управління потребує постійного вдосконалення з урахуванням глобальних трансформацій та європейського вектора розвитку.

До основних факторів, які впливають на трансформацію системи публічного управління в регіонах, належать:

- децентралізація влади, яка, починаючи з 2014 року, стала основою реалізації реформ місцевого самоврядування та передбачала передачу повноважень і ресурсів від центральних органів влади до місцевих громад, що дозволяло регіонам більш самостійно приймати рішення в питаннях розвитку та фінансування громад;
- воєнні дії на Сході країни в 2014 році, які призвели до необхідності перегляду підходів щодо управління безпекою регіонального розвитку, посилення ролі військово-цивільних адміністрацій та посилення публічного управління;

- посилення європейської інтеграції потребувало модернізації управлінських структур відповідно до європейських норм та стандартів, що містить прозорість, відкритість, участь громадян в прийнятті управлінських рішень розвитку громад;
- зростання ролі громадської участі в реформуванні системи управління на місцях, що приводить до відкритості та прозорості прийняття рішень та зниження бюрократичних заходів;
- технологічний розвиток потребує впровадження нових форм управління, які повинні спростити процедуру отримання доступу до інформації та послуг серед населення (е-уряд).

Такі основні фактори є передумовами трансформації системи публічного управління регіональним розвитком на місцях в сучасних умовах.

Трансформаційні процеси в публічному управлінні регіональним розвитком реалізуються на основі відповідних механізмів, які містять певні складові. До таких складових механізмів публічного управління належать органи публічного управління (місцеві ради, виконавчі комітети), які займаються питанням формування бюджетної політики на місцевому рівні, прийняттям нормативних актів та здійснюють контроль за діяльністю виконавчих органів. Виконавчі комітети відповідають за виконання рішень місцевих рад та забезпечення надання публічних послуг населенню. Основним напрямом їх діяльності є управління закладами освіти та охорони здоров'я, комунальними підприємствами [2].

Фінансові механізми реалізують через бюджетування та фінансове планування, формування місцевих податків та зборів, розподіл дотацій та субвенцій, оскільки формування та виконання місцевих бюджетів забезпечує функціонування місцевої влади. Формування та розподіл фінансування на місцях сприяє збільшенню фінансування місцевих програм, розвитку інфраструктурного забезпечення, що дозволяє вирівнювати фінансові можливості регіонів та покращити загальний державний рівень соціально-економічного розвитку.

Механізм правового регулювання сприяє встановленню повноважень діяльності органів публічного управління, визначає їх права та обов'язки. Ефективність прийнятих рішень, постанов,

розпоряджень дозволяє місцевим органам влади реалізовувати стратегічні плани з розвитку територій.

Ефективне управління розвитком територій неможливе без належного інформаційно-аналітичного забезпечення, яке дозволяє на основі збору відповідних даних (статистичних, звітних) з використання сучасних економіко-математичних методів здійснювати оцінку та моніторинг стану виконання програм регіонального розвитку, відстежувати ефективність запропонованих рішень та заходів управління.

Для належного виконання своїх функцій публічного управління важливим елементом системи є контроль (внутрішній та державний), який визначає відповідність діяльності органів влади встановленим нормам і правилам. Державний контроль покликаний робити перевірку ефективності, цілеспрямованості використання бюджетних коштів.

Для контролю дотримання норм доброчесності виконання органами влади своїх повноважень результативним є залучення громадського контролю, який бере участь в прийнятті управлінських рішень, що дозволяє врахувати громадську думку.

Для ефективної реалізації всіх означених напрямів важливу роль відіграє кадрове забезпечення органів публічного управління, яке містить підготовку та підвищення кваліфікації працівників органів публічного управління [8].

Окрім позитивних зрушень у системі публічного управління існують і певні складнощі інституційного, організаційного, політико-правового характеру:

- недосконалість адміністративно-територіального устрою країни, що призводить до дисбалансу в перерозподілі ресурсів між місцевим самоврядуванням різних рівнів;
- низький рівень узгодженості між державними, регіональними та галузевими програмами розвитку;
- наявність бюрократії та непрозорості прийняття управлінських рішень посадовими особами різного рівня;
- наявність корупційних проявів в діяльності органів публічного управління;
- відсутність системи моніторингу якості публічних послуг на різних рівнях владних повноважень;
- брак висококваліфікованих фахівців в системі публічного управління.

Висновки. Передумови трансформації публічного управління в Україні обумовлені низкою факторів, серед яких можна виокремити фактори внутрішнього та зовнішнього впливу. Європейський вектор розвитку держави вимагає від органів влади відповідної модернізації механізмів здійснення своїх функцій, в тому числі на регіональному рівні. Децентралізація влади є одним з напрямів реформування системи регіонального управління, метою якої є збільшення повноважень на місцях.

В умовах воєнних дій повноваження військових адміністрацій наряду з державними та регіональними органами влади забезпечують безпеку та життєдіяльність територій в межах своїх повноважень.

У повоєнний період необхідно сконцентрувати зусилля на трансформації системи публічного управління для забезпечення якості прийняття управлінських рішень та оптимізації апарату.

Для реалізації означених напрямів необхідно використовувати ефективні механізми, які забезпечують функціонування публічного управління в різних сферах (соціальной, фінансовій, правовій).

На сьогодні ефективним методом удосконалення системи публічного управління вважається залучення громадськості до процесів регіонального розвитку, участь громадян в обговоренні тих чи інших управлінських рішень, які впливають на діяльність громад, що дозволить зробити процедуру більш відкритою та прозорою.

Відсутність узгодженості між програмами розвитку державного, регіонального та галузевого рівнів призводить до неефективності управлінських рішень. Відсутність системи моніторингу результативності управлінських рішень призводить до низького рівня соціально-економічного розвитку регіонів. Особливо гостро ці питання постають в умовах сьогодення, оскільки релокація підприємств в більш спокійні регіони та значна частина внутрішньо переміщених осіб потребують додаткових ресурсів для свого утримання та соціального захисту, що потребує вчасного реагування місцевої влади в прийнятті відповідних рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Гринчук Н. М., Колтун В. С., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі. К.: 2017. 129 с.

2. Борщевський В. В. Василиця О. Б., Матвеев Є. Е. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони*. 2022. № 2 (76). С. 30 – 35. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5>.

3. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. К.: НІСД. 2007. 768 с.

4. Васильєва Н. В., Васильєва О. І., Приліпко С. М. Публічне управління сталим розвитком території. *Integración de las ciencias fundamentales y aplicadas en el paradigma de la sociedad post-industria*. С. 12 – 14. DOI: <https://doi.org/10.36074/24.04.2020.v2.03>.

5. Данилишин Б.М. Економічні трансформації у період воєнного стану: тактика еволюціонізму і модернізація. *Економіка України*. №10. 2022. С. 3 – 14. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.003>.

6. Кравців В. С., Сторонянська І. З. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені МІ Долишнього НАН України». 2020. 532 с.

7. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

8. Рагімов Фаїг. Формування сучасної парадигми публічного управління на основі концепту сталого розвитку. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. № 1. 2020. С. 26 – 31. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2020.1.4>.

9. Шульц С. Л., Войтенко О. А. Фактори зростання продуктивної спроможності міст в умовах повоєнної відбудови України. *Програмний комітет*. 2023. С. 214 – 216.

REFERENCES

1. Berdanova O. V., Vakulenko V. M., Grynchuk N. M., Koltun V. S., Kuybida V. S., Tkachuk A. F. (2017). *Upravlenie rozvitkom obednanih teritorialnih громад na zasadah gromadskoi uchasti* [Development management of united territorial communities on the basis of public participation]. K.: 129 p.

2. Borshchevskiy V.V., Vasylytsia O.B., Matveev E.E. (2022). *Publicne upravlinya v umovah voennogo stanu instituciini transformacii, strategicne planuvaniya ta nmechanizmi rozvitku* [Public administration under martial law: institutions and mechanisms of development].

tutional transformations, strategic planning and development mechanisms]. *State and regions*. No. 2 (76). Pp. 30 – 35. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5>.

3. Varnaliy Z. S. (2007). Dergavna regionalna politika Ukraini osoblivosti ta strategichni prioriteti [State regional policy of Ukraine: features and strategic priorities: monograph]. K.: NISD. 768 p.

4. Vasylieva N.V., Vasylieva O.I., Prylipko S.M. (2020). Publiche upravlinya stalim rozvitkom teritirii [Public management of sustainable development of territories]. *Integration of fundamental and applied sciences in the paradigm of post-industry society*. Pp. 12 – 14. DOI: <https://doi.org/10.36074/24.04.2020.v2.03>.

5. Danylyshyn B.M. (2022). Economicni transformacii u period voenogo stanu taktika evolsionalizmu I modernizaciya [Economic transformations in the period of martial law: tactics of evolutionism and modernization]. *Economy of Ukraine*. No. 10. Pp. 3 – 14. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.003>.

6. Kravtsiv V. S., Storonyanska I. Z. (2020). Teritorialni gromadi v umovah decentralizacii risiki ta mehanizmi rozvitku [Territorial communities in conditions of decentralization: risks and mechanisms of development: monograph]. Lviv: State University «Institute of Regional Studies named after MI Dolishny National Academy of Sciences of Ukraine». 532 p.

7. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

8. Rahimov Faig. (2020). Formuvanie suchasnoi paradigmy publicnogo upravlinya na osnovi konceptu stalogo rozvitku [Formation of the modern paradigm of public management based on the concept of sustainable development]. *Dnipro scientific journal of public administration, psychology, law*, No. 1, P. 26-31. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2020.1.4>.

9. Shults S. L., Voytenko O. A. (2023). Factori zrostaniya produktivnoi spromognosti mist v umovah povoennoi vidbudovi [Factors of growth of productive capacity of cities in the conditions of post-war reconstruction of Ukraine]. *Program Committee*. Pp. 214 – 216.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 12.09.2024

JEL E60, E66, O11

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-6>

Олександр Сергійович СОЛОСІЧ,

асистент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: [0000-0003-0057-463X](https://orcid.org/0000-0003-0057-463X)

Владислава Анатоліївна ШВЕЦЬ,

студентка кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: [0009-0009-4189-8922](https://orcid.org/0009-0009-4189-8922)

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дана стаття присвячена дослідженню ключових параметрів, які характеризують макроекономічну безпеку національної економіки України в умовах воєнного стану, та якісній диференціації найбільш впливових факторів, що визначають поточну ситуацію та перспективи забезпечення стійкого розвитку макроекономічної системи. У межах статті авторами надано ґрунтовний аналіз поточного стану та динаміки основних аналітичних параметрів макроекономічної безпеки національної економіки й виявлено високий ступінь впливовості воєнного стану та активних бойових дій на відповідні динамічні ряди показників (інфляційна динаміка, показники безробіття, показники реалізації боргової політики, зміни обсягів промислового виробництва, динаміка інвестиційних потоків, особливості провадження політики формування курсу національної валюти). Авторами запропоновано підхід до формування якісної диференціації факторів впливу на забезпечення макроекономічної безпеки держави в умовах воєнного стану з використанням функціонального підходу. Ідентифіковано такі групи факторів як фіскальні, монетарні, інституціональні, соціальні, зовнішньоекономічні, інвестиційні та геополітичні. На підставі проведеного аналізу розроблено перелік перспективних напрямів розробки державної політики, націленої на стабілізацію ключових безпекових параметрів макроекономічного середовища у відповідних умовах та формування системних передумов перспективного економічного зростання.

Ключові слова: економічна безпека, макроекономічна безпека, макроекономічна безпека держави, фактори макроекономічної безпеки, безпека, воєнний стан.

Oleksandr SOLOSICH,

assistant of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Vladislava SHVETS,

student of the Department of Economics and Entrepreneurship,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

RESEARCH OF THE FACTORS INFLUENCED ON ENSURING MACROECONOMIC SECURITY OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL LAW

This article is devoted to the study of key parameters characterizing the macroeconomic security of the national economy of Ukraine under martial law and to the qualitative differentiation of the most influential factors determining the current situation and prospects for ensuring sustainable development of the macroeconomic system. In the article, the authors present a thorough analysis of the current state and dynamics of the main analytical parameters of macroeconomic security of the national economy and reveal a high degree of influence of martial law and active hostilities on the relevant dynamic series of indicators (inflation dynamics, unemployment rates, indicators of debt policy implementation, changes in the volume of industrial production, dynamics of investment flows, peculiarities of the implementation of the policy of the national currency exchange rate formation). The authors propose a functional approach to forming a qualitative differentiation of factors influencing the macroeconomic security of the state under martial law. The authors identify fiscal, monetary, institutional, social, foreign economic, investment, and geopolitical factors. Based on the analysis, a list of promising directions for developing state policy aimed at stabilizing the key security parameters of the macroeconomic environment in the relevant conditions and forming systemic prerequisites for promising economic growth is developed.

Keywords: economic security, macroeconomic security, macroeconomic security of the state, macroeconomic security factors, security, martial law.

Постановка проблеми. Одним з ключових напрямів формування та реалізації ефективної політики у сфері функціонування вітчизняного макроекономічного середовища є забезпечення внутрішньої стабільності господарської системи на національному рівні та підтримка сталого функціонування й відповідного комплексу взаємозв'язків між економічними системами нижчих ієрархічних рівнів організації (регіональних, локальних, галузевих тощо). Першочерговим викликом сучасності, що й обумовлює актуалізацію порушеної проблематики дослідження, є вплив прямих та опосередкованих факторів дії правового режиму воєнного стану у частині забезпечення сталості та безпеки вітчизняного макроекономічного середовища, вплив яких фіксується у відповідних багатоаспектних та поліфункціональних проявах. З одного боку, має місце істотна дестабілізація основних інфляційних, боргових, бюджетних, соціальних індикаторів функціонування макроекономічної системи паралельно відповідних значних структурних зрушень. З іншого боку, значна руйнація об'єктів вітчизняного виробничо-промислового потенціалу, обмеження логістичного характеру, високі показники міграції населення та активні процеси релокації підприємницьких суб'єктів є прямим наслідком активних бойових дій, що, відповідним чином, позначається на діловій активності економічних акторів, зумовлюючи її активний спад під впливом масового закриття підприємств, дефіциту робочої сили та наявності перманентних загроз фізичній безпеці як кадрового складу, так і безпосередньо майну підприємницьких суб'єктів. Окреслена ситуація актуалізує питання забезпечення внутрішньої сталості макроекономічного середовища, зміщуючи фокус уваги на безпекові аспекти забезпечення стабільного функціонування макроекономічної системи. За таких обставин, держава та інституційне середовище виступають ключовою ланкою у підтримці економічної безпеки підприємницького сектору в цілому, що зумовлено зростанням залежності останніх від мінливих факторів зовнішнього впливу. Саме тому, наразі, важливим напрямом академічних досліджень є формування обґрунтованої якісної диференціації факторів забезпечення макроекономічної безпеки України в умовах воєнного стану, що належним чином враховує поточну кон'юнктуру динаміку як в загальноекономічному, так і в інституційному вимірах дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика аналізу питань функціонування макроекономічних систем, їх об'єктного та суб'єктного складу, функціональних компонентів, інструментального та методичного забезпечення управління у рамках національної економічної системи тривалий час викликає активний академічний інтерес серед вітчизняних та іноземних вчених.

Особливої вагомості даний дослідницький напрям набуває в контексті актуалізації безпекової проблематики, пов'язаної безпосередньо з дією правового режиму воєнного стану та об'єктивізацією конкретних викликів щодо підтримки внутрішньої стійкості й стабільності функціонування макроекономічної системи та її основних агентів.

Окремої уваги заслуговують численні дослідницькі напрацювання у сфері формування теоретичних засад аналізу макроекономічних систем та прогнозування відповідних безпекових станів зовнішнього середовища, втілених у працях таких вчених як В. Базилевич, О. Власюк, С. Давиденко, Л. Гончаренко, Б. Дергалюк, Г. Козаченко, М. Корецький, П. Круш, Ю. Макогон, В. Пономарьов, Ю. Самойленко, С. Тульчинська, Я. Жаліло, Л. Яремко.

Разом з тим, попри наявність широкого кола теоретико-методичних напрацювань, що виявляють та описують специфіку функціонування макроекономічних систем, недостатньо дослідженим залишається безпековий аспект, зокрема у частині якісної диференціації актуального спектру факторів впливу на забезпечення макроекономічної системи під впливом динамічних процесів та об'єктивних загроз, викликаних активними бойовими діями й правовим режимом воєнного стану в Україні.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є аналіз поточного стану та динаміки ключових параметрів забезпечення макроекономічної безпеки держави та здійснення на його основі якісної диференціації за функціональною ознакою найбільш впливових факторів на макроекономічну безпеку України в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день, одним з превалюючих напрямів організації державної політики у сфері економічного зростання та розбудови стійкого інституційно-правового середовища реалізації господарської діяльності прогресивних країн світу є забезпечення макроекономічної безпеки держави. До основних причин актуалізації відповід-

них викликів належить інтенсифікація глобальних кризових явищ, що знаходить своє вираження у високому рівні волатильності світових ресурсних ринків, наростання геополітичної напруги навколо міждержавних зовнішньоторговельних відносин, подальше поглиблення існуючих асиметрій розвитку глобальної економіки, подолання наслідків пандемії коронавірусної хвороби тощо. Означені процеси набувають більш загрозливого характеру з позиції оцінювання їх впливу на макроекономічну безпеку України, враховуючи фактор активних бойових дій, що вкрай негативно впливають на основні параметри конкурентоспроможності вітчизняного підприємницького сектору, зумовлюють руйнацію національного інфраструктурного потенціалу (виробничого, енергетичного, інженерно-комунікаційного, інтелектуально-кадрового тощо), виступають основною причиною трансформації вітчизняної фінансової політики у частині намірів урядових установ до збільшення податкового навантаження та істотної репріоритизації напрямів видаткових асигнувань уряду у бік фінансування оборонно-промислового комплексу, розвитку оборонної інфраструктури та відновлення зруйнованих, в результаті військової агресії, цивільних об'єктів. Саме тому, беручи до уваги вищевикладені факти, наразі особливої вагомості набуває поглиблене дослідження поточних параметрів макроекономічної безпеки національної економіки у розрізі відповідних кількісних та якісних індикаторів, статичного та динамічного характеру з метою формування оновленої конфігурації функціональних факторів впливу на забезпечення макроекономічної безпеки України в умовах воєнного стану.

До прикладу, одним з важливих показників оцінювання безпекового стану макроекономічної системи є інфляційні параметри, які істотно впливають як на рівень показників реального економічного достатку, так і чинять провідний вплив на рівень життя населення. Згідно з інформацією Національного банку [1], індекс споживчих цін у 2022 році демонструє зростання на 26,6%. Попри продовження агресії країни-терориста, у 2023 – 2024 рр. монетарна політика залишається стримувальною, урядом запроваджена нормативна фіксація тарифів на сплату комунальних послуг, позитивним аспектом слугувало часткове зниження глобальних рівнів цін на енергоносії, що приводить до контрольованої дефляції у річному вимірі, формуючи підґрунтя щодо переходу до етапу більш гнучкого режиму курсоутворення.

За інформацією Світового банку (World Bank Group) [1, С. 140] найбільші збитки у соціальному секторі пов'язані з безповоротною втратою робочих місць і трудових ресурсів. Рівень безробіття зріс на 2,2% у 2022 р., порівнюючи із показником попереднього періоду. Показники безробіття та неповна зайнятість виражена серед внутрішньо переміщених осіб найбільшою мірою. Станом на січень 2023 року 50% домогосподарств внутрішньо переміщених осіб отримували заробітну плату як основне джерело доходу та потребували надання відповідних соціальних виплат з боку держави. Не менш важливим постає проблематика соціально-економічної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, зокрема у частині працевлаштування. Саме тому у 2022 році урядом було запроваджено субсидію для роботодавців на працевлаштування внутрішньо переміщених осіб в розмірі 6500 грн на місяць протягом двох місяців.

Не менш важливим аспектом оцінювання макроекономічної безпеки держави є актуальні описові параметри боргової політики. Так, частка зовнішнього державного боргу у 2022 році збільшилась на 52,4%, перевищуючи показник 2014 року – 88,4%, проте є найвищою у порівнянні з попереднім періодом [2]. Загалом, протягом 2021 – 2024 рр. має місце тенденція до суттєвого зростання рівнів аналітичних параметрів оцінки державного боргу України, що перевищує динамічні індикатори зростання ВВП. Це призвело до пришвидшеного збільшення співвідношення цих двох величин, демонструючи істотний рівень боргового навантаження на макроекономічну систему. Однак, незважаючи на наявність позитивної динаміки за окремими показниками, попередньо згадане боргове навантаження залишається високим, що має потенційні ризики у частині підтримки макроекономічної стабільності.

Слід також відзначити зміну підходів центрального банківського регулятора щодо провадження монетарної політики у частині питань курсоутворення, а саме: у 2023 році Національним банком України було здійснено відхід від політики фіксованого курсу, внаслідок чого національна валюта здешевшала на близько 11%. Разом з тим, на сьогоднішній день, відсутня негативна динаміка у питанні можливої девальвації національної валюти, що, попри активні бойові дії, пояснюється достатнім рівнем забезпечення національних золотовалютних резервів та регулярністю надходжень траншів макрофінансової допомоги від країн-партнерів. Утім, на даний час можливості до ревальвації є обмеженими,

що обумовлюється динамікою показників зовнішньоторговельних операцій у частині відповідних співвідношень фінансових потоків від імпорту та експорту. Зростання показника сальдо зовнішньої торгівлі та зниження частки експорту у ВВП засвідчують наявність відповідних викликів для національної економіки. З 2023 р. транспортно-торговельний сектор України зіткнувся з низкою проблем, зокрема: припинення дії «Чорноморської угоди», завдяки якій за період в 1 рік було експортовано близько 33 млн т зерна, удари по судноплавній інфраструктурі Одеси та Миколаєва (портова інфраструктура Дунаю) та лімітування ініціативи «Шляхи солідарності», загальна вартість торгівлі, через яку протягом близько 1,5 року, оцінюється у 108 млрд євро [1, С. 153].

Промислове виробництво і торгівля посідали третину ВВП України і забезпечували 6 млн робочих місць у довоєнний період. З 2022 р. кількість підприємств зменшилася на 15%, більшість з яких (близько 80%) належали до категорії малого та середнього підприємництва. Причинами означеного явища стало скорочення попиту та доступного експорту, пошкодження та знищення активів, гостра недостача ресурсів, ускладнення щодо організації та налагодження логістичних операцій, лімітоване фінансування тощо. Значна кількість компаній, майже 50% яких – це сектор оптової торгівлі, здійснили релокацію у більш безпечні регіони. Наразі підприємницький сектор України, попри означений вище спектр проблем логістичного, інфраструктурного, кадрового та фінансового характеру, демонструє позитивну динаміку, що виявляється у частковому зростанні рівня промислового виробництва. До прикладу, статистичні зведення на початку 2024 року сигналізують про зростаючу динаміку на рівні 11,1% в порівнянні з аналогічним періодом 2023 року [3]. Фінансовий рахунок платіжного балансу значно варіювався від високих від'ємних значень у 2023 році та пониженням у 2024 році. Резерви ж зменшилися в аналізований період, але завдяки підтримці міжнародних партнерів, відповідні рівні показників залишаються позитивними [4].

Також варто враховувати різкі коливання іноземних інвестицій протягом 2021 – 2024 рр., що створює додаткові ризики для економічного зростання в найближчій перспективі [5]. Початок повномасштабної військової агресії та подальші кризові явища спричинили істотне зростання вартості капіталу та закономірне зниження інвестиційної активності. Проте слід відзначити відсутність

системної динаміки у контексті аналізу рівнів інвестиційних потоків, що обмежує відповідні можливості у формуванні репрезентативних прогнозів.

Виходячи з поданого вище аналізу ключових параметрів, що відображають стан та динаміку рівня макроекономічної безпеки України, можна стверджувати про наявність істотного впливу чинника активних бойових дій на особливості функціонування вітчизняної макроекономічної системи, зокрема у питаннях забезпечення економічної безпеки, що, в свою чергу, актуалізує проблематику якісного оновлення та відповідної якісної диференціації факторів впливу на рівень макроекономічної безпеки держави в умовах воєнного стану.

Принагідно зазначимо, що макроекономічна безпека як поняття охоплює широке коло поліфункціональних аспектів організації стабільного функціонування економічної системи (монетарний, фіскальний, зовнішньоторговельний, соціальний тощо) у розрізі поточної та перспективної спроможності держави до превенції та протидії загрозам різноманітного характеру з метою підтримки внутрішньої фінансово-економічної стійкості та забезпечення сталого економічного зростання. Як справедливо зазначає Дахнова О.Є. [6], досягнення оптимального рівня безпеки макроекономічної системи ставить на меті досягнення макроекономічної стабільності, яка включає велику кількість компонент: від повної зайнятості населення і аж до досягнення балансу у зовнішньоекономічних відносинах.

Пропонуємо провести якісну диференціацію факторів впливу на забезпечення макроекономічної безпеки держави в умовах воєнного стану. При цьому, за основу пропонується використати функціональний підхід, що відповідним чином описує ключові компоненти оцінювання макроекономічної безпеки держави в цілому, які в свою чергу характеризуються відповідним комплексом внутрішніх взаємопов'язаних процесів та явищ, що безпосередньо впливають на стійкість та стабільність макроекономічного середовища.

Фіскальні фактори. Дана група факторів набуває особливого значення в контексті забезпечення макроекономічної безпеки держави в умовах воєнного стану, що пояснюється прямою потребою в збалансуванні проактивного підходу в бюджетній політиці у частині репріоритизації напрямів видаткових надходжень і зміни

джерел доходів бюджету та ступеня податкового навантаження, що, в свою чергу, має забезпечувати відповідні дохідні потреби бюджету й уникати надмірного негативного впливу на фінансову стійкість підприємницького сектору. До даної групи факторів належать: маніпулювання рівнями податкових ставок, зміна положень адміністрування податків, запровадження спеціального порядку сплати податків та зборів, податкове пільгування, рівень фіскальної децентралізації, зміна пріоритетних напрямів державних видатків, залучення макрофінансової допомоги.

Монетарні фактори представлені сукупністю процесів, явищ та базових макроекономічних параметрів, що визначають підвалини державної політики у сфері організації та регулювання грошового обігу та грошової маси, при цьому ключовою інституційною одиницею, що формує нормативну основу функціонування відповідних процесів, є центральний банківський регулятор. Монетарні фактори містять: зміну рівнів облікової ставки, норми обов'язкового резервування, правила готівкового та безготівкового обігу для фізичних та юридичних осіб, формування політики курсоутворення, здійснення валютних інтервенцій, випуск військових облігацій. Монетарні фактори відіграють першочергову роль у контексті динаміки розвитку інфляційних процесів, курсової стабільності та доступності кредитних ресурсів для підприємницьких утворень.

Інституціональні фактори визначають поточний інституційно-правовий ландшафт, характеризуючи стійкість функціонування системи публічного управління, судової системи та державного апарату в цілому під впливом високого рівня невизначеності та дестабілізуючого впливу воєнного стану й активних бойових дій. У контексті проблематики макроекономічної безпеки інституціональні фактори спрямовані на підтримку законності та стабільності внутрішньодержавних процесів.

Соціальні фактори охоплюють проблематику налагодження стабільної системи соціального забезпечення в умовах дефіцитності фінансових ресурсів та поглиблення викликів гуманітарного характеру, паралельно забезпечуючи збалансування розподілу трудових ресурсів між оборонним сектором та потребами підприємницьких структур в умовах прискореної активізації міграційних процесів.

Зовнішньоекономічні фактори характеризують особливості налагодження міждержавних торговельних відносин, їх основних

напрямів та умов реалізації. Особливість даної групи факторів полягає у наявності вагомого впливу на рівень макроекономічної безпеки держави у контексті показників співвідношень експортно-імпортних операцій, зміни логістичних коридорів та напрямів зовнішньоторговельної співпраці, організації оборонних закупівель, формування сприятливих тарифних умов відповідної співпраці, враховуючи фактор активних бойових дій та заходів щодо протидії діям країни-агресора.

Інвестиційні фактори визначають перспективи залучення капітальних ресурсів вітчизняним підприємницьким сектором з метою забезпечення стабільного фінансування основної діяльності та організації інноваційного розвитку. В даній групі факторів охоплені параметри сприятливості вітчизняного макроекономічного середовища у питанні залучення відповідних інноваційних потоків (загальний рівень податкового навантаження, поширеність корупційних практик та рівень корупціогенності економіки, наявність програм стимулювання та пільгування інноваційної діяльності, система гарантій, повноцінне функціонування інституту права власності та ефективність судової системи тощо).

Геополітичні фактори. Дана група факторів містить процеси та явища глобального характеру, які прямо або опосередковано впливають на систему організації міжнародних зовнішньоторговельних та політичних відносин держави з іншими країнами світу, відповідним чином впливаючи на актуальні напрями міждержавної співпраці, забезпечення оборонних потреб, інвестиційний клімат тощо.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження факторів впливу на макроекономічну безпеку України в умовах воєнного стану, можна ідентифікувати такі пріоритетні напрями розробки управлінської політики з метою стабілізації макроекономічного середовища у вищезазначених умовах та формування первинних засад перспективного економічного зростання: (1) формування гнучких підходів щодо реалізації податкової політики, зокрема у частині стимулювання інноваційного підприємництва; (2) розробка обґрунтованих програм відновлення пошкодженої інфраструктури, залучення іноземних партнерів до питань фінансування відповідних заходів [7, С. 101]; (3) активізація заходів у частині управління та реструктуризації державного боргу; (4) сприяння створенню нових робочих місць та

забезпечення конкурентоспроможності національного виробника; (5) організація системної взаємодії державних установ, приватного сектору та громадськості; (6) створення комплексних програм інтеграції внутрішньо переміщених осіб; (7) сприяння розвитку процесів інтелектуалізації економічної діяльності інноваційно-орієнтованого типу [8].

Таким чином, забезпечення макроекономічної безпеки держави потребує комплексної багаторівневої співпраці основних суб'єктів економічного процесу у відповідному поліфункціональному вимірі з метою підтримки економічної стійкості та формування адаптивних та резильєнтних характеристик макроекономічної системи.

Висновки та пропозиції. В результаті проведеного дослідження було реалізовано ґрунтовний аналіз поточного стану та динаміки основних параметрів макроекономічної безпеки держави в умовах воєнного стану, на основі якого проведено якісну диференціацію факторів впливу на параметри безпекового рівня макроекономічної системи. У ході дослідження здійснено аналіз базових статистичних індикаторів у розрізі відповідних макроекономічних показників та запропоновано якісний розподіл факторів забезпечення макроекономічної безпеки за такими функціональними групами: фіскальні, монетарні, інституціональні, соціальні, зовнішньоекономічні, інвестиційні та геополітичні. Запропоновано перелік перспективних напрямів вдосконалення державної політики у частині забезпечення макроекономічної безпеки держави.

Перспективними напрямками подальших досліджень у межах відповідного поля прикладних академічних досліджень є аналіз інструментального забезпечення підтримки макроекономічної безпеки держави та розробка відповідних механізмів формування комплексної державної політики у даній сфері.

© **Солосіч О.С., Швець В.А., 2024**

ЛІТЕРАТУРА

1. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. RDNA3. *World Bank Group*. 2023. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052424093538084/pdf/P18017413ae33d0631a12716104d67eee4a.pdf?_gl=1*1h7df0h*_gcl_au*MTk2NTUzMTA5Ny4xNzIzNDZzNQ0 (дата звернення 30.08.2024).

2. Державний борг України. *МінфінМедіа*. 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення 30.08.2024).

3. Індeksi промислової продукції в Україні. *Державна служба статистики України*. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/prom.htm (дата звернення 30.08.2024).

4. Зовнішньоекономічна діяльність та платіжний баланс. *Державна служба статистики України*. 2024. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/menu/zovn_d.htm (дата звернення 30.08.2024).

5. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. *МінфінМедіа*. 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi> (дата звернення 30.08.2024).

6. Дахнова О.Є. Оцінка стану макроекономічної безпеки України. *Інфраструктура ринку*. 2019. №30. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019 ukr/19.pdf

7. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Економіка та управління підприємством. Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97 – 102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2022-79-14> (дата звернення 30.08.2024).

8. Tulchynska S., et al. Artificial intellectualization in the assessment system of the safe development of economic entities. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2024. Vol. 102. No 8. URL: <https://www.jatit.org/volumes/Vol102No8/6Vol102No8.pdf> (дата звернення 30.08.2024).

REFERENCES

1. Shvydka otsinka zavdanoi shkody ta potreb na vidnovlennia. RDNA3. [Rapid assessment of damage and restoration needs. RDNA3.]. *World Bank Group*. 2023. available at: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052424093538084/pdf/P18017413ae33d0631a12716104d67eee4a.pdf?gl=1*1h7df0h*_gcl_au*MTk2NTUzMTA5Ny4xNzIzNDZzQ0 (Accessed 30 August 2024).

2. Derzhavnyj borh Ukrainy. [National debt of Ukraine]. *MinfinMedia*. available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (Accessed 30 August 2024).

3. Indeksy promyslovoi produktsii v Ukraini. [Indices of industrial production in Ukraine.]. *State Statistics Service of Ukraine*. 2024. available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/prom.htm (Accessed 30 August 2024).

4. Zovnishn'oekonomichna diial'nist' ta platizhnyj balans. [Foreign economic activity and balance of payments.]. *State Statistics Service of Ukraine*.

2024. available at: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/menu_zovn_d.htm (Accessed 30 August 2024).

5. Priami inozemni investytsii (PII) v Ukrainu. [Foreign direct investment (FDI) in Ukraine]. *MinfinMedia*. available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi> (Accessed 30 August 2024).

6. Dakhnova O. Ye. (2019). Otsinka stanu makroekonomichnoi bezpeky Ukrainy. [Assessment of the state of macroeconomic security of Ukraine]. *Market Infrastructure*. No 30. available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/30_2019_ukr/19.pdf (Accessed 30 August 2024).

7. Tulchynska S. O. Solosich O. S. (2022). Kontseptual'ni zasady zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytstva v umovakh voiennoho stanu [Conceptual principles of ensuring the economic security of enterprises under the conditions of martial law]. *Scientific View: Economics and Management*. No. 3. Pp. 97 – 102 (in Ukrainian).

8. Tulchynska S., et al. (2024). Artificial intellectualization in the assessment system of the safe development of economic entities. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. Vol. 102. No 8. available at: <https://www.jatit.org/volumes/Vol102No8/6Vol102No8.pdf> (Accessed 30 August 2024).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 20.08.2024

JEL L21, O33, M15

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-7>

Владислав Олексійович ДВОРСЬКИЙ,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Заклад вищої освіти

«Міжнародний науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая»

ORCID ID: [0009-0007-4674-6958](https://orcid.org/0009-0007-4674-6958)

Микола Миколайович ПОНОМАРЕНКО,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Заклад вищої освіти

«Міжнародний науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая»

ORCID ID: [0009-0004-8596-3822](https://orcid.org/0009-0004-8596-3822)

Олександр Олександрович ВЕРХУША,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Заклад вищої освіти

«Міжнародний науково-технічний університет

імені академіка Юрія Бугая»

ORCID ID: [0009-0005-4289-8554](https://orcid.org/0009-0005-4289-8554)

**ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У ЦИФРОВУ
ЕПОХУ: ВІД АНАЛІЗУ РИНКУ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті досліджено інноваційні підходи щодо формування стратегій підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах глобалізації та цифрової трансформації. Огляд наукових джерел демонструє, що конкурентоспроможність є багатовимірним поняттям, яке вимагає комплексного підходу до аналізу та розробки стратегій, що враховують як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу. Зазначено, що використання сучасних інструментів та методів дозволяють підприємствам ефективно адаптуватися до змін ринкового середовища, оптимізувати свої бізнес-процеси та зміцнити конкурентні позиції на ринку. Розглянуто основні типи конкурентної поведінки, включаючи креативний, адаптивний та забезпечувальний типи, які визначають відповідні стратегії для досягнення конкурентних переваг. Автори аналізують сучасні інструменти, такі як цифрові платформи, великі дані, штучний інтелект та Інтернет речей, які

сприяють зміцненню позицій підприємств на ринку. Особливу увагу приділено розвитку цифрових компетенцій персоналу, що є ключовими елементами успішної цифрової трансформації. У статті також розглядаються виклики, з якими стикаються підприємства у цифрову епоху, і надаються рекомендації щодо адаптації бізнес-моделей до нових умов. Запропоновані стратегії орієнтовані на довгострокове зміцнення конкурентоспроможності підприємств, враховуючи як внутрішні, так і зовнішні чинники. Впровадження цифрових технологій дозволяє підприємствам не лише зберегти свої конкурентні позиції, але й досягти лідерства у своїх галузях. Застосування інноваційних стратегій також сприяє підвищенню продуктивності, ефективності управління та рівня обслуговування клієнтів, що, в свою чергу, забезпечує стійкий розвиток і зростання прибутковості.

Ключові слова: інноваційні стратегії, конкурентоспроможність, цифрова трансформація, бізнес-моделі, цифрові технології, кібербезпека, штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані.

Vladyslav DVORSKYI,

Applicant of Higher Education of the Third (Educational and Scientific) Level,
Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

Mykola PONOMARENKO,

Applicant of Higher Education of the Third (Educational and Scientific) Level,
Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

Oleksandr VERKHUSHA,

Applicant of Higher Education of the Third (Educational and Scientific) Level,
Higher Educational Institution «Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University»

INNOVATIVE STRATEGIES FOR INCREASE COMPETITIVENESS OF COMPANIES IN THE DIGITAL ERA: FROM MARKET ANALYSIS TO IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGIES

The article examines innovative approaches to the formation of strategies for increasing the competitiveness of enterprises in the conditions of globalization and digital transformation. A review of scientific

sources demonstrates that competitiveness is a multidimensional concept that requires a comprehensive approach to the analysis and development of strategies that take into account both internal and external influencing factors. It is noted that the use of modern tools and methods allows enterprises to effectively adapt to changes in the market environment, optimize their business processes and strengthen their competitive position in the market. The main types of competitive behavior are considered, including creative, adaptive and ensuring types, which determine the appropriate strategies for achieving competitive advantages. The authors analyze modern tools, such as digital platforms, big data, artificial intelligence, and the Internet of Things, which help to strengthen the market position of enterprises. Particular attention is paid to the development of digital competencies of staff, which are key elements of a successful digital transformation. The article also discusses the challenges faced by enterprises in the digital era and provides recommendations for adapting business models to the new environment. The proposed strategies are focused on the long-term strengthening of the competitiveness of enterprises, taking into account both internal and external factors. The introduction of digital technologies allows enterprises not only to maintain their competitive position but also to achieve leadership in their industries. The application of innovative strategies also helps to increase productivity, management efficiency and customer service, which in turn ensures sustainable development and profitability growth.

Keywords: *innovative strategies, competitiveness, digital transformation, business models, digital technologies, cyber security, artificial intelligence, Internet of Things, big data.*

Постановка проблеми. Під впливом глобалізаційних процесів та інноваційних змін конкуренція стає основною рушійною силою ринкової економіки. У сучасних умовах підприємства повинні постійно оцінювати рівень своєї конкурентоспроможності, щоб забезпечити ефективну діяльність і стійкий розвиток. Одним із ключових стратегічних пріоритетів для зміцнення позицій на ринку та максимізації прибутку є підвищення конкурентоспроможності за допомогою інноваційних підходів. Знання про власні конкурентні позиції дозволяють підприємствам виявити свої сильні сторони, обрати оптимальну стратегію розвитку, що відповідає сучасним ринковим вимогам та умовам цифрової трансформації. Саме тому дослідження інноваційних стратегій підвищення конкурентоспроможності є вкрай актуальним і становить основу нашого наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах глобалізації та інноваційних змін конкурентоспроможність підприємств стає одним із ключових факторів їх успішної діяльності та стійкого розвитку. Літературний огляд свідчить, що дослідження даного питання охоплює широкий спектр аспектів: від стратегічних підходів до механізмів підвищення конкурентних переваг. П. Перерва та Н. Ткачова [1] розглядають бенчмаркінг як інструмент оцінки та підвищення конкурентоспроможності, що дозволяє підприємствам аналізувати свої конкурентні позиції та знаходити можливості для вдосконалення. Водночас, О. Білорус і Ю. Мацейко [2] акцентують увагу на глобальному контексті конкурентоспроможності, розглядаючи її як критичний фактор для виживання в умовах сучасної світової економіки. Л. Вербівська та І. Судук [3] пропонують стратегії для забезпечення конкурентоспроможності, засновані на аналізі ринку та формуванні відповідної тактики поведінки. Окреслений підхід підкріплюється роботою І. Головка-Марченко [4], яка досліджує сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства» та його роль у сучасній економіці. Н. Денисенко та колеги [5] звертають увагу на специфічні проблеми підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств України, пропонуючи практичні рекомендації для подолання викликів, що постають перед ними.

Л. Донець і А. Донець [6] досліджують основні принципи управління конкурентоспроможністю, пропонуючи новітні підходи до оптимізації цього процесу.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» [7] виступає важливим нормативним актом, що регулює конкурентне середовище в Україні та встановлює правові рамки для забезпечення чесної конкуренції. О. Згурська [8] пропонує управлінський механізм забезпечення конкурентоспроможності, який базується на сучасних підходах до управління, а І. Кліменко [9] проводить аналіз генезису поняття «конкурентоспроможність підприємства», пропонуючи нові трактування цього терміна. Завершує огляд робота Ковтуна [10], який розглядає шляхи та способи забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств в умовах лібералізації та глобалізації, пропонуючи практичні рекомендації щодо адаптації до нових економічних умов.

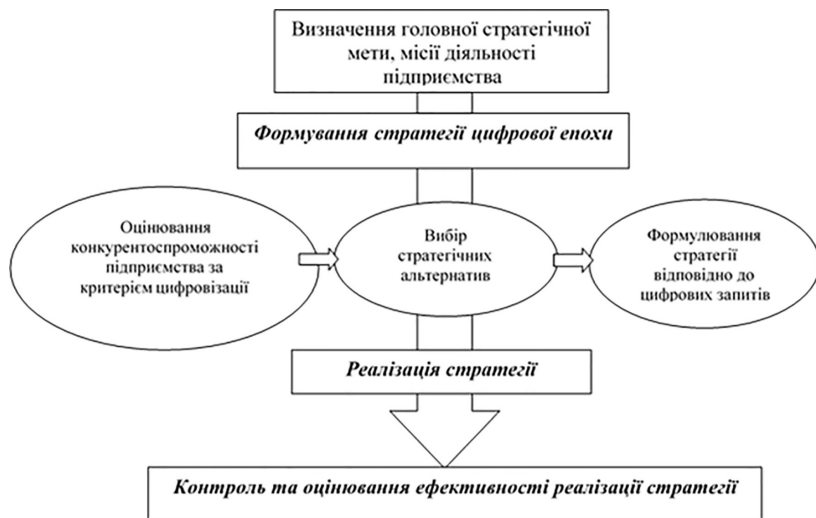
Відповідний огляд демонструє, що конкурентоспроможність є багатовимірним поняттям, яке вимагає комплексного підходу до аналізу та розробки стратегій, що враховують як внутрішні, так і зовнішні фактори впливу.

Метою даної статті є дослідження інноваційних підходів до формування стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах глобалізації та цифрової трансформації. Зокрема, стаття спрямована на аналіз сучасних інструментів та методів, що дозволяють підприємствам ефективно адаптуватися до змін ринкового середовища, оптимізувати свої бізнес-процеси та зміцнити конкурентні позиції на ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах глобалізації та стрімкої цифрової трансформації підприємства стикаються з необхідністю перегляду своїх стратегій конкурентоспроможності. Основною метою такого перегляду є забезпечення стійкого розвитку та максимізації прибутку шляхом впровадження інноваційних рішень.

Аналіз конкурентоспроможності підприємства за певною методикою має на меті виявити його конкурентні переваги та розробити інноваційну стратегію для підвищення конкурентоспроможності в умовах цифрової епохи. Якщо результати аналізу вказують на низький рівень конкурентоспроможності, тобто підприємство не здатне ефективно конкурувати на ринку, необхідно розробити стратегію, спрямовану на інноваційне оновлення та адаптацію до сучасних вимог. Якщо ж рівень конкурентоспроможності є високим і підприємство має перевагу над конкурентами, варто розробити стратегію підтримки та розвитку конкурентних позицій, зосереджену на впровадженні нових технологій та цифрових рішень.

Стратегія підвищення конкурентоспроможності в цифрову епоху – це комплексна система довгострокових управлінських рішень, спрямованих на зміцнення позицій підприємства на ринку шляхом застосування сучасних інноваційних технологій і підходів. Формування такої стратегії починається з визначення мети та комплексу завдань, а завершується реалізацією цих завдань і аналізом результатів для внесення подальших коригувань на основі принципів стратегічного управління (рис. 1).

Рис. 1. Процес формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства у цифрову епоху

Джерело: доповнено авторами

Стратегічне управління надає підприємству можливість адаптуватися до швидкоплинних змін у зовнішньому середовищі, що є надзвичайно важливим у сучасних умовах інтернаціоналізації бізнесу, зростання конкуренції за ресурси, розвитку інформаційних систем та нових технологічних можливостей. Розробка відповідної стратегії повинна враховувати як внутрішні, так і зовнішні чинники, та адаптуватися до викликів і можливостей цифрової епохи. Кожне підприємство є унікальним, відповідно процес розробки конкурентної стратегії для кожного теж є унікальним, оскільки безпосередньо пов'язаний з положенням на ринку, потенційними можливостями, конкурентами, характеристикою продукції, культурою, традиціями ринку та іншими факторами. Проте існують загальні принципи розробки стратегії, які не залежать від специфіки підприємств.

Розробка конкурентної стратегії базується на визначенні типу конкурентної поведінки. Розрізняють три типи конкурентної поведінки: креативний, адаптивний та забезпечувальний [1].

Креативний тип передбачає запровадження певної системи заходів, що спрямована на забезпечення конкурентних переваг за допомогою якісно нових механізмів.

Адаптивний тип має на меті здійснення адаптивної діяльності у відповідності до конкурентів.

Забезпечувальний тип конкурентної поведінки полягає в підтримці існуючих переваг та у формуванні умов для подальшого розвитку [2].

Відповідно до даних типів поведінки виділяють такі типи конкурентних стратегій. Подано їх у вигляді схеми, рис. 2.

Рис. 2. Типізація конкурентних стратегій формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства у цифрову епоху

Джерело: доповнено авторами

Вибір відповідної стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємства залежить від позиції підприємства на ринку, його конкурентних переваг та ресурсного потенціалу, а також рівня цифровізації. Розглянемо та проаналізуємо детальніше джерела конкурентних переваг підприємств та подамо їх у вигляді схеми (рис. 3).

Під час розробки конкурентної стратегії необхідно дотримуватись таких принципів:

- адаптивності та мобільності (гнучкість та оперативне реагування на зміни певних чинників);
- ієрархічності (здійснювати ієрархічний поділ складових та етапів стратегії відповідно до пріоритетності та важливості);

- стратегічності (цільова направленість);
- системності (взаємозв'язок елементів стратегії, як єдиної цілісної системи);
- конкурентостійкості (забезпечення та підтримка конкурентних переваг за змінного середовища);
- інноваційності та розвитку (орієнтація на постійний розвиток, удосконалення та запровадження нововведень);
- цифрових можливостей (орієнтація на цифровізацію бізнесу).

Рис. 3. Джерела конкурентних переваг

Джерело: сформовано авторами

На сьогоднішній день, мейнстрімом є стратегії цифровізації, які є ключовими для підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасному ринковому середовищі. Ці стратегії перед-

бачають інтеграцію цифрових технологій у всі аспекти діяльності підприємства, що дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, підвищувати продуктивність, покращувати обслуговування клієнтів та створювати нові можливості для зростання. Основними напрямами стратегій цифровізації є:

- Впровадження цифрових платформ та інструментів автоматизації, що містить використання ERP-систем (системи планування ресурсів підприємства), CRM-систем (системи управління взаємовідносинами з клієнтами) та інших програмних продуктів, які автоматизують операційні процеси і забезпечують більш ефективне управління ресурсами.
- Цифрова трансформація бізнес-моделей, тобто адаптація або створення нових, які враховують можливості цифрових технологій. Наприклад, перехід на електронну комерцію, використання підписних сервісів або впровадження гібридних моделей, що поєднують онлайн та офлайн взаємодію з клієнтами.
- Використання великих даних (Big Data) та аналітики, передбачає збір, обробку та аналіз великих обсягів даних для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, що дозволяє краще розуміти потреби ринку, оптимізувати процеси та підвищувати ефективність.
- Впровадження Інтернет речей (IoT) дозволяє підключати фізичні пристрої до інтернету, що забезпечує можливість віддаленого моніторингу, управління та аналізу даних у реальному часі. Це може містити як виробниче обладнання, так і споживчі продукти.
- Впровадження штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML) дозволяють автоматизувати рутинні завдання, покращувати точність прогнозування, персоналізувати послуги для клієнтів і підвищувати загальну ефективність підприємства.
- Кібербезпека та захист даних. Оскільки цифровізація підвищує ризики кіберзагроз, стратегія повинна включати заходи щодо захисту інформаційних систем та даних підприємства. Це передбачає впровадження сучасних систем безпеки, регулярні аудити безпеки та навчання персоналу.

- Розвиток цифрових компетенцій персоналу. Важливо інвестувати у навчання та розвиток працівників, щоб вони могли ефективно використовувати цифрові інструменти та адаптуватися до нових технологій.
- Екосистема партнерств та колаборацій стверджує, що саме в умовах цифрової економіки підприємства можуть виграти від співпраці з технологічними партнерами, стартапами або іншими підприємствами для розробки інноваційних рішень і спільного використання ресурсів.

Впровадження саме цифрових стратегій дозволяє підприємствам не лише підтримувати свою конкурентоспроможність, але й відкривати нові можливості для розвитку та зростання в цифрову епоху.

Висновки та пропозиції. В умовах цифрової епохи підприємства стикаються з новими викликами і можливостями, що вимагають переосмислення традиційних підходів до ведення бізнесу та підвищення конкурентоспроможності. Інноваційні стратегії, які передбачають інтеграцію цифрових технологій, аналіз ринку та адаптацію бізнес-моделей, стають ключовими факторами успіху. Впровадження таких стратегій дозволяє підприємствам не лише зберегти свої позиції на ринку, але й стати лідерами у своїх галузях, використовуючи переваги новітніх технологій. Цифровізація бізнес-процесів, використання великих даних, штучного інтелекту та Інтернету речей сприяють підвищенню ефективності та продуктивності підприємств, дозволяючи їм швидше адаптуватися до змін ринкових умов та забезпечувати високий рівень обслуговування клієнтів.

Водночас, зростання ролі кібербезпеки та розвиток цифрових компетенцій персоналу є важливими складовими успішної цифрової трансформації. Таким чином, інноваційні стратегії для підвищення конкурентоспроможності підприємств у цифрову епоху є не просто модною тенденцією, а необхідністю для тих, хто прагне досягти стабільного та довгострокового успіху на ринку. Реалізація таких стратегій сприятиме не лише зростанню прибутковості підприємств, але й забезпеченню їх стійкого розвитку в умовах глобальної конкуренції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перерва П.Г., Ткачова Н.П. (2016). Бенчмаркінг конкурентних переваг. «Економічний вісник» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». (13). С. 290 – 295. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_44.
2. Білорус О., Мацейко Ю. (2005). Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі. *Економічний часопис – XXI*. (9). С. 7 – 12.
3. Вербівська Л.В., Судук І.В. (2017). Стратегія забезпечення конкурентоспроможності підприємства та основні принципи її формування. *Молодий вчений*. (10). С. 827 – 833. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_190.
4. Головка-Марченко, І. С. (2013). Сучасні підходи до розуміння сутності поняття «конкурентоспроможність підприємства». *Вісник економіки транспорту і промисловості*. (43). С. 67 – 73. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_43_14.
5. Денисенко Н.П., Воронкова Т.Є., Янковець Т.М. (2015). Проблеми підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств України. *Науково-технічна інформація*. (1). С. 37 – 46. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTI_2015_1_9.
6. Донець Л.І., Донець А.А. (2012). Базові принципи сучасної парадигми управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 1(2). С. 101 – 106. Доступ: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2012_1\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2012_1(2)_17).
7. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. №2210-III. (2001). Доступ: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
8. Згурська О.М. (2016). Управлінський механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. (4). С. 83 – 90. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2016_4_14.
9. Кліменко І.М. (2016). Генезис сутності та трактування поняття конкурентоспроможності підприємства. *Економічний вісник університету*. 31(1). С. 143 – 150. Доступ: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_31\(1\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_31(1)_23).
10. Ковтун О. І. (2010). Шляхи і способи забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах лібералізації та глобалізації національної економіки. *Торгівля, комерція, підприємництво*. (11). С. 48 – 53. Доступ: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2010_11_13.

REFERENCES

1. Pererva P.H., Tkachova N.P. (2016). Benchmarkinh konkurentnykh perevah. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut imeni I. Sikorckogo»*. (13). Pp. 290 – 295. Dostup: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2016_13_44.
2. Bilorus O., Matseiko Yu. (2005). Konkurentospromozhnist u suchasnomu hlobalnomu sviti. *Ekonomichnyi chasopys – XXI*. (9). Pp. 7 – 12.
3. Verbivska L.V., Suduk I.V. (2017). Stratehiia zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva ta osnovni pryntsypy yii formuvannia. *Molodyi vchenyi*. (10). Pp. 827 – 833. Dostup: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_190.
4. Holovko-Marchenko, I.S. (2013). Suchasni pidkhody do rozuminnia sutnosti poniattia «konkurentospromozhnist pidpriemstva». *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. (43). Pp. 67 – 73. Dostup: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_43_14.
5. Denysenko N.P., Voronkova T.Ye., Yankovets T.M. (2015). Problemy pidvyschennia konkurentospromozhnosti promyslovykh pidpriemstv Ukrainy. *Naukovo-tekhnichna informatsiia*. (1). Pp. 37 – 46. Dostup: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NTI_2015_1_9.
6. Donets L.I., Donets A.A. (2012). Bazovi pryntsypy suchasnoi paradyhmy upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva. *Biuleten Mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu* 1(2) Pp. 101 – 106. Dostup: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2012_1\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmef_2012_1(2)_17).
7. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii» vid 11.01.2001 r. №2210-III. (2001). Dostup: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
8. Zghurska O.M. (2016). Upravlinskyi mekhanizm zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*. (4). Pp. 83 – 90. Dostupno za adresoiu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2016_4_14.
9. Klimenko I.M. (2016). Henezys sutnosti ta traktuvannia poniattia konkurentospromozhnosti pidpriemstva. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*. 31(1). Pp. 143 – 150. Dostup: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_31\(1\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2016_31(1)_23).
10. Kovtun O.I. (2010). Shliakhy i sposoby zabezpechennia konkurentospromozhnosti vitchyznianykh pidpriemstv v umovakh liberalizatsii ta hlobalizatsii natsionalnoi ekonomiky. *Torhivlia, komertsii, pidpriemnytstvo*. (11). Pp. 48 – 53. Dostup: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2010_11_13.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 27.08.2024

JEL F62, O33

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-8>

Тетяна Ігорівна МАКАРЕНКО,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
старший викладач кафедри менеджменту,
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
ORCID ID: [0000-0003-4837-4522](https://orcid.org/0000-0003-4837-4522)

ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ: ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕГУЛЯТОРНИМИ МЕХАНІЗМАМИ

У статті досліджується вплив глобальних геоелекономічних та геополітичних змін на світовий ринок інформаційних технологій, з особливим акцентом на виробництво мікрочипів. Розглянуто зростаючу нестачу ресурсів для розвитку ІТ-технологій як несподіваний негативний наслідок глобалізації, висвітлюючи нові геополітичні виклики, з якими зіткнулася світова економіка. Проаналізовано як глобалізація та технологічний прогрес призвели до значних змін у геоелекономії та геополітиці, підкреслюючи роль мікрочипів як нового надважливого світового ресурсу. Особлива увага приділяється впливу цих процесів на світовий ринок мікросхем, де змагання за технологічне домінування набуває особливої гостроти між США, Європою і Китаєм.

Визначено потенціал України як важливого геополітичного та економічного партнера, який може відіграти ключову роль у реіндустріалізації та розробці нових технологій, особливо у світлі воєнних конфліктів та їх впливу на глобальні ланцюги постачання, включаючи критично важливі ресурси. Показано, що станом на початок 2024 року, готується програма для створення мережі компаній автоматизованого проектування мікрочипів. Виробничі потужності програми розраховані до 50 тисяч мікросхем на місяць, щоб забезпечити внутрішню потребу, з перспективою на зовнішні ринки. Важливу увагу приділено проблематиці нестачі критично важливих ресурсів, а саме: неон для виробництва мікросхем, особливо в контексті російської агресії, який показав крихкість геополітичної та геоелекономічної систем.

У статті наголошується на важливості релокації високотехнологічного виробництва до країн Заходу та США як відповіді на глобальні виклики, зроблено прогноз зменшення залежності від Китаю

у виробництві мікросхем та заклик до міжнародної співпраці для розв'язання глобальних викликів, таких як зміна клімату та пандемії, що вимагають спільних зусиль. Запропоновано використовувати регулятивні механізми та інноваційні підходи для адаптації до мінливого гео економічного ландшафту, підкреслюючи необхідність підтримки національних виробництв та технологічного відокремлення щодо забезпечення національної безпеки та економічного розвитку.

Ключові слова: гео економіка, геополітичні виклики, цифрові технології, мікрочипи, Україна, світовий ринок мікросхем.

Tetiana MAKARENKO,

Postgraduate Student,

Senior Lecturer of the Department of Management,
State University of Information and Communication Technologies

INNOVATIVE DIGITAL TECHNOLOGIES IN GEOECONOMIC SPACE: PROBLEMS OF MANAGING REGULATORY MECHANISMS

The article explores the impact of global geo-economic and geopolitical changes on the world market of information technologies, with a particular emphasis on microchip production. It discusses the growing shortage of resources for IT technology development as an unexpected negative consequence of globalization, highlighting new geopolitical challenges the global economy faces. The analysis highlights how globalization and technological progress have led to significant changes in geoeconomics and geopolitics, emphasizing the role of microchips as a crucial global resource. Special attention is paid to the impact of these processes on the world microchip market, where the competition for technological dominance becomes particularly acute between the USA, Europe, and China.

The potential of Ukraine as an important geopolitical and economic partner has been determined, capable of playing a key role in reindustrialization and the development of new technologies, especially in light of military conflicts and their impact on global supply chains, including critical resources. Ukraine's strategic location, skilled workforce, and potential for technological innovation make it a significant player in the global microchip market. It is shown that, as of early 2024, there is a program being prepared for creating a network of

companies for automated microchip design, with production capacities estimated at 50,000 microchips per month to meet internal needs, with a perspective on external markets. Significant attention is given to the issue of shortages of critical resources, such as neon for microchip production, especially in the context of the Russian aggression, which has shown the fragility of the geopolitical and geo-economic systems.

The article emphasizes the importance of relocating high-tech production to Western countries and the USA as a response to global challenges. It forecasts a decrease in dependency on China for microchip production and calls for international cooperation to address global challenges such as climate change and pandemics, requiring joint efforts. The use of regulatory mechanisms and innovative approaches to adapt to the changing geo-economic landscape is proposed, highlighting the need to support national productions and technological separation, which refers to the strategic diversification of technology suppliers to reduce dependency on a single country, to ensure national security and economic development.

Keywords: *geo-economics, geopolitical challenges, digital technologies, microchip, Ukraine, world microchip market.*

Постановка проблеми. Зростаюча нестача ресурсів у світовій геоекономіці для розвитку ІТ-технологій (зокрема для виробництва напівпровідників), відсутність культури виробництва, використання технологій подвійного призначення, незаконний доступ до особистих даних користувачів формують для світової економіки нові геополітичні виклики.

У складний час геополітичних зрушень, Україна тримає економіку за рахунок фінансової підтримки партнерів, але в майбутньому може стати не тільки форпостом між Азією та Європою, а ще й надійним партнером у потоці реіндустріалізації, долучиться до нових ланцюгів постачань, акцентуючи розвиток на «зеленій» енергетиці та новітніх чистих технологіях, створенні мережі компаній автоматизованого проектування мікрочипів з перспективою на зовнішні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аналізу питань геополітики і цифрових технологій прикута увага українських та іноземних науковців. Деніел Єргін розглядає світову геоекономіку через призму залежності світу від корисних копалин, зокрема сланцевого газу [1]. Ринок інноваційних цифрових технологій

на початок 2024 року зазнає значного впливу через кризу «технологій мікрочипів», зростання потреб серверних чипів через бум штучного інтелекту та й проблем логістики під час коронавірусу не варто відкидати – Кріс Міллер приділяє цим питанням основну частину своїх наукових досліджень [2].

Також варто згадати Ендрю Макафі та Еріка Бріньюольфссона, як співавторів наукових досліджень про вплив цифрової економіки на бізнес та економіку загалом [3], та Параг Ханна, який досліджує геополітичні зміни у глобалізованому світі [4].

Серед українських науковців питанням мікрочипів приділяють увагу зокрема Анатолій Завгородній [5] та Віктор Мельник (увага до даної проблеми науковців такого високого рівня свідчить про надзвичайне значення галузі напівпровідників для нашої держави) [6 – 7]. Колектив співавторів центру Разумкова розглядає оновлення місця України як основного постачальника сировини у виробництві мікрочипів [8].

Актуальність статті полягає в тому, що через зростання ролі напівпровідників, напрям геоекономіки мікрочипів та її вплив на майбутнє геополітичної карти світу тільки починає формуватися. Це надзвичайно важливо у визначенні місця України як геополітичного та економічного партнера, який може відіграти ключову роль у реіндустріалізації та розробці нових технологій. Дане дослідження особливо актуальне у світлі воєнних конфліктів та їх впливу на глобальні ланцюги постачання, включаючи критично важливі ресурси.

Метою статті є дослідження проблем світового ринку інноваційних цифрових технологій, які формуються під впливом реалій сьогодення, реакції геоекономіки на них в цілому і економіки України зокрема. Розглянуто регуляторні механізми, які задіяні для вирішення проблем такого характеру, та прогноз шляху подальшого управління і розвитку. Для проведення дослідження використано аналітичний метод, методи узагальнення, прогнозування та порівняння.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світова економіка останні сімдесят років активно орієнтувалася на глобалізацію – для розвитку, зручності, економічності, логістики, взаємовиручки, зникнення торговельних бар'єрів (були створені МВФ (1944 р.), Світовий Банк (1945 р.) і Генеральна угода з тарифів і торгівлі (1947 р.)), а тому військові конфлікти стали не вигідними, сус-

пільство тривалий час підтримувало ідею торгівлі замість війни. Пізніше була організована Світова Організація Торгівлі (1995 р.) із залученням 164 країни та 98% валового внутрішнього продукту на момент підписання. Саме тоді США і виступила як країна, яка здатна контролювати і регулювати процеси глобалізації. Проте найбільш значущим результатом процесу глобалізації економіки та торгівлі стало виробництво електронних приладів: смартфонів, комп'ютерів, мікроелектроніки, які є доступними для мільярдів споживачів. Як приклад: iPhone – результат роботи близько десяти країн, які надають програми проєктування електронних пристроїв, потужності по виробництву мікросхем, обладнання та компоненти до нього. Однак надійшов момент, коли глобалізація, яка за показниками була благом для світової економіки, стала проблемою: технології та інновації поступово стали використовуватися за подвійним призначенням, частіше виникають питання захисту інтелектуальної власності, постійне зростання кібератак на індустрію, змінюється контроль за митними важелями, неспроможність міжнародних організацій вирішувати глобальні конфлікти.

Події 2022-2023 років хоч і локальні (бо воєнні дії ведуться тільки на території України), але вони призвели до суперечності геополітики через призму конкуренції та протистояння авторитаризму і демократії. Саме тому в цих реаліях необхідно провести аналіз трьох світових центрів – США, ЄС і Китаю, які є найвпливовішими на глобальному ринку, та вплив цих суперечностей на події в Україні. Україна, у свою чергу, також є суб'єктом формування глобальних змін у геополітиці, яка задає тенденції нових регуляторних механізмів світової безпеки та економіки.

Всі ці фактори є актуальними, вони стимулюють до аналізу подій, механізмів, складових та ресурсів, які приводять до вироблення нових інструментів і адаптацій усіх сфер життєдіяльності до нових реалій – це своєрідна синергія країн-партнерів для підтримки економічної стабільності, соціального балансу, раціональних дій, направлених на відновлення, стабілізацію та розвиток.

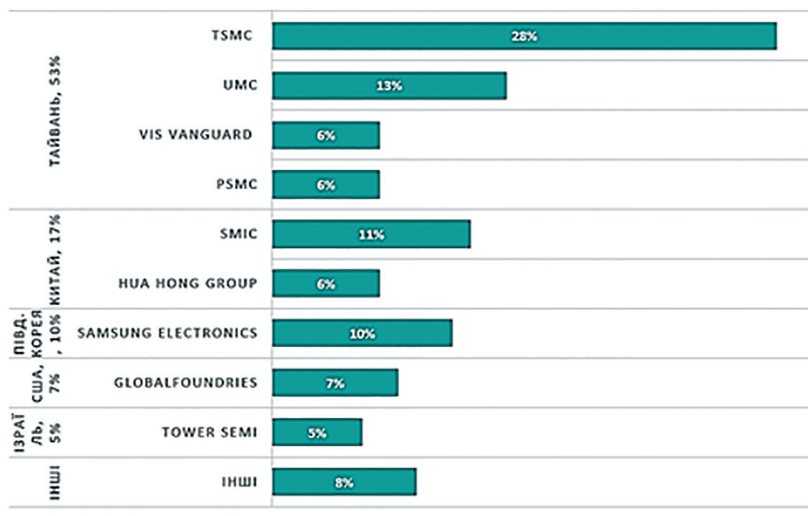
Financial Times – одне з головних фінансових видань світу, щорічно проводить конкурс на кращу бізнес-книгу, яка повинна відображати сучасні проблеми бізнесу та геополітики. Переможцем у 2022 році став американський професор Кріс Міллер з книгою «Війна чипів: боротьба за найважливіші у світі технології», в якій дослідив тектонічні глобальні зміни у геополітиці, що вплинули на

геоекономіку [2]. Чому саме ця проблема стала центральною у світовому бізнесі, зважаючи на те, що конкурентні книги надавали інформацію щодо проблематики безпеки світового судноплавства, енергетичної геополітики, розвиток технологічної економіки та венчурного капіталу, неолібералізму, техноіндустрії?

Відповідь у тому, що сучасне людство живе у світі, створеному мікросхемами, які в XXI столітті називають «мікронафтою», адже напівпровідники використовуються всюди: від мобільних телефонів до систем протиракетної оборони [2, 6, 8]. Соціум сьогодення впевнено заявляє про четверту епоху індустріалізації, яка стає цифровою. Глобальна економіка вже залучена у процес перерозподілу ресурсів, що необхідні для цифровізації, на тлі своєї «війни» за ці ресурси. Геоекономіка, ймовірно, перейде на шлях гонки «переозброєнь», ефективно використовуючи можливості цифровізації. Адже не так просто отримати чипи для свого виробництва, навіть Китаю, який заявляє про себе, як про високотехнологічну країну. Китайському виробництву належить тільки 4% світового ринку мікросхем, по рівню інновацій Китай відстає на роки десять, а на імпорт напівпровідників витрачає фінансів більше, ніж на нафту з попитом у 60% всього виробництва чипів.

У глобальному світі ведеться «боротьба» за виробництво мікросхем. Виробництво мікрочипів є одним з технічно найскладніших, які потребують величезних фінансових інвестицій та державних субсидій; відсутні виробники повного циклу з метою збереження технологій від агресивного використання; йде постійний пошук оптимальних стійких логістичних схем постачань сотні матеріалів та хімічних реактивів, більше 50 типів надточного високотехнологічного обладнання та тисячі постачальників у США, Європі та Азії. В цілому світовий ринок мікросхем – це один з найбільших економічних викликів в сучасному бізнесі і політиці, є регуляторним механізмом та політико-економічним важелем в геоекономіці. Виробники наночипів, які мають найсучасніші потужності, локалізовані у двох країнах – Тайвань (компанія TSMC – 92%) та Південна Корея (компанія Samsung – 8%). Щодо масштабних виробників мікросхем (станом на 2023 рік), то Тайвань займає 53% світового ринку виробництва (рис. 1), Китай 17% та Південна Корея 10%. Інші країни займають менше 10% ринку мікрочипів, а їхні компанії-чипмейкери є, в основному, замовниками мікрочипів

у виробників з Тайваню. Тож не дивно, що у світовій американо-китайській боротьбі за наночипи, Китай дуже зацікавлений в отриманні доступу до тайванських технологій і потужностей виробництва мікросхем та до висококваліфікованих спеціалістів для широкого спектру виробничих процесів, і тому так старанно відстоює позицію «політики одного Китаю», з дотриманням послідовного зовнішнього курсу із закликком поважати територіальну цілісність і суверенітет усіх країн [2, 8, 9].

Рис. 1. Компанії-виробники мікросхем у 2023 р., % світового виробництва [9 – 11]

Останніми роками країни ЄС активно розбудовували двостороннє співробітництво з Китаєм, відкидаючи потенційні загрози і дотримуючись позиції, що Китай географічно далеко, а тому безпосередню загрозу європейським країнам він не несе. Тому країни Європи робили домінуючу ставку на торгівлю саме з Китаєм, і, як результат, створили економічну залежність від таких поставок, тому позиції Китаю в Європі зміцнювалися.

Звичайно, в ЄС є запроваджені регуляторні механізми зниження ризику у виробництві, яке може мати подвійне призначення

технологій для того, щоб економічні відносини не перетворилися в політичні проблеми. Це стосується штучного інтелекту, кібербезпеки, мережі 5G. Контроль за іноземними інвестиціями в європейській технологічній активності став результатом створення у 2020 році Комісії, яка забезпечує Механізм скринінгу (первинного обстеження) іноземних інвестицій (EU Investment Screening Mechanism), адже ЄС є імпортером основи інноваційності технологій – напівпровідникових приладів. Для Євросоюзу важливо підтримувати своїх виробників у інформаційно-телекомунікаційній галузі для дотримання динамічного розвитку інноваційних платформ, тримати конкуренцію спроможність і широкий ринок збуту, в тому числі і в Азії.

У США дещо інші погляди на геоекономіку інформаційного комплексу: вони вважають, що Китай отримав надмірну вигоду від глобалізації, а саме: доступ до інноваційних технологій, які Китай використовує на власний розсуд і не лише в економічних цілях. США, контролюючи в цій галузі більшість виробників світу, мають важелі впливу на розвиток технологічного комплексу, а також мають можливість контролювати країни, які використовують технології не в мирних цілях (шпигунство, подвійне призначення технологій). Один з прикладів – суперечність між США і Китаєм щодо великої китайської корпорації Huawei (обладнання бездротових мереж, мережеві оптичні пристрої, мобільна передача даних та термінали), яка активно діє в ЄС. Зрештою, незважаючи на активні економічні відносини і не без тиску США, Європарламент ухвалив резолюцію, у якій акцентував увагу на високі ризики використання корпорацією Huawei технологію 5G для створення дослідницьких сайтів, незаконного доступу до особистих даних користувачів.

На сьогодні, Центральна Європа, яка слабо реагувала на протистояння США – Китай, акцентуючи увагу на інвестиційні вигоди, починає усвідомлювати (цьому сприяла і війна в Україні) необхідність посилення безпеки інформаційно-технологічного простору і перегляд глобалізації в цілому. Як приклад: ЄС працює над нормативно-законодавчою базою для покращення технологій процесу виробництва напівпровідників на своїй території, виділяє державне субсидійне фінансування на 7 років у сумі 43 мільярди євро для збільшення до 20% (з теперішніх 10%) світового ринку виробництва мікросхем [12, 13].

Китай, у свою чергу, має відповідь на претензії: він акцентує увагу тому, що Захід проводить необдуману внутрішню політику, переміщує робочі місця промисловості за межі своїх країн та «закриває очі» на недоброчесність корпоративних бізнес-гравців, а тому геоекономічний наратив переносить увагу з цих проблем на протистояння США і Китаю за контроль над технологічними перевагами, штучний інтелект, технологію 5G, квантові обчислення.

Крім посилення тиску на Китай та урегулювання механізмів контролю і зменшення ризиків, слід зазначити, що на сьогоднішній ринок напівпровідників зазнає змін. Як бачимо, російська агресія змогла вплинути на світовий ринок виробництва мікросхем та перерозподіл ресурсів.

Одне з пояснень – прямий зв'язок з тим, що Україна, яка веде боротьбу проти російської агресії, не може постачати затребувані елементи, наприклад, неон, який потрібен для виробництва мікросхем і приладів лазерної хірургії (до війни наша країна виробляла близько 50% світових потреб неону). Затребувані обсяги неону (у довоєнному 2021 році – це 540 метричних тонн), вироблялися на двох підприємствах – у містах Маріуполь та Одеса. Станом на початок 2024 року виробництво у м. Маріуполь знищено, вартість неону стрімко зросла, і, як результат, – різкий світовий дефіцит виробництва напівпровідників [8, 14]. Ці дані – лише одна з багатьох проблем, які з'явилися у ході російської агресії. Варто зауважити, що саме ця агресія показала на скільки не стійкі геополітична та геоекономічна системи – поруч з інформацією про людську трагедію постійно з'являються повідомлення про продовольчу та енергетичну нестабільність. Прослідковуючи розвиток подій в динаміці по всьому світу, стає зрозумілим, що окрім політичних та ідеологічних змін інтересів відбуваються також економічні глобальні зрушення, зміни соціальних взаємодій, перегляд доцільності існуючих інституційних структур (їх здатність/пасивність до впливу на ситуацію) та виникнення нових.

Таким чином, взаємозалежність в глобальній економіці є не тільки взаємовигідним, але й цілком серйозним джерелом вразливості. Цілком можливо, що економіка Китаю зменшить залежність від глобалізації, за умови проведення технологічного відокремлення і посилить свої позиції в геоекономіці. Хотілося б вірити, що і Китай, і Захід в майбутньому знайдуть точки дотику інтересів у питаннях геополітичних інтересів. Не варто також

забувати той економічний імпульс, який Китай надав геоекономіці під час світової економічної кризи, що допомогло компенсувати рецесію Заходу.

Водночас, глобальні події останніх 5 років (пандемія, геополітичні проблеми, міжнародні конфлікти) підводять до думки, що геоекономіку чекає повернення високотехнологічних виробництв у країни Заходу та США. Виробництво, яке протягом декількох десятиків років було перенесено в Азію, іноземні інвестиції у заводи і фабрики, залучення величезної кількості дешевої робочої сили, підняття економіки Китаю і його значення в геополітиці – на сьогодні зазнає кардинальних змін. На думку економістів-аналітиків саме це дозволить зменшити вплив Китаю на високотехнологічне виробництво, бо ставши на сторону країни-агресора у найбільшому воєнному конфлікті за останні 75 років на європейському континенті, Пекін втратив довіру світу у прагненні розвиватися. Тепер, коли Китай показав своє прагнення до військово-політичного домінування, несилового (з першого погляду) впливу, посередництва між ворогуючими країнами, «м'яке», але спрямоване прагнення територіальної експансії (Тайвань), все це разом приводить до думки, що не можна залишати в країнах Азії важливі високотехнологічні процеси (наприклад, рішення кінця 2022 року про розширення виробництва iPhone за межами Китаю; в США прийнято Закон про мікрочипи та науку, який передбачає додаткові інвестиції у 162 мільйони доларів для компанії Microchip Technology на підтримку виробництва комп'ютерних чипів на території США, що забезпечить не тільки збільшення виробництва мікрочипів, а й додаткових робочих місць), і не можна надалі фінансувати сумнівний та неоднозначний розвиток Пекіну [11, 15].

Отже, наступний вимушений крок глобальної економіки – задіяти регулятивні механізми геотектонічних економічних зрушень для національної безпеки кожної країни: релокалізувати великі високотехнологічні виробництва у країни ЄС і США, змінити ланцюги логістики, перерозподілити інвестиції у дослідження технологічних інновацій.

Також, як засіб впливу, Австралія, Індія, США та Японія створили стратегічну платформу, яка спрямована на нейтралізацію надмірної активності Китаю і зміцнення безпеки – так званий Чотиристоронній діалог з питань безпеки (Quadrilateral Security

Dialogue). Водночас існує тристоронній оборонний пакт «AUKUS» утворений Австралією, Великобританією і США з метою збільшення військової присутності Заходу в Тихоокеанському регіоні для захисту від можливої китайської експансії.

Україна, яка переосмислює всі помилки минулих років (монополізація важливих галузей, важкий стан обороноздатності, корупція та ін.), платить високу ціну за такі помилки: відбиває російську агресію за допомогою імпортного озброєння, тримає економіку за рахунок економічної підтримки партнерів, але в майбутньому може стати не тільки форпостом між Азією та Європою, а ще й надійним партнером у потоці реіндустріалізації, долучиться до нових ланцюгів постачань, акцентує розвиток на «зеленій» енергетиці та новітніх чистих технологіях. Україна, станом на початок 2024 року, готує програму для створення мережі компаній автоматизованого проектування мікрочипів. Виробничі потужності програми розраховані до 50 тисяч мікросхем на місяць, щоб забезпечити внутрішню потребу (в першу чергу для високоточного озброєння), з перспективою на зовнішні ринки [6, 14, 16]. Україні вкрай важливо підтримати та закріпити довіру партнерів, яка з'явилася під час самовідданого опору агресії.

Висновки та пропозиції. Як підведення підсумку, спробуємо зробити прогноз процесів світової економіки на найближче майбутнє: інтереси держав будуть спрямовані на підтримку національних виробництв і технологічного відокремлення; штучний інтелект на основі сучасних напівпровідників кардинально змінює ведення воєнних дій; значно зросте високотехнологічне виробництво; принципи будівництва промисловості, в першу чергу військової, будуть змінені – з метою захисту їх розгортання відбуватиметься під землею та меншими за розмірами; держави будуть змушені робити запаси різного виду і призначення; буде більш жорсткий контроль на енергетичних ринках для унеможливлення шантажу енергоресурсами; швидше за все, у активному глобальному розвитку позитивно почуватимуться тільки міжнародні ринки продовольства (а в Україні в цій галузі хороші перспективи) та «зелена» енергетика. Маємо надію, що кожна країна зробить для себе висновки, зробить переоцінку відносин, зможе адаптуватися до нових реалій, а світова економіка уникне кризи..

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрґін Д. Нова карта світу. Енергетика, клімат, конфлікти : Наук. вид. Київ : Лабораторія, 2022. 488 с.
2. Miller C. Chip war. the fight for the world's most critical technology. NYC : Simon & Schuster Ltd, 2023. 464 p.
3. Макафі Е., Брінйольфссон Е. Машина, платформа, натовп. Як приборкати наше цифрове майбутнє : Наук. вид. Київ : Наш формат, 2019. 336 с.
4. Khanna P. Move. the forces uprooting us. NYC : Simon & Schuster Ltd, 2021. 352 p.
5. Для високоточного озброєння в Україні запустять виробництво мікрочипів. *ГО «Український мілітарний центр»*. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/dlya-vysokotochnogo-ozbroyennya-v-ukrayini-zapustyat-vyrobnytstvo-mikrochypiv/> (дата звернення: 26.06.2024).
6. Мельник В. П. Щодо відновлення напівпровідникової галузі в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник НАН України*. 2023. № 11. С. 81 – 87. URL: <https://doi.org/10.15407/visn2023.11.081> (дата звернення: 27.06.2024).
7. Шулікін Д. Напівпровідникова галузь: потрібні державні рішення. *Газета «Світ» – Науково-популярне періодичне видання*. URL: <https://svit.kpi.ua/2023/10/09/napivprovodnikova-galuz-protrebni-d/> (дата звернення: 29.06.2024).
8. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі : Наук. вид. / ред. В. Юрчишин. Київ : Центр Разумкова, 2022. 103 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf (дата звернення: 29.02.2024).
9. Report contents and summaries. *Semiconductor Market Research*. URL: <https://www.icinsights.com/services/mcclean-report/report-contents/> (дата звернення: 29.06.2024).
10. SIA/BCG report: The growing challenge of semiconductor design leadership. *Semiconductor Industry Association*. URL: <https://www.semiconductors.org/the-growing-challenge-of-semiconductor-design-leadership/> (дата звернення: 02.07.2024).
11. World Economic Situation and Prospects: July 2023 Briefing, No. 173. *UNITED NATIONS*. URL: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-july-2023-briefing-no-173/> (дата звернення: 02.07.2024).
12. European Chips Act. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-chips-act_en (дата звернення: 03.07.2024).
13. Digital sovereignty: Commission proposes Chips Act to confront semiconductor shortages and strengthen Europe's technological leader-

ship. *European Commission Representation in Cyprus*. URL: https://cyprus.representation.ec.europa.eu/news/digital-sovereignty-commission-proposes-chips-act-confront-semiconductor-shortages-and-strengthen-2022-02-08_en (дата звернення: 03.07.2024).

14. Blažek J., Lypianin A. Geopolitical decoupling and global production networks: the case of Ukrainian industries after the 2014 Crimean annexation. *Journal of economic geography*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbad026> (дата звернення: 04.07.2024).

15. США інвестують \$162 мільйони у власне виробництво напівпровідників. *Voice of America*. URL: <https://www.holosameryky.com/a/napivprovodnyky/7426530.html> (дата звернення: 04.07.2024).

16. Plazova T., Kuz O. Information warfare as an instrument of geopolitical influence on Ukraine: main aspects and the state's response. *International journal of religion*. 2024. Vol. 5. No. 2. P. 121 – 130. URL: <https://doi.org/10.61707/Og2yt516> (дата звернення: 04.07.2024).

REFERENCES

1. Yerhin, D., (2022). Nova karta svitu. Enerhetyka, klimat, konflikty [The New World Map: Energy, Climate, Conflicts]. 488 p. (in Ukrainian).

2. Miller, C., (2023). Chip war. the fight for the world's most critical technology. 464 p.

3. Makafi, E. ta Brin'olfsson, E., (2019). Mashyna, platforma, natovp. Yak pryborkaty nashe tsyfrove maybutnye [Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future]. 336 p. (in Ukrainian).

4. Khanna P. Move. the forces uprooting us. NYC : Simon & Schuster Ltd, 2021. 352 p.

5. Dlya vysokotochnoho ozbroynennya v Ukrayini zapustyat vyrobnytstvo mikrochipiv. [Microchip production for precision weaponry will be launched in Ukraine]. PA "Ukrainian Military Center". Available at: <https://mil.in.ua/uk/news/dlya-vysokotochnogo-ozbroynennya-v-ukrayini-zapustyat-vyrobnytstvo-mikrochypiv/> (Accessed 26 Jun 2024). (in Ukrainian).

6. Mel'nyk, V. P., (2023). Shchodo vidnovlennya napivprovodnykovoyi haluzi v Ukrayini: problemy ta shlyakhy yikh vyrishennya [On the Recovery of the Semiconductor Industry in Ukraine: Problems and Solutions]. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*. No. 11. Pp. 81 – 87. Available at: <https://doi.org/10.15407/visn2023.11.081> (Accessed 27 Jun 2024). (in Ukrainian).

7. Shulikin D. Napivprovodnykova haluz': potribni derzhavni rishennya [Semiconductor Industry: Need for Government Decisions]. "World" Newspaper – Scientific Popular Periodical. Available at: <https://svit.kpi.ua/2023/10/09/napivprovodnykova-galuz'-potribni-d/> (Accessed 29 Jun 2024). (in Ukrainian).

8. Yurchyshyn, V., ed., (2022). Heopolitychni ta heoekonomichni zminy, formovani pid vplyvom rosiys'koyi ahresiyi, ta onovlennya mistysya Ukrayiny u svitovomu prostori [Geopolitical and Geo-economic Changes Shaped by the Influence of Russian Aggression, and the Renewal of Ukraine's Place in the Global Space]. 103 p. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_TRANSFORMANS_UKR.pdf (Accessed 29 Jun 2024). (in Ukrainian).

9. Report contents and summaries. *Semiconductor Market Research*. Available at: <https://www.icinsights.com/services/mcclean-report/report-contents/> (Accessed 29 Jun 2024).

10. SIA/BCG report: The growing challenge of semiconductor design leadership. *Semiconductor Industry Association*. Available at: <https://www.semiconductors.org/the-growing-challenge-of-semiconductor-design-leadership/> (Accessed 02 Jul 2024).

11. World Economic Situation and Prospects: July 2023 Briefing, No. 173. *UNITED NATIONS*. Available at: <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-economic-situation-and-prospects-july-2023-briefing-no-173/> (Accessed 02 Jul 2024).

12. European Chips Act. *European Commission*. Available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-chips-act_en (Accessed 03 Jul 2024).

13. Digital sovereignty: Commission proposes Chips Act to confront semiconductor shortages and strengthen Europe's technological leadership. *European Commission Representation in Cyprus*. Available at: https://cyprus.representation.ec.europa.eu/news/digital-sovereignty-commission-proposes-chips-act-confront-semiconductor-shortages-and-strengthen-2022-02-08_en (Accessed 03 Jul 2024).

14. Blažek J., Lypianin A. Geopolitical decoupling and global production networks: the case of Ukrainian industries after the 2014 Crimean annexation. *Journal of economic geography*. 2023. Available at: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbad026> (Accessed 04 Jul 2024).

15. SShA investuyut \$162 miliony u vlasne vyrobnytstvo napivprovodnykiv [The US is investing \$162 million in its own semiconductor production]. *Voice of America*. Available at: <https://www.holosameryky.com/a/napivprovodnyky/7426530.html> (Accessed 04 Jul 2024). (in Ukrainian).

16. Plazova T., Kuz O. Information warfare as an instrument of geopolitical influence on Ukraine: main aspects and the state's response. *International journal of religion*. 2024. Vol. 5. No. 2. Pp. 121 – 130. Available at: <https://doi.org/10.61707/0g2yt516> (Accessed 04 Jul 2024).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 11.09.2024

JEL D40, L10, O31

DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2024-3-9>

Василь Леонідович РАСКІН,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID ID: [0009-0003-1132-1424](https://orcid.org/0009-0003-1132-1424)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АВТОМОБІЛЬНИХ ЗАПЧАСТИН В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто теоретичні основи та оперативну динаміку ринку автомобільних запчастин в контексті євроінтеграції, вводиться авторське визначення ринку автомобільних запчастин з позицій системного підходу та розглядаються складності суб'єктних взаємодій на шляху розподілу від виробників до кінцевих споживачів, окреслюється необхідність відмежування «ринку автомобільних запчастин» та «ринку автомобілебудування», визнаючи передумови для таких розмежувань, які відображені у вітчизняній літературі. Проаналізовано систему ринку автомобільних запчастин, підкреслюючи ключові системні функції, включаючи формувальну, розподільчу, контрольну, комунікаційну, інформаційну, ціноутворювальну, інтеграційну та регулювальну функції. Також розглядаються етапи розвитку ринку, зокрема децентралізований (стихийний), мережевий, інтеграційний етапи з акцентом на переваги, які вітчизняний ринок отримує від процесів євроінтеграції. Звертається увага на зростання попиту на особисті транспортні засоби та пошук інноваційних рішень, що стимулюються технологічним прогресом, які сприяють росту та розвитку ринку автомобільних запчастин. Обговорюється існуюча фрагментація та недостатня теоретична опрацьованість у сучасних дослідженнях, що підкреслює необхідність подальших досліджень щодо акумуляції знань для майбутнього академічного використання. Відзначається відсутність концепції, яка повною мірою захоплює масштаб і характеристики його функціональності на ринку як комерційної категорії, і пропонується більш всеосяжне розуміння сутності ринку через ціннісно-орієнтовану взаємодію суб'єктів ринку. Проведене дослідження сприяє академічному розумінню динаміки ринку автомобільних запчастин і надає цінні інсайти для науковців, практиків та політиків, що за-

лучені до автомобільної промисловості та ринкових систем. Воно підкреслює трансформаційний вплив євроінтеграції на сектор, покращуючи транскордонну торгівлю та регуляторні стандарти. Майбутні дослідження будуть важливими викликами для навігації та використанню можливостей, які надає цей ринковий ландшафт, що розвивається.

Ключові слова: ринок автозапчастин, системний підхід, сегментація ринку, ланцюг постачання, розподіл, інтеграція, євроінтеграція, інновації, динаміка ринку, конкурентні переваги, попит споживачів, передача цінності, оригінальні запчастини, неоригінальні запчастини, технічне обслуговування.

Vasyl RASKIN,

Applicant of Higher Education of the Third
(Educational and Scientific) Level,
Chernihiv Polytechnic National University

THEORETICAL BASIS FOR THE FORMATION AND FUNCTIONING OF THE AUTOMOTIVE SPARE PARTS MARKET IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

This article explores the theoretical foundations and operational dynamics of the automotive parts market within the context of European integration. The study introduces a proprietary definition of the automotive parts market from a systems approach perspective, and examines the complexities of subject interactions throughout the distribution process from manufacturers to end-users. It delineates the necessity to differentiate between «automotive parts market» and «automobile manufacturing market», acknowledging the prerequisites for such distinctions as reflected in the domestic literature.

The paper analyzes the market system for automotive parts, highlighting key systemic functions including formative, distributive, controlling, communicative, informational, pricing, integrative, and regulatory functions. It also investigates the stages of market development-namely, decentralized (spontaneous), network, and integration stages-emphasizing the benefits the domestic market derives from European integration processes.

The research addresses the rise in demand for personal vehicles and the quest for innovative solutions driven by technological progress,

which stimulate the growth and development of the automotive parts market. It discusses the existing fragmentation and inadequate theoretical coverage in contemporary research, underscoring the need for further studies to accumulate knowledge for future academic use. The absence of a concept that fully captures the scope and characteristics of its market functionality as a commercial category is noted, with a more comprehensive understanding of the market essence proposed through a value-oriented interaction of market subjects.

This comprehensive exploration contributes to the academic understanding of automotive parts market dynamics and provides valuable insights for scholars, practitioners, and policymakers engaged in the automotive industry and market systems research. It emphasizes the transformative impact of European integration on the sector, enhancing cross-border trade and regulatory standards. Future research will be vital in navigating the challenges and leveraging the opportunities presented by this evolving market landscape.ged in the automotive industry and market systems research.

Keywords: *Auto parts market, System approach, Market segmentation, Supply chain, Distribution, Integration, Eurointegration, Innovation, Market dynamics, Competitive advantage, Consumer demand, Value transfer, Original parts, Non-original parts, Technical maintenance.*

Постановка проблеми. Зростання попиту на власні транспортні засоби та пошук інноваційних рішень, зумовлених технологічним прогресом, обумовлюють зростання та розвиток ринку автомобільних запчастин. При цьому серед науковців та практиків постають питання формування ефективної системи ринку автомобільних запчастин. Однак сучасний стан досліджень, в контексті ринку автозапчастин, характеризується фрагментарністю та недостатнім висвітленням теоретичних аспектів його формування та розвитку, що зумовлює необхідність додаткових досліджень із метою акумулювання знань для можливості їх використання наступними поколіннями науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Беручи до уваги зростаючий інтерес науковців до теоретичних аспектів розвитку ринку автозапчастин, варто зазначити про відсутність поняття, що дозволило б повною мірою визначити межі та особливості його функціонування як ринкової категорії. Так, О.П. Савич [1] під ринком автомобільних автозапчастин розуміє «складну систему

взаємовідносин із задоволення попиту споживачів товарів і послуг з метою цільового використання автомобільного транспорту, машин та механізмів на автомобільному ходу», наголошуючи на цілеспрямованості суб'єктних відносин. У деяких дослідженнях, наприклад, Кулика А.В. [2], визначення меж ринку автомобільних запчастин обмежується ідентифікацією даного ринку як складової системи ринку автомобілів, тобто, відображаючи його, швидше, як складову більшої системи. На нашу думку, ринок автозапчастин є складною соціально-економічною системою, де здійснюється створення, постачання, розподіл, використання та утилізація автозапчастин, а також економічні відносини між суб'єктами ринку, що спрямовані на передачу цінності та з метою забезпечення обміну товарами між продавцями та покупцями. Запропоноване визначення дає більш повне розуміння сутності ринку, що аналізується, та дозволяє врахувати ціннісний аспект взаємодії суб'єктів на ринку, за яким дії суб'єктів обумовлюються передачею цінності, сформованої в межах суб'єктної взаємодії. Крім того, цінність автозапчастин як ключового товару на цьому ринку, формується не лише за рахунок наявності самого товару, але й за рахунок технологічних, організаційних, управлінських, логістичних та інших аспектів суб'єктних зусиль.

Метою даної статті є дослідження теоретичних засад формування й функціонування ринку автомобільних запчастин в умовах євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ключовим товаром на ринку автозапчастин є автозапчастини для вантажних та легкових автомобілів для ремонту, обслуговування та модифікації автомобільних засобів. Однак сегмент запчастин для легкових автомобілів є найбільш поширеним. Метою функціонування ринку автозапчастин є обмін товарами між продавцями та покупцями, де на ринку споживача відбувається купівля запчастин, необхідних для підтримки функціонування автомобільного засобу, у той час як на ринку продавця реалізується сукупність дій із задоволення запитів покупців з метою формування прибутку, забезпечення конкурентних переваг, що дозволяють охопити бажаний сегмент ринку та сформувати передумови для подальшого розвитку.

Ринок автомобільних запчастин складається із сукупності сегментів, взаємодія яких дозволяє повною мірою задовольняти

потреби покупців. Сегмент оригінальних запчастин, у межах якого при купівлі нового автомобіля покупець використовує послуги оригінального сервісу, що отримує автозапчастини безпосередньо від виробника, спрямованого на гарантійне та післягарантійне обслуговування автомобілів. Споживачами на цьому ринку, в переважній більшості, є покупці нових автомобілів, а серед ключових переваг сегменту оригінальних автозапчастин є можливість отримання рідкісних автозапчастин, що не можуть бути виготовлені іншими суб'єктами ринку, окрім оригінального виробника. У цьому випадку розподілення автомобільної продукції відбувається безпосередньо від виробника автомобілів до дилерських центрів, що здійснюють розповсюдження автозапчастин територіально в межах функціонування. Враховуючи те, що приблизна кількість деталей в автомобілі становить 30 000 одиниць, однак, лише орієнтовно 10% деталей можуть бути вироблені сторонніми виробниками, даний ринок активно розвивається, створюючи умови для інновацій.

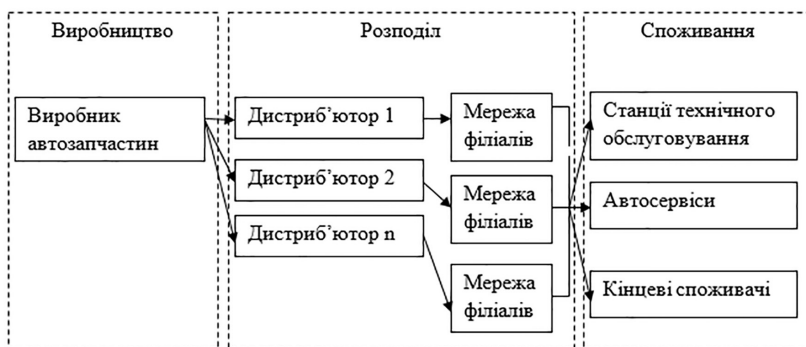
Сегмент неоригінальних запчастин, що може спеціалізуватися на виготовленні вантажних та легкових автозапчастин, є найбільш затребуваним та розповсюдженим. Вартість таких автозапчастин зазвичай є дещо нижчою, ніж у виробників автомобілів, кількість яких є вищою, що робить неоригінальні запчастини більш доступними.

Рух автозапчастин від виробника до кінцевого споживача характеризується лінійністю та впорядкованістю: виробник обирає обмежену кількість (зазвичай, 2 – 3) дистриб'юторів, що здійснюють продаж автозапчастин безпосередньо від виробника. У цій системі обсяги продажів визначаються замовленнями дистриб'юторів, на основі яких у виробника є можливість мати уявлення про прогнозовану потребу у продукції. Після виробництва автозапчастин дистриб'ютор має можливість отримати їх із відстрочкою платежу або шляхом купівлі, що впливає на кінцеву вартість товару. Кожен із дистриб'юторів укладає контракти із 10 – 30 автомобільними заводами, адже це дозволяє їм сформулювати необхідний обсяг та широту асортименту автозапчастин.

Дистриб'ютор здійснює розповсюдження автозапчастин через сформовану мережу філіалів, де по мірі виробництва відбувається розподілення товарів по філіалах. У цьому випадку ключовими категоріями споживачів є станції технічного обслуговування

(СТО) та автосервіси, що здійснюють купівлю автозапчастин для подальшого використання у власній діяльності, та магазини, що розповсюджують автозапчастини серед індивідуальних покупців. Варто зазначити, що сегмент магазинів поступово втрачає популярність, адже більшість споживачів користуються послугами сервісних центрів.

Схематично рух товару на ринку автозапчастин подано на рис. 1.

Рис. 1. Рух автозапчастин від виробника до кінцевого споживача в межах ринку автозапчастин

Джерело: розроблено автором

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити припущення стосовно недоречності ототожнення ринку автозапчастин із ринком автомобілебудування, що простежується в деяких дослідженнях [3]. Беручи до уваги їхній взаємозв'язок та певну цілеспрямованість у зусиллях, ринок автозапчастин можна вважати складовою системи ринку автомобілів. Ключові відмінності, що характерні для обох ринків, подані в таблиці 1.

На основі таблиці 1 можна зробити висновок, що ринок автозапчастин характеризується рядом специфічних особливостей, зокрема складністю та різноманітністю асортименту, ускладненою процедурою підбору запчастин тощо.

Таким чином, ринок автозапчастин, орієнтований на продукцію для легкового, вантажного автотранспорту та спецтехніки, можна розглядати як відокремлені мікроринки, що функціонують з метою забезпечення створення та обігу автозапчастин.

Таблиця 1. Особливості функціонування ринку автозапчастин та ринку автомобілів

Ознака	Ринок автозапчастин	Ринок автомобілів
Товар, що реалізується на ринку	Деталі та компоненти для ремонту, обслуговування та модифікації автомобільних засобів	Нові та вживані автомобільні засоби, що купуються для особистого та комерційного використання
Покупці товару	Власники автомобільних засобів (B2C-сектор), СТО та автосервіси (B2B-сектор)	Кінцеві споживачі (фізичні особи) та корпоративні клієнти
Послуги, присутні на ринку	Постачання автозапчастин, гарантійне обслуговування автозапчастин, інформаційне забезпечення стосовно вибору автозапчастин, встановлення автозапчастин	Фінансування (кредити, лізинг), страхування, реєстрація, технічне обслуговування та гарантійний ремонт автомобільних засобів
Тривалість життєвого циклу товару	Життєвий цикл є менш тривалим, оскільки автозапчастини частіше потребують заміни, ремонту та оновлення через зношування та технологічні інновації	Життєвий цикл є тривалим за рахунок наукомісткості та високої складності виробництва автомобільного засобу

Джерело: сформовано автором

Ринок автозапчастин як система практично не розглядається у сучасній науковій літературі. Причиною цього може бути те, що вітчизняний ринок автозапчастин є відносно молодим та досі переживає еволюційні процеси, пов'язані із становленням та розвитком на засадах ринкових відносин, що обумовлює обмежений обсяг теоретичної розробленості даного напрямку.

Передумовою формування ринку автозапчастин є обіг автомобілів, що були у використанні. Такі автомобільні засоби потребують більш частого технічного обслуговування та ремонту, і, як наслідок, потребують значної кількості автозапчастин [4].

Метою функціонування системи ринку автозапчастин є задоволення потреб споживачів у автозапчастинах задля безперебійної експлуатації автотранспортних засобів та сприяння ефективного функціонування і розвитку галузі автомобілебудування.

Функціонування системи ринку автозапчастин базується на використанні сукупності ресурсів різної природи (зокрема матеріальних, фінансових, інформаційних, трудових, часових тощо), акумулювання яких здійснюється із зовнішнього середовища (вхід системи) та трансформується під час суб'єктної взаємодії. Під виходом системи варто розуміти сукупність функцій, реалізація яких сприяє досягненню мети функціонування системи, зокрема:

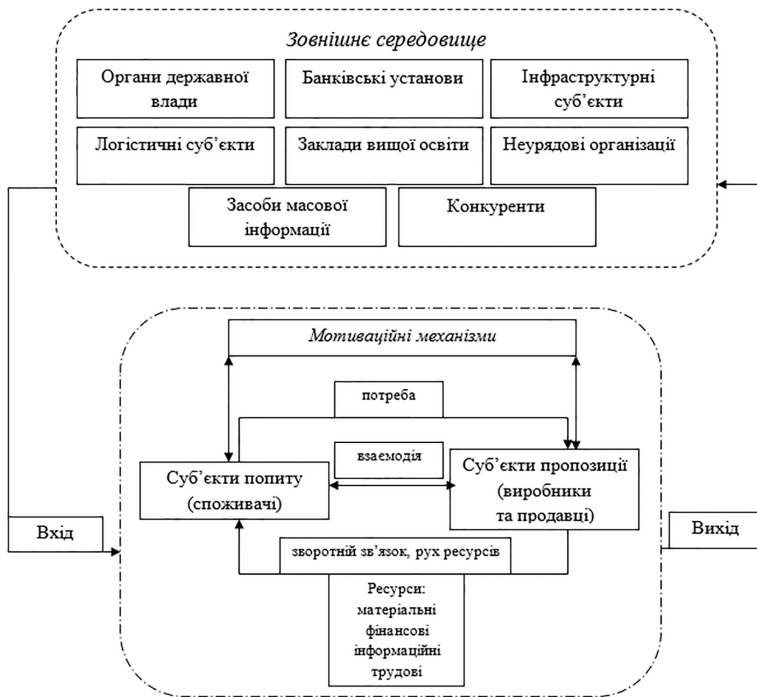
- формуюча – полягає у формуванні попиту та пропозиції на ринку;
- розподільча – полягає у розподіленні автозапчастин та наданні супутніх послуг у процесі взаємодії суб'єктів ринку, та спрямована на досягнення кінцевої мети – задоволення споживача;
- контролююча – полягає у встановленні механізмів і формуванні інструментарію контролю й нагляду за поведінкою учасників ринку, ринковими процесами, та спрямована на дотримання встановлених правил;
- комунікаційна – полягає у визначенні способів взаємодії між суб'єктами ринку, спрямована на формування знань, ідей, потреб та пропозиції;
- інформаційна – забезпечення суб'єктів ринку інформаційними ресурсами для прийняття виважених рішень;
- ціноутворююча – полягає у визначенні оптимальної цінової пропозиції за рахунок співвідношення попиту та пропозиції у визначений період часу;
- інтеграційна – полягає у об'єднанні різних суб'єктів ринку та створенні можливостей для їх взаємодії й співпраці;
- регулююча – полягає у створенні умов для ринкової діяльності суб'єктів на засадах законності та ефективності.

Сукупність вищезазначених функцій дозволяє повною мірою реалізувати мету системи, а також визначає ефективність і успішність її функціонування (рис. 2).

Зовнішнє середовище системи ринку автозапчастин представлено такими суб'єктами:

- банківські установи (надання фінансування за рахунок кредитних коштів, а також короткострокових позик);
- органи державної влади (формування законодавчої та нормативної бази стосовно обігу автозапчастин на ринку, реалізація податкової політики, інституційне стимулювання розвитку ринку);

- логістичні суб'єкти (забезпечення ефективного руху запчастин від виробника до споживача);
- інфраструктурні суб'єкти (створення сприятливих умов для зберігання, транспортування, переміщення та розподілення автозапчастин в межах ринку);
- неурядові організації (наприклад, організації із захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища, сприяння інноваціям тощо);
- заклади вищої освіти (підготовка кваліфікованих фіхівців, здійснення ринкових досліджень, партнерство із представниками галузі);
- засоби масової інформації (формування та вплив на громадську думку);
- конкуренти (стимулювання впровадження інновацій та розвитку підприємств за рахунок конкурентної боротьби).

Рис. 2. Ринок автозапчастин із позицій системного підходу

Джерело: розроблено автором

Кожен із цих суб'єктів, по суті, є надсистемою, що здійснює безпосередній та опосередкований вплив нейтральної, позитивної чи стримуючої направленості на функціонування системи ринку автозапчастин. Залежно від рівня організованості зовнішнього середовища, система ринку автозапчастин може реалізувати керований вплив на зовнішнє середовище із метою стабілізації та узгодження із системними цілями функціонування. Однак, часто система не в змозі здійснювати вплив такого масштабу та інтенсивності. У підсумку, можна стверджувати про наявність адаптаційних процесів в межах системи ринку автозапчастин. Під адаптацією, у даному випадку, варто розуміти «приспосовування самоорганізуючих систем до змінних умов середовища ... за допомогою спеціальних засобів» [5, С. 152], що спрямовані на формування стійкості системи як здатності повертатися до вихідного стану або набувати нових властивостей внаслідок дестабілізаційних процесів.

Формування ринку автозапчастин характеризується сукупністю етапів, кожен із яких характеризується певними структурними та якісними змінами:

- нецентралізований (стихійний) етап, головною особливістю якого є наявність значної кількості контрабандного товару, відсутність структурності та системності в побудові системи підприємства, де поодинокі ініціативи підприємств та підприємців формували пропозицію на ринку;
- мережевий етап – початок розуміння суб'єктами необхідності створення мереж та формування ринкового мислення за рахунок зростання обсягів та розгалуженості потреб покупців. На даному етапі значна кількість суб'єктів, що функціонували в межах стихійного ринку, не в змозі була пристосуватися до нових ринкових умов, тим самим припинивши власну діяльність;
- інтеграційний етап. Даний етап розвитку ринку характеризується посиленням взаємозв'язків між учасниками ринку, а також активного формування зовнішніх зв'язків, за якого сформований ринок набуває більшої структурованості та зрілості. Важливим процесом в процесі інтеграції є також глобалізація, що сприяє інтенсифікації регіональних та міжнародних зв'язків за економічними, соціальними та технологічними аспектами діяльності. Як зазначає Є.В. Савіна [6], глобалізація є історично обумовленою закономірністю розвитку автомобільної галузі в цілому, та ринку автозапчастин зокрема.

Тенденція до змін на ринку автозапчастин залежно від зовнішнього впливу лише підтверджує глобальний характер даних інтеграційних процесів. Так, ринок автозапчастин України здійснює цілеспрямовані дії стосовно входження та закріплення в межах європейського товарного ринку [7]. Однак, як зазначає Орленко Б. [8], здійснення діяльності на ринку автозапчастин має бути адаптоване до реалізації таких інтеграційних процесів.

В умовах євроінтеграції вітчизняний ринок автозапчастин здатний отримати низку переваг, що сприятимуть реалізації таких системних змін як:

- розширення ринку: збільшення кількості автотранспорту та зростання парку автомобілів, що спричиняє підвищення попиту на автозапчастини, тим самим активізуючи діяльність суб'єктів на ринку та збільшуючи навантаження на дистриб'юторів;
- зменшення тіньового сектору ринку, за якої зникає необхідність у контрабандному товарі;
- збільшення прозорості ринку;
- залучення європейського досвіду стосовно створення складських систем, формування складських запасів, реалізації систем дистрибуції автозапчастин для бізнесу та кінцевих споживачів;
- усунення торговельних бар'єрів та пришвидшення руху автозапчастин від виробника до споживача;
- стимулювання конкуренції, за якої підприємства вимушені підтримувати високий рівень якості обслуговування клієнтів, впроваджувати інновації та високий рівень конкурентоспроможності;
- залучення додаткових шляхів фінансування підприємницької діяльності.

У підсумку, можна зазначити, що євроінтеграція є закономірним процесом, який відкриває нові можливості для розвитку ринку автозапчастин. Важливо докласти максимум зусиль для того, щоб цей процес пройшов ефективно, а ринок автозапчастин зміг успішно інтегруватися у європейський економічний простір, забезпечуючи високу якість продукції, конкурентоспроможність та відповідність міжнародним стандартам.

Висновки та пропозиції. Дослідження надало можливість сформулювати авторське визначення ринку автозапчастин, під яким пропонується розуміти складну соціально-економічну систему,

де здійснюється створення, постачання, розподіл, використання та утилізація автозапчастин, а також економічні відносини між суб'єктами ринку, що спрямовані на передачу цінності, та виникають в результаті й з метою забезпечення обміну товарами між продавцями та покупцями. Розглянуто два ключових сегменти вітчизняного ринку автозапчастин, зокрема сегмент оригінальних запчастин та сегмент неоригінальних запчастин, а також визначено особливості їх функціонування. Рух автозапчастин в межах ринку проходить три ключові фази: виробництво, розподіл (між дистриб'юторами до сформованих мереж філіалів) та споживання, представленого кінцевими споживачами, а також СТО та автосервісами. Попередні дослідження здійснювали об'єднання ринку автозапчастин із ринком автомобілебудування, проте авторами обґрунтовано причини, за яких дані ринки повинні розглядатися окремо. Дослідження ринку автозапчастин, із позицій системного підходу, дозволило сформулювати уявлення про мету її функціонування, виділити системні функції, розглянути сукупність суб'єктів, що формують зовнішнє середовище, а також їхній вплив на систему, що досліджується. Формування ринку автозапчастин характеризується сукупністю етапів, зокрема нецентралізованим етапом, де ініціативи підприємств потрапляють у площину тіньової економіки та характеризуються безсистемністю; мережним етапом, що характеризується формуванням системного мислення; інтеграційним етапом, для якого характерним є набуття ринком ознак цілісності та структурованості, а також активного посилення взаємозв'язків як всередині ринку, так і за його межами. В умовах євроінтеграції вітчизняний ринок автозапчастин здатний отримати низку переваг, тому необхідними є подальші дослідження цього напрямку, спрямовані на інтеграцію ринку в європейський економічний простір.

© **Раскін В.Л., 2024**

ЛІТЕРАТУРА

1. Савич О.П. Стратифікація та динаміка вітчизняного ринку автозапчастин. *Ефективна економіка*. 2012. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1∓z=1235>.

2. Кулик А.В. Тенденції розвитку загального ринку автозапчастин. *Інформаційні технології в сучасному світі: дослідження молодих вчених* :

тези доп. Міжнар. науково-практ. конф. молодих вчен., аспірантів та студентів, м. Харків. Харків. 2015. С. 214.

3. Нагачевська Т. Сучасний стан українського ринку автозапчастин в умовах несприятливого зовнішнього середовища та перспективи його розвитку. С. 61 – 63. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/148317/61-63.pdf?sequence=1>.

4. Арестенко Т., Коваленко В. Ринок автозапчастин в Україні. *Сучасні підходи до створення інноваційних проектів малого та середнього бізнесу* : зб. тез I Всеукр. науково-практ. конф., м. Мелітополь, 1 лип. 2020 р. Мелітополь, 2020. С. 19 – 20. URL: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/12998>.

5. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : учебное пособие. Київ : МАУП, 2003. 368 с.

6. Савіна Є. Сучасні тенденції розвитку світового автомобільного ринку як чинники глобальної економічної інтеграції. *Глобальна економічна інтеграція: стратегічні мотивації, формати, національні інтереси* : зб. матеріалів студент. науково-практ. інтернет-конф., м. Київ, 25 листоп. 2021 р. Київ, 2021. С. 477 – 480. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/conference_meim_magister/ZbD196rnik_tez_25_11_2021.pdf#page=477.

7. Головніна О.Г., Сотниченко В.М. Маркетингові засади конкурентоспроможності приємства на українському ринку автозапчастин. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015. № 1(11). С. 212 – 218. URL: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/521/485>.

8. Орленко Б. Регулювання дилерської діяльності на окремих товарних ринках у контексті євроінтеграції України. *Господарське право і процес*. 2017. № 1. С. 70 – 76. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/1/1_2017.pdf.

REFERENCES

1. Savych, O.P. Stratification and Dynamics of the Domestic Auto Parts Market. *Effective Economy*, 2012. No. 3. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1235>.

2. Kulyk, A.V. Development Trends of the General Auto Parts Market. *Information Technologies in the Modern World: Research by Young Scientists: abstracts of the int. scientific-practical conf. of young scientists, postgraduates and students*. Kharkiv, 2015. P. 214.

3. Nahachevska, T. Current State of the Ukrainian Auto Parts Market in Unfavorable External Conditions and Its Development Prospects. Pp. 61 – 63. Available at: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/148317/61-63.pdf?sequence=1>.

4. Arestenko, T., Kovalenko, V. Auto Parts Market in Ukraine. *Modern Approaches to Creating Innovative Projects for Small and Medium-Sized Businesses*: proceedings of the I All-Ukrainian scientific-practical conf., Melitopol, July 1, 2020. Melitopol, 2020. Pp. 19 – 20. Available at: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/12998>.

5. Surmin, Yu.P. *System Theory and System Analysis: a textbook*. Kyiv: MAUP, 2003. 368 p.

6. Savina, Ye. Modern Trends in the Development of the Global Automobile Market as Factors of Global Economic Integration. *Global Economic Integration: Strategic Motivations, Formats, National Interests*: Collection of materials of the student scientific-practical Internet conf. Kyiv, November 25, 2021. Kyiv, 2021. Pp. 477 – 480. Available at: https://kneu.edu.ua/userfiles/conference_meim_magister/ZbD196rnik_tez_25_11_2021.pdf#page=477.

7. Holovnina, O.G., Sotnychenko, V.M. Marketing Foundations of Competitiveness for Enterprises on the Ukrainian Auto Parts Market. *Economics. Management. Business*, 2015. No. 1(11). Pp. 212 – 218. Available at: <https://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/view/521/485>.

8. Orlenko, B. Regulation of Dealership Activities in Specific Commodity Markets in the Context of Ukraine's Eurointegration. *Commercial Law and Process*, 2017. No. 1. Pp. 70 – 76. Available at: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/1/1_2017.pdf.

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 12.09.2024